

28.9.2022

KUHMOINEN

Keskustan osayleiskaava- alueen arkeologinen inventointi

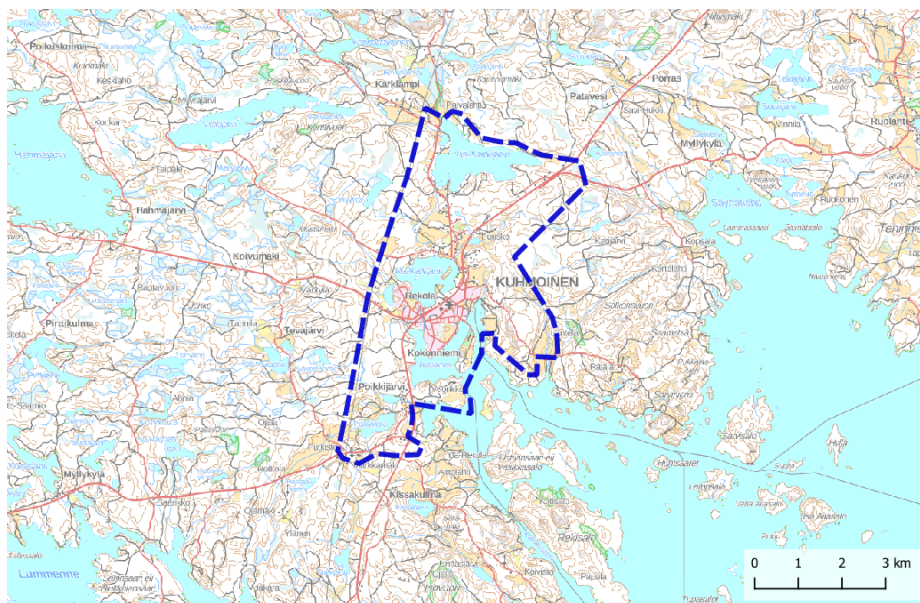
Tilaaaja:
Kuhmoisten kunta

Sinikka Kärkkäinen
Heilu Oy

Sisällysluettelo

1.	Yleiskartat	4
2.	Johdanto	13
3.	Perustietoa tutkimusalueesta	13
4.	Arkeologinen inventointi	17
5.	Tulokset ja yhteenveto	20
	Esihistoriallisen ajan kohteet	20
	Historiallisen ajan kyläasutus	21
	Muut historiallisen ajan kohteet	23
6.	Muinaisjäännöskohteet (*uusi kohde)	25
	Kiinteät muinaisjäännökset	25
	1. Metsäkurssikeskus	25
	2. Leveänpaijanmäki	28
	3. Peonniemi *	31
	4. Peonniemi 2 *	34
	5. Pussi	35
	6. Ukonsaari	38
	7. Syväniitty	41
	8. Kunta-Pörvölä	43
	9. Hinskala	44
	10. Ala-Rantala	46
	11. Papinsaari	48
	12. Papinsaari hautausmaa	51
	13. Linden (ei muinaisjäännösrekisterissä)	52
	14. Horn	54
	15. Varisvuori	56
	16. Lorikko	58
	17. Kangasvieri	59
	18. Rajakallio *	61
	19. Petäjämäki *	63
	20. Asilammin pyykki *	64
	21. Asilammin korko *	66
	22. Mylly-Suutola *	67
	23. Kuhmoisten kirkonpaikka *	70
	Mahdolliset muinaisjäännökset	71
	24. Tapiala *	71

25. Papinsaari Karhunkangas	74
Muut kulttuuriperintökohteet	75
26. Anttula Louhela	75
27. Päijälä *	77
28. Hyrkkölä *	78
29. Kalhola *	80
30. Kopolanjoen silta *	82
31. Vekkaila *	84
32. Askoniemi *	85
33. Kuhmamäki *	87
Löytöpaikat	89
34. Marttila	89
35. Arola	90
36. Hokkala	91
37. Tikka	92
38. Myysälä	93
39. Hovila	95
Muut kohteet	96
40. Anttula*	96
41. Äkämäki *	97
42. Kaukola *	98
Muut havainnot	99
Lähteet:	103

Kartta 1. Lähestymiskartta. Inventointialue rajattu sinisellä.

KUHMOINEN

Keskustan osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi

Tiivistelmä ja arkistotiedot

Kuhmoisten kunnalla on vireillä keskusta-alueen osayleiskaavoitus. Pirkanmaan maakuntamuseo toi esiin hankkeesta antamassaan lausunnossa tarpeen arkeologisen selvityksen tekemiselle osana uuden kaavan laatimista. Kunta tilasi arkeologisen inventoinnin Heilu Oy:ltä. Maastotyöt tehtiin kesä-syyskuussa 2022. Raportti laadittiin syyskuussa maastotöiden jälkeen. Inventoinnista vastasi FM arkeologi Sinikka Kärkkäinen.

Kaavoitettavalta alueelta tunnettiin ennen inventointia 14 kiinteää muinaisjäännettä, yksi mahdollinen muinaisjäännes ja seitsemän irtolöytöpaikkaa. Lisäksi yksi hautapaikka oli tiedossa, mutta sitä ei ollut merkintää muinaisjäännesrekisterissä. Inventoinnin aikana havaittiin kahdeksan uutta kiinteää muinaisjäännettä ja yhdestä tunnetusta löytöpaikasta tuli kiinteä muinaisjäännes. Lisäksi havaittiin yksi uusi mahdollinen muinaisjäännes ja kahdeksan muuta kulttuuriperintökohdetta. Tuloksissa huomioitiin myös kolme muuta kohdetta ja runsaasti muita havaintoja, joita ei ikänsä tai epämääräisyytensä vuoksi määritelty suojeltaviksi arkeologisiksi kohteiksi.

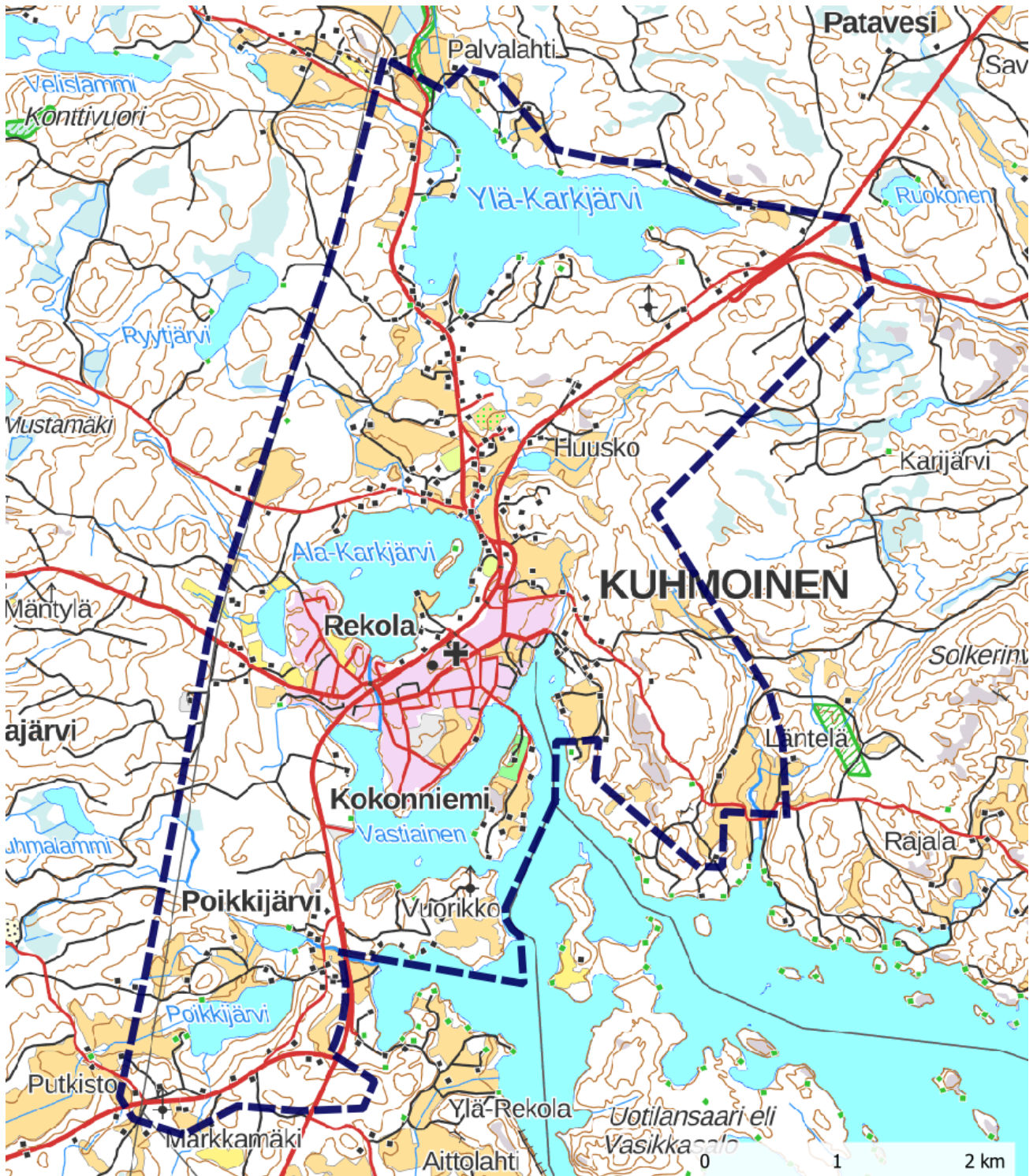
Alueella aiemmin tehdyissä arkeologisissa tutkimuksissa ei ole juurikaan huomioitu historiallisen ajan kohteita tai kylätontteja, minkä vuoksi tässä inventoinneissa tehdyistä havainnoista suurin osa liittyy historialliseen aikaan.

Tutkimustyyppi:	Arkeologinen inventointi
Tutkimuslaitos:	Heilu Oy
Tutkimuksen tekijä:	FM Sinikka Kärkkäinen
Kenttätyöaika:	29.6, 4.–5.7, 3.8 ja 13.9.2022
Tutkimusten rahoittaja:	Kuhmoisten kunta
Alueen aikaisemmat inventoinnit:	Matti Huurre, inventointi 1971 (ei raporttia) Petteri Pietiläinen, Kuhmoisten perusinventointi 2002 Miikka Kumpulainen & Kirsi Luoto, Historiallisen ajan muinaisjäänneiden arkeologinen inventointi Keski-Suomessa 2004
Inventointilöydöt 2022	KM 44213 (Kangasvieri), diarioitu 22.9.2022

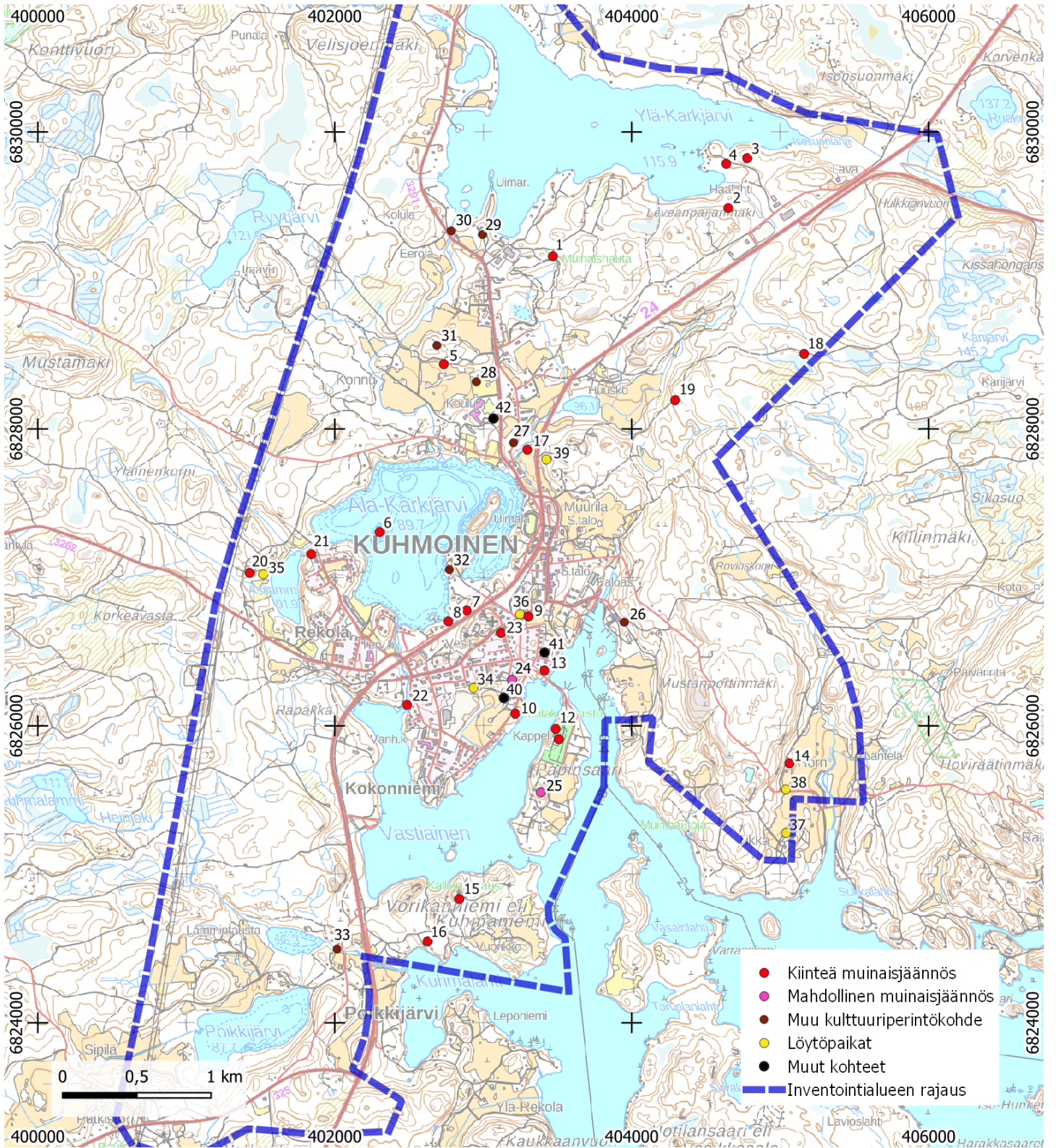
Kansikuva: Metsäkurssikeskuksen tunnettu röykkiö. Kuvattu länteen.

Taustakarttoina Maanmittauslaitoksen Karttakuvapalvelun (WMTS) 09/2022 aineistoa, ellei toisin mainita. Koordinaatisto ETRS-TM35FIN, korkeus N2000. Raportin kuvat Sinikka Kärkkäinen.

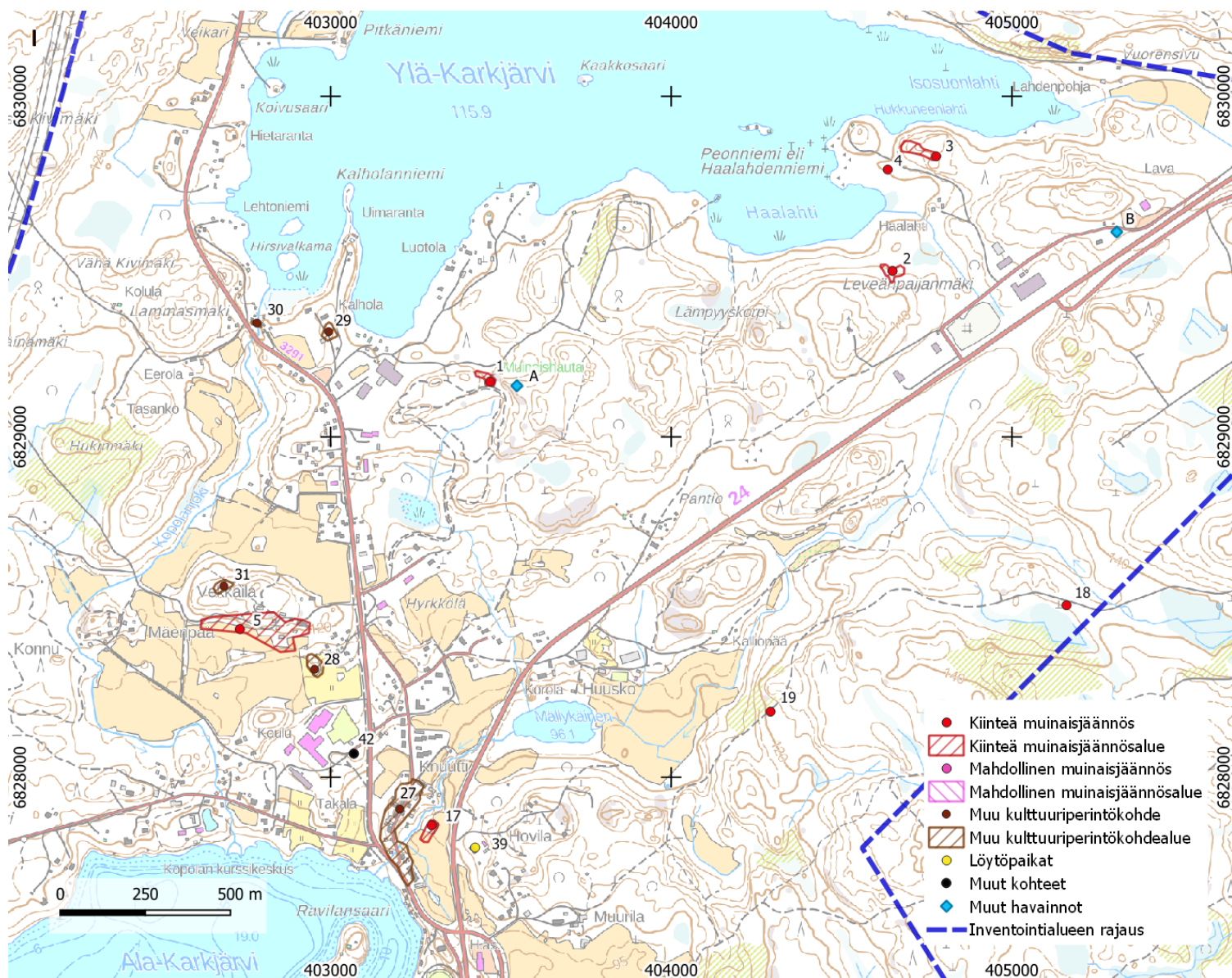
1. Yleiskartat

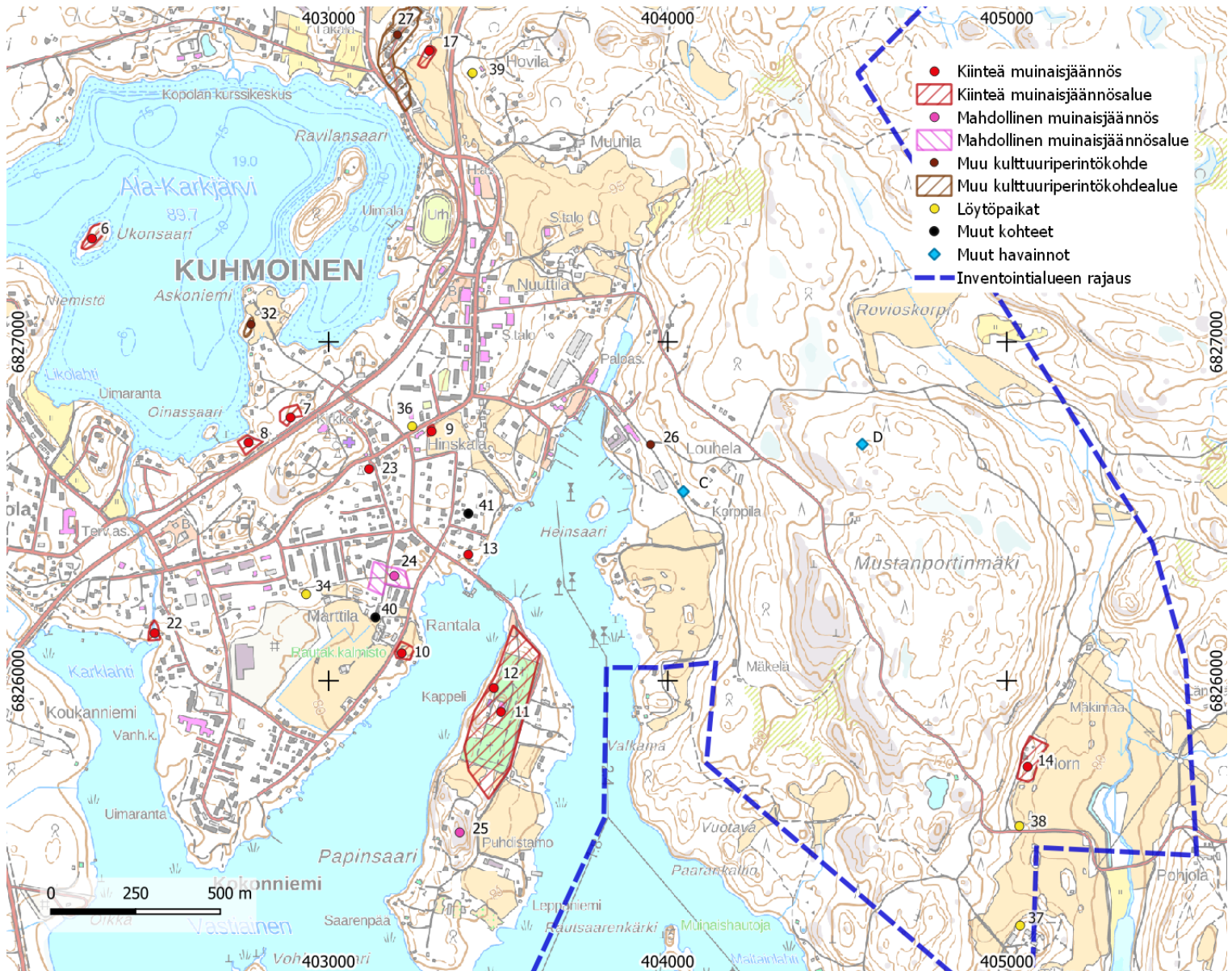
Kartta 2. Inventointialue rajattu sinisellä maastokartalle.

Kartta 3. Inventointialueen muinaisjäännöskohteet.

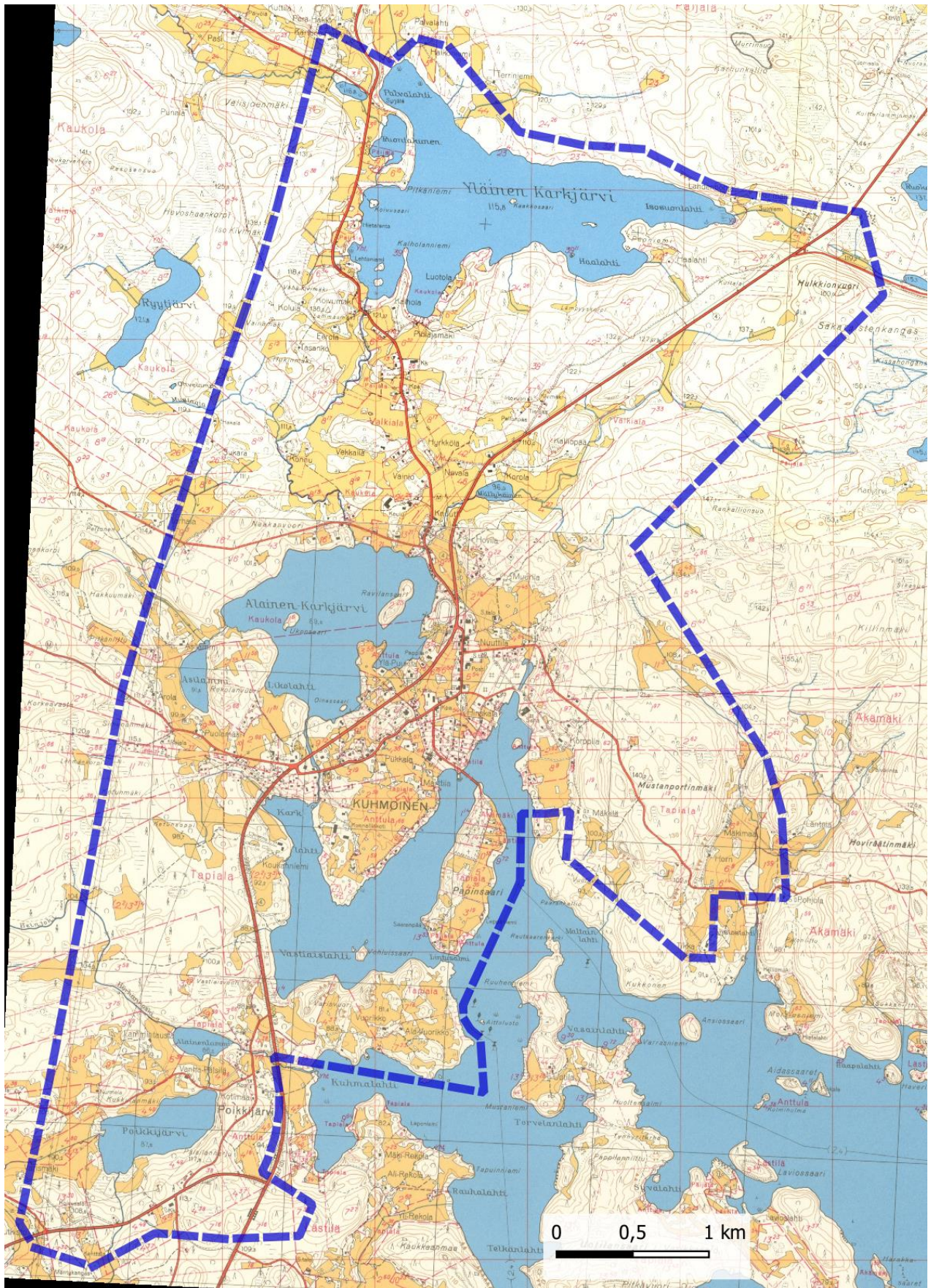
Kartta 4. Inventointialueen pohjoisosan muinaisjäännöskohteet, niiden aluerajaukset ja muut havainnot.

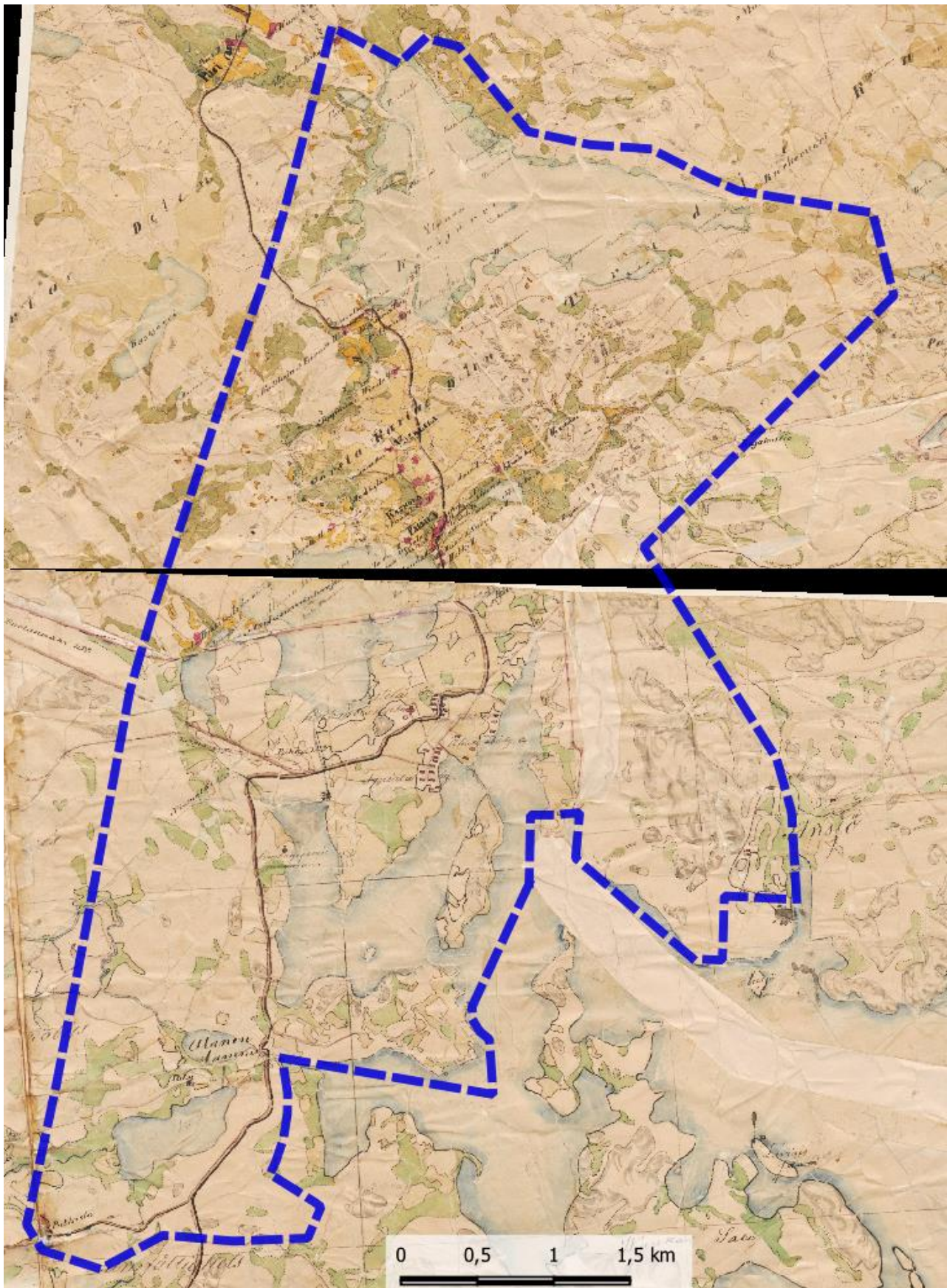
Kartta 5. Inventointialueen keski- ja itäosan muinaisjäännöskohteet, niiden aluerajaukset ja muut havainnot.

Kartta 6. Inventointialueen keski- ja eteläosan muinaisjäännöskohteet, niiden aluerajaukset ja muut havainnot.

Kartta 7. Inventointialue vuoden 1965 peruskartalla.

Kartta 8. Inventointialue vuoden 1842 pitäjänkartalla.

Kartta 9. Kuhmoisten keskustan alue vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartalla. Tonttimaat erottuvat haalean vaaleanpunaisella. Ei mittakaavassa.

Kartta 10. Pääjälän jakokunta, ote Stjervallin isojakokartasta vuodelta 1841.

2. Johdanto

Kuhmoisten kunnalla on käynnissä keskusta-alueen osayleiskaavoitus. Kaavoituksessa huomioidaan myös alueen kulttuuriympäristön ja maiseman arvot. Pirkanmaan maakuntamuseo antoi hankkeeseen liittyen lausunnon 17.02.2022 (diar. 51/2022). Lausunnossaan museo totesi kaava-alueen kulttuuriympäristön olevan rikasta ja Keski-Suomen maakuntakaavassa se on merkitty kulttuuriympäristön vetovoima-alueeksi. Kaava-alueella on monia valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja ympäristöjä, kuten Päijälän raittikylä, Kuhmoisten kirkonmäki ja sahan lahti, sekä useita kiinteitä muinaisjäännöksiä ja irtolöytöpaikkoja. Viimeisin Kuhmoisten arkeologinen inventointi on tehty vuonna 2002. Inventointi on maakuntamuseon mukaan vanhentunut, eikä se ole riittävän yksityiskohtainen yleiskaavaa varten. Kaava-alueelta, erityisesti sen rakentamattomista osista, on mahdollista löytää vielä tuntemattomia esihistoriallisia tai historiallisen ajan muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kulttuuriperintökohteita.

Kuhmoisten kunta tilasi keskusta-alueen osayleiskaavan arkeologisen inventoinnin Heilu Oy:ltä. Inventoinnin tavoitteena oli tarkastaa alueen tunnetut muinaisjäännöskohteet sekä paikallistaa uusia kohteita. Tarkoituksena oli myös täydentää aikaisempia inventointeja tarkastamalla tunnettujen muinaisjäännöskohteiden sijainnit sekä käymällä maastossa läpi historiallisen ajan kohteita, joita ei vielä parikymmentä vuotta sitten arkeologisissa inventoinneissa huomioitu. Tällaisia kohteita olivat mm. historialliset kylätontit ja muut historiallisista kartoista paikannetut kohteet, kuten rajamerkit ja myllyjen paikat.

3. Perustietoa tutkimusalueesta

Kuhmoisten keskustan osayleiskaava-alue sijoittuu kunnan keskustataajaman alueelle ja sen ympärille. Rakennetun keskusta-alueen ulkopuolella on peltojen reunustamia omakotitaloalueita ja maaseutumaista asutusta. Tutkimusalueen etelä- ja pohjoisosassa levittäytyvät laajemmat metsäalueet. Kaava-alue rajautuu etelässä Tampereen tien (nro 325) eteläpuolelle ja pohjoisessa Ylä-Karkjärven pohjoispuolelle. Lännessä kaava-alue kulkee Ala-Karkjärven länsipuolisen metsäalueen halki ja idässä Ansiolahden pohjalta pohjoiseen asumattoman mäkinen metsäalueen halki. Osayleiskaava-alueen laajuus on noin 25 km².

Jääkauden loppuvaiheilla, Ancylusjärven aikana noin 9000 vuotta sitten, vedenpinta oli Kuhmoisten kohdalla noin 95 m korkeustasolla, ennen sitä jopa 105 m tasolla. Noin 8000 vuotta sitten Muinais-Päijänne kuroutui Ancylusjärvestä omaksi altaakseen ja maankohoamisen myötä järviallas tulvi sen eteläpuolisille maa-alueille. Kolmen vuosituhannen aikana Muinais-Päijänteen pinta laski pikkuhiljaa noin 80 m tasolle. (Suvanto 1965:25)

Päijänteen vedenpinta laski vielä noin 1,2 metriä vuosien 1832–1838 välisenä aikana, kun Kalkkistenkoskea perattiin Päijänteen eteläosassa (mm. Laakso 2015, Suvanto 1965). Nykyään Päijänteen keskivedenpinta

on noin 78,3 metrin korkeustasolla, joten maastossa kaikki alle 80 m korkeuskäyrän alapuolella olevat maa-alueet ovat olleet veden alla 1800-luvun alkuun saakka.

Vesistöhistorian perusteella alueelta on mahdollista löytää rantasidonnoisia, esihistoriallisia muinaisjäännöksiä noin 82–105 metrin korkeustasojen väliltä.

Aikaisemmat tutkimukset

1900-luvun alussa paikallinen suutari ja kotiseutuaktivisti Fabian Linden keräsi laajalti tietoa Kuhmoisten menneisyydestä ja lähetti kirjeensä Muinaistieteelliselle toimikunnalle. Hänen yli 100- sivuisissa, vuonna 1925 julkaistuissa kootuissa kirjelmässään (Keräelmiä Kuhmoisten pitäjän historiasta), on lukuisia mainintoja mm. hautapaikoista ja röykkiöistä. Hän keräsi tietonsa paikkakunnalla 1800-luvulla eläneiden ihmisten perimätiedosta ja teki myös runsaasti omia maastohavaintoja. Hän myös piirsi havainnostaan karttoja. Linden mainitaan lähes jokaisessa myöhemmin tehdyssä arkeologisessa inventointi- tai tarkastusraportissa sekä Kuhmoisten historiikissa. Europaeus (1921:4) mainitsee Lindenin olleen ”mielikuvitusrikas” tulkinnoissaan.

Hjalmar Appelgren-Kivalo teki ensimmäisen arkeologisen tarkastuksen Kuhmoisiin Ala-Rantalan kalmiston löytöpaikalle ja Päijälän linnavuorelle vuonna 1907. Ensimmäisiä arkeologisia tutkimuksia Kuhmoisissa teki A. Hackman vuonna 1918. Hän tutki yhteensä kahdeksan röykkiötä Lästilässä ja Kaukolassa, jotka osoittautuivat peltoraunioiksi ja uunin perustaksi. Samalla hän tarkasti Ansiolahden Tikan talosta löytyneen keihäänkärjen (KM 6305) löytöpaikan. Aarne Europaeus teki tarkastuksia ja koekaivauksia rautakautisilla kohteilla Papinsaareissa, Ala-Rantalan kalmistossa ja Lindenin hautapaikalla 1920-luvun alussa. Seuraavat tarkastuskäynnit Kuhmoisissa tehtiin vasta 1960-luvulla Anna-Liisa Hirviluodon toimesta. Matti Huurre inventoi Kuhmoisten alueella 1971. Timo Sepänmaa teki tarkastuskäynnin Papinsaareen 1998.

Kuhmoisten ensimmäisen kattavan yleisinventoinnin teki Petteri Pietiläinen vuonna 2002. Keski-Suomen museo suoritti historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointia Keski-Suomen alueella vuonna 2004, mutta työ jäi Kuhmoisten osalta melko suppeaksi. 2000-luvun aikana on tehty useita pienempien alueiden tarkastuksia, tutkimuksia ja koekaivauksia. Eeva-Liisa Schulz teki tarkastuskäynnin Marttilan löytöpaikalle vuonna 2004 sekä Olli Soininen ja Timo Sepänmaa Varisvuoren kalliomaalaukselle vuonna 2005. Ville Laakso ja Hannu Poutiainen inventoivat sahan lahden aluetta vuonna 2015. Museoviraston koekaivausryhmä on tehnyt koekaivauksia keskustan alueen rautakautisilla löytöpaikoilla, Hinskalassa 2016 (Esa Mikkola) ja Marttilassa 2021 (Jan-Erik Nyman). Miikka Kumpulainen Keski-Suomen museosta on tehnyt tarkastuskäyntejä alueen muinaisjäännöskohteille vuonna 2020. Janne Soisalon ja Timo Sepänmaan tekivät sähkölinjainventointia osayleiskaava-alueen länsireunalla vuonna 2021, missä yhteydessä tarkastettiin myös Arolan kivikautinen löytöpaikka.

Asutuksen kehitys

Kuhmoisten varhaisimmat kivikautiset havainnot, kiviaseiden teelmät ja osat, ovat noin ajalta 3000 eKr. Kokonaisuudessaan Kuhmoisista on tehty toistakymmentä kivikautista irtolöytöä, joiden löytöpaikan sijainti on hyvin yleispiirteinen (Suvanto 1965: 32–33).

Rautakautisten löytöjen perusteella Kuhmoisten alueen pysyvä asutus on alkanut muodostua viimeistään rautakauden loppupuolella. Varhaisimmat rautakautiset löydöt Kuhmoisista ovat Papinsaaren

kätkölöytö, ajalta noin 800 jKr. ja Vekkailan Pussin kansainvaellusaikainen rautakirves. Petteri Pietiläisen (2002:43) inventointiraportissa on mainittu myös muita alueelta löydettyjä rautakautisia esineitä, joiden löytötietoja ei tunneta, mutta jotka kuitenkin kertovat alueen rautakautisesta toiminnasta.

Kuhmoisten alueelta on säilynyt paljon perimätietoa ”pakanuuden aikaisista” asioista Fabian Lindenin keräämien muistitietojen mukaan. Esimerkiksi nykyisen kirkkomäen alapuolella, vanhan kirkon paikalla, olisi ennen kirkkoa sijainnut vanha uhripaikka. Siellä uhrattiin metsän jumalalle, Tapiolle, josta muistona olisi jäänyt Tapialan kylän nimi. Myös Papinsaaressa (ennen Tapialansaari) olisi perimätiedon mukaan ollut uhripaikka tai uhrilehto, kunnes kristinuskon tullessa pyhän lehdon puut tuhottiin. (Suvanto 1965:55).

Keskiajalla Kuhmoinen muodosti oman hallinnollisen kokonaisuutensa, joka kuului Padasjoen hallintopitäjän neljännekseen. Viimeistään 1400-luvun aikana Kuhmoisten alueelle muodostui kaksi jakokuntaa, Kuhmoisten ja Päijälän jakokunnat. Jakokuntien raja on kulkenut inventointialueen halki (ks. Kartta 13). Vanhin säilynyt asiakirja jakokuntien välisestä rajasta on rajakiistan tuomio vuodelta 1653 (Suvanto 1965:114). Kuhmoisten historialliset kylät ovat kuuluneet näihin kahteen jakokuntaan. Kuhmoisten historiallinen asutus on keskittynyt vanhimman nelostielinjauksen varteen, joka on ollut tunnettu ratsutie jo keskiajalla. Vanha tielinjaus näkyy hyvin vuoden 1842 pitäjänkartalla (ks. Kartta 8) ja se on hahmoteltu myös muiden havaintojen yhteyteen (ks. Kartta 40).

Ensimmäiset kirjalliset tiedot alueen historiallisista kylistä ovat vuoden 1539 maakirjasta. Kuhmoisten nykyisen keskustataajaman alueella on ollut neljä erillistä kylää, Anttula, Tapiala, Lästilä ja Äkämäki, joissa tuolloin on ollut 21 taloa. Viimeistään 1700-luvulle tultaessa neljä kylää oli kasvaneet yhteen ja muodostivat Kuhmoisten kirkonkylän (Kyrckoby). 1700-luvun puolivälissä Kuhmoisten kirkonkylässä oli jo 42 taloa, mikä teki siitä yhden Suomen suurimmista tunnetuista ryhmäkylistä. Se katsottiin periaatteessa yhdeksi kyläksi ja joskus sitä sanottiin myös Kuhmois storby:ksi. (Suvanto 1965:97–99, 245). Kyliä ympäröivät pellot ja metsäalueet oli jaettu kylien kesken ja siksi em. kylien nimiä on hajallaan ympäri Kuhmoisten metsäseutuja.

Kuhmoisten ensimmäisen ja toisen kirkon rakennusaikaa tai sijaintia ei tiedetä tarkasti, mutta on oletettu, että ne ovat sijainneet vanhan hautausmaan lähellä tai sen alueella. Kuhmoisten kolmas kirkko purettiin vuonna 1786, kun uusi ja nykyinen kirkko valmistui mäen laelle. Puretun kirkon paikalla, vanhan hautausmaan reunalla on nykyisin erikoinen porttirakennelma ns. paarihuone, joka valmistui v. 1875. Uuden kirkon valmistuttua vanhasta kirkkotarhasta kunnostettiin hautausmaa, jota laajennettiin 1800-luvun kuluessa useampaan kertaan. Hautausmaa kävi ahtaaksi 1800-luvun lopulla ja uusi hautausmaa perustettiin Papinsaareen 1890-luvulla. Toisen maailmansodan jälkeen vanha hautausmaa kunnostettiin sankarivainajien hautausmaaksi. (Lahnala et al. 1989 ja Suvanto 1965).

Päijälän jakokunta sijaitsi Kuhmoisten kirkonkylän pohjoispuolella. Sen alueella sijaitsivat Päijälän, Kaukolan ja Valkialan kylät. Vuoden 1539 maakirjan mukaan Päijälän kylä oli kylistä suurin ja siellä oli seitsemän taloa. Kaukolan ja Valkialan (nyk. Vekkaila) kylät sijaitsivat Päijälän pohjoispuolella ja molemmissa oli kolme taloa. (Suvanto 1965:97). Isonjaon aikana kylärakenne hajosi ja tonttimaat hajaantuivat laajemmalle alueelle.

1900-luvun aikana Kuhmoisten keskustan alue teollistui vuonna 1912 perustetun sahan, telakan ja sataman myötä. 1900-luvun puolivälin jälkeen myös muu rakennuskanta, kuten tiestö ja taajama-asutus kehittyi ja kasvoi. Sitä ennen myös keskustan alue oli laajalti avointa peltomaisemaa, mataline puisine rakennuksineen (ks. Kuva 1).

Kuva 1. Kuhmoisten keskustan alue 1900-luvun alussa ennen taajama-asutuksen syntyä. Kuva Papinsaaren sillalta kirkolle päin. Gustaf Albert Stoor, Keski-Suomen museo (Finna).

Kuva 2. Kuhmoisten sahan rakennus nykypäivän asussaan. Pohjoiseen.

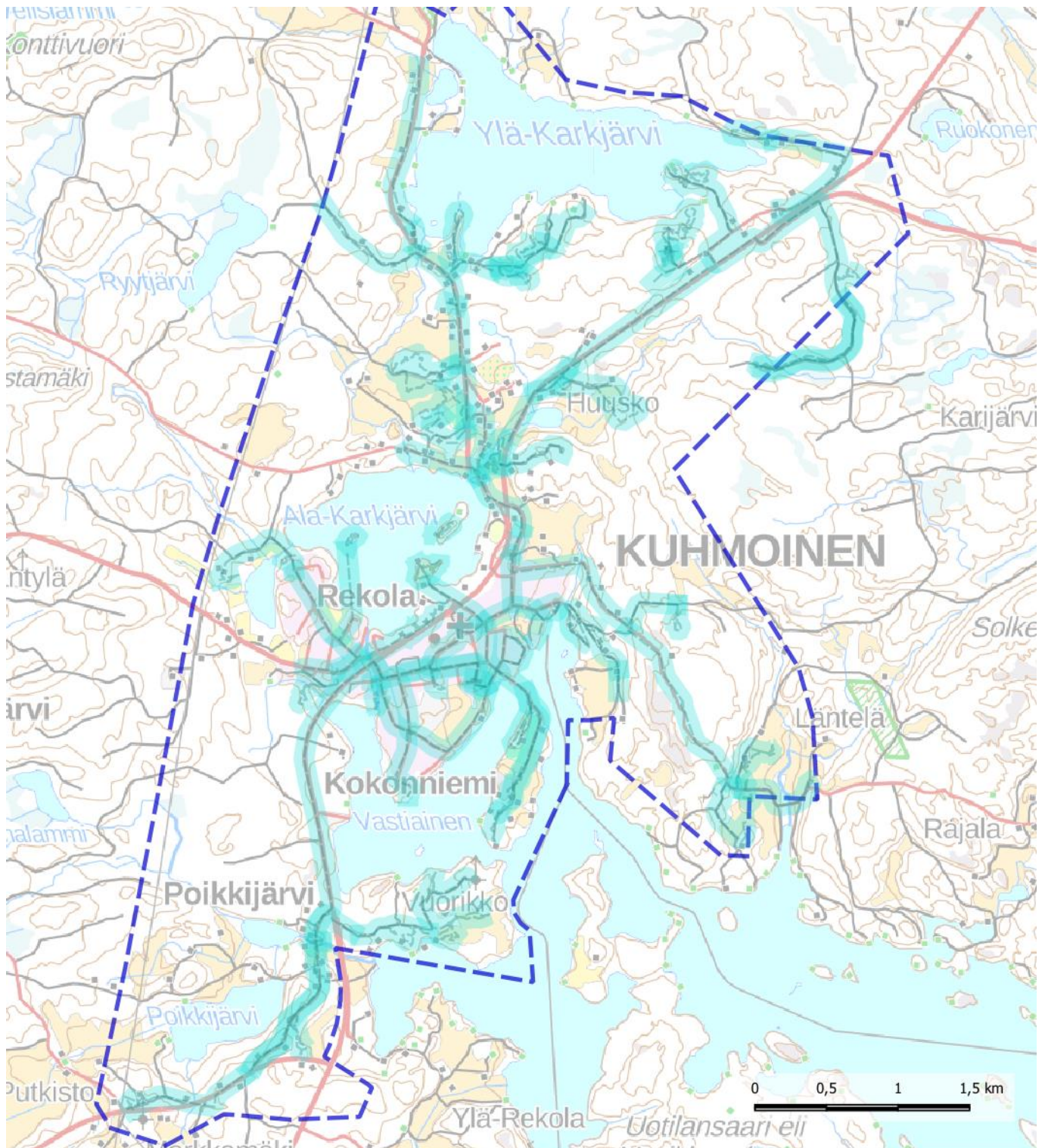
Maastotyöt

Inventoinnin maastotyöt tehtiin viiden päivän aikana, 29.6, 4.–5.7., 3.8. ja 13.9.2022. Maastossa tarkastettiin alueen tunnetut muinaisjäännöskohteet sekä irtolöytöpaikat. Uudet, pääosin 2000-luvulla metallinilmaisimella tehdyt irtolöytöpaikat käytiin läpi ja niiden kohdalle tehtiin maaperäkairauksia ja koepistoja lapiolla. Kaivettu maa seulottiin käsin ja kaivauslastalla.

Inventoinnissa huomioitiin eri-ikäiset ja -tyyppiset arkeologiset kohteet ja tarkastettiin historiallisista kartoista sekä maastossa silmämääräisesti potentiaalisiksi arvioituja paikkoja. Potentiaalisimpia alueita muinaisjäännösten löytymisen kannalta olivat historiallisissa kartoissa näkyvät tonttimaat ja niiden lähiympäristöt. Vanhemman asutuksen lähellä olevat peltosaarekkeet ja peltoja reunustavat metsäalueet tarkastettiin. Suurin osa inventointialueen pelloista oli heinällä tai viljalla, eikä pintapoiminta ollut mahdollista kuin muutamalla kohteella. Myös muita historiallisista kartoista havaittuja kohteita, kuten rajapyykkejä, tielinjauksia ja myllyjen paikkoja käytiin läpi. Kuhmoisten historiallisten kylien tonttimaita ja rajoja on maastossa useita kymmeniä, jopa satoja, joten maastossa tarkastettiin vain selkeimmän, Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien välisen rajalinjan taitepisteitä, jonka rajapyykkejä on nimetty isojako- ja pitäjänkartoilla.

Esitöiden perusteella kaava-alueen itä- ja länsiosien laajat metsäalueet katsottiin muinaisjäännöspotentiaaliltaan vähäisiksi. Metsäalueilta tarkastettiin tunnettujen kohteiden lisäksi lidar-havaintoja ja muutamia F. Lindenin mainitsemia rökkiökohteita. Vaikkakin Lindeniä on tituleerattu ”mielikuvitusrikkaaksi”, hänen piirtämissään kartoissa on jotain perääkin, koska maastosta löytyi rökkiöitä hänen mainitsemistaan paikoista, kuten Haalahdesta ja Peonniemestä.

Maastotöiden aikana tehdyt havainnot dokumentoitiin sanallisen kuvauksen lisäksi valokuvin. Paikkatiedot mitattiin käsiGPS-paikantimella (Garmin GPSmap 62s, tarkkuus +/- 5-10 m). Raportin koordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FN-tasokoordinaatteina. Maastotutkimuksissa noudatettiin Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeita (2020) ja muita Museoviraston ohjeita. Raportointivaiheessa analysoitiin maastotöiden yhteydessä kerätty aineisto sekä laadittiin raportti ja siihen liittyvät kartat. Kartat piirrettiin puhtaaksi käyttäen QGIS-paikkatieto-ohjelmistoa.

Kartta 11. Kartta maastossa kuljetuista reiteistä. MK 1:40 000.

5. Tulokset ja yhteenveto

Osayleiskaavan alueelta tunnettiin entuudestaan 14 kiinteää muinaisjäännöstä ja yksi esihistoriallinen hautapaikka (raportin kohde 13 *Linden*), joskaan tietoa Lindenin hautapaikasta ei ollut muinaisjäännösrekisterissä. Lisäksi alueelta tunnettiin yksi mahdollinen muinaisjäännös ja seitsemän irtolöytöpaikkaa. Muutamien tunnettujen kohteiden ympäristöstä tehtiin lisähavaintoja joko maastossa tai lähdeaineistosta ja niiden sijaintia ja aluerajausta tai luokitusta muutettiin, kuten esimerkiksi *Leveänpaijanmäki* (kohde 2) ja *Anttula Louhela* (kohde 26).

Inventoinnissa havaittiin kahdeksan uutta kiinteää muinaisjäännöstä. Näistä kaksi on todennäköisiä kaskiröykkiöalueita (kohteet 3 ja 4), neljä historiallisen ajan rajapyykkiä (kohteet 18–21), yksi myllynpaikka (kohde 22) ja yksi tarinapaikka (kohde 23). Yksi kiinteäksi muinaisjäännökseksi luokiteltu kohde oli aikaisemmin tunnettu rautakautinen löytöpaikka (kohde 17). Uusille kohteille laadittiin aluerajaukset maastohavaintojen ja vanhojen karttojen perusteella.

Lisäksi inventoinnissa todettiin yksi mahdollinen muinaisjäännös (kohde 24) ja viisi uutta muuksi kulttuuriperintökohteeksi luokiteltavaa kohdetta, joista yksi on 1500-luvun historiallinen kylätontti (kohde 27), kaksi autioitunutta historiallista tonttimaata (kohteet 28 ja 29), yksi pois käytöstä jäänyt maantiesilta (kohde 30), kaksi viljelyröykkiökohdetta (kohteet 31 ja 32) ja yksi vanhan myllyn paikka (kohde 33).

Muiksi kohteiksi määriteltyjä havaintoja tehtiin kolme. Nämä olivat kolme tuhoutunutta 1500-luvun kylätonttia (kohteet 40–42).

Esihistoriallisen ajan kohteet

Inventointialueelta tunnettiin yksi kivikautinen asuinpaikka, *Lorikko* (kohde 16) ja yksi kivikautinen irtolöytöpaikka, *Arola* (kohde 35). Molempien kohteiden alueella maasto oli rehevöitynyttä ja havaintomahdollisuudet siten huonot. Inventointialueella sijaitsevat myös oletettu kivikautinen kalliomaalauskohta, *Varisvuori*, joka on kuitenkin mitä todennäköisimmin luontainen. Suurin osa inventointialueen pelloista kasvoi heinää tai viljaa, eikä pintapoiminta ollut mahdollista. Rantojen läheiset, 82 metrin korkeuskäyrän yläpuoliset hiekkaiset alueet olisivat voineet olla otollisia kivikauden löytöjen tekemiselle paremmissa olosuhteissa.

Kuhmoisista tunnetaan runsaasti rautakautisia irtolöytöjä ilman tarkkoja löytötietoja. Kuhmoisten rautakautiset kalmistot sijaitsevat historiallisen kyläasutuksen lähellä tai niiden alueella. Esimerkiksi *Pussin* (kohde 5) muinaisjäännösalueen läheisyydessä on sijainnut Valkialan kylätontti ja *Hinskan* (kohde 9) rautakautisen kohteen alueella Lästilän kylätontti. Tapialan historiallinen kylätontti on puolestaan sijainnut lähellä *Ala-Rantalan* (kohde 10) rautakautista kalmistoa.

Alueen tunnetut rautakautiset kohteet olivat ennallaan, ja niistä muutamaa on koekuopitettu Museoviraston toimesta 2000-luvun aikana. Inventoinnissa *Lindenin* (kohde 13) ruumishautaus luokiteltiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi ja yksi metallinetsinnässä tehty löytöpaikka *Kangasvieri* (kohde 17) rajattiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi inventointihavaintojen perusteella.

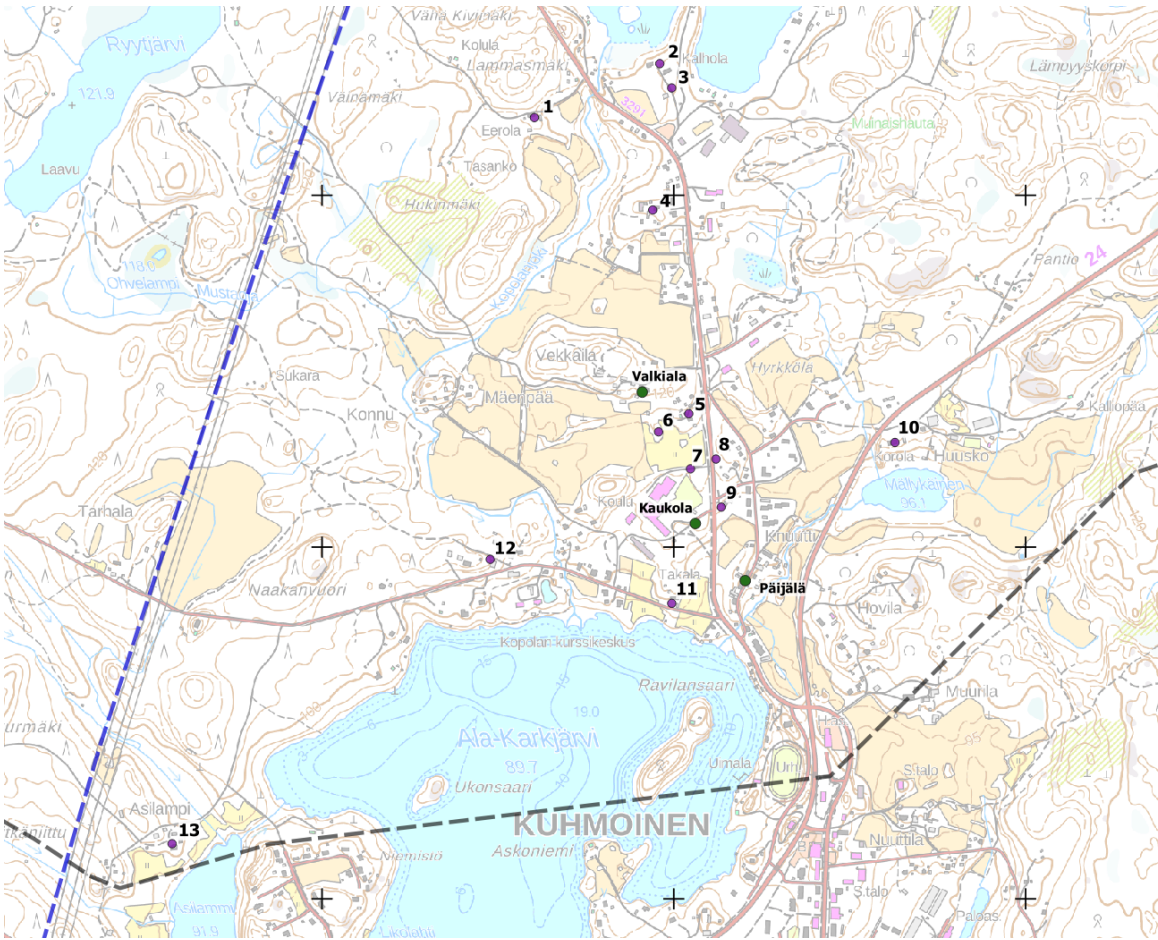
Historiallisen ajan kyläasutus

Inventointialueella on sijainnut seitsemän vuoden 1539 maakirjassa mainittua kylää; Kuhmoisten jakokunnan puolella Tapiala, Anttula, Lästilä, Äkämäki ja Päijälän jakokunnan puolella Päijälä, Kaukola ja Valkiala (nyk. Vekkaila). Monia kuhmoislaisia nimiä on mainittu jo 1400-luvun historiallisissa asiakirjalähteissä (Suvanto 1965:55–57). Alueen kyläasutus on mahdollisesti keskiaikaista perua ja voi osin periytyä jopa rautakaudelta saakka.

Kuhmoisten kirkonkylän alueella olleiden neljän kylän tarkkaa sijaintia ja rajausta on haastava määrittää. Suvannon (1965:245) mukaan 1500-luvun kylillä on todennäköisesti ollut erilliset tonttimaansa, koska ne ovat listattu maakirjaan erillisinä kylinä. Kylät muuttuivat 1600–1700-lukujen aikana asutuksen kasvun, vuoden 1753 tulipalon ja 1700-luvun lopulla alkaneen isojaon seurauksena (Suvanto 1965: 106–107). Alueen vanhimmat kartat ovat Falckin vuosina 1791–1792 tekemät isojaon käyttökopiokartat, joihin on merkitty kylien tonttialueita. Isojakokarttaa ei ilmeisesti koskaan piirretty puhtaaksi. Käyttökopiokartassa kylien tonttimaat sijaitsevat lähekkäin ja toistensa lomassa eri puolilla kirkonkylää, eikä kylien rajoja ole. 1500-luvun kylätontit ovat todennäköisesti sijainneet ainakin joiltain osin samoilla paikoilla, mutta niille oli mahdotonta määritellä tarkkoja rajauksia tämän inventoinnin puitteissa.

Kuhmoisten kirkonkylän alueella sijainneet kylät ovat jääneet suurilta osin nykyisen keskustataajaman alle (ks. Kartta 12). Alue on rakennettua, eikä historiallisten kylätonttien kohdilla ole säilynyt juuri mitään yleiskaavatasoisen inventoinnin keinoin tavoitettavaa. Papinsaarentien varrella (Tapialan tonttimaiden koillispuolelta) havaittiin kuitenkin tummaa tulikukkaa, joka yleensä viittaa vanhaan, jopa rautakautiseen, asutukseen (arkeofyytti). *Lästilän* kylä on sijainnut nykyisen kirkon lähellä, Hinskalan rautakautisen muinaisjäännöskohteen (kohde 9) alueella ja kylän tiedot lisättiin kyseisen muinaisjäännöskohteen tietoihin. *Tapialan* kylän (kohde 24) alue on sijainnut Lästilän eteläpuolella, lähellä Ala-Rantalan ja Marttilan rautakautisia muinaisjäännöskohteita. Tapialan kylätontin alueella sijaitsee keskustan ainoat modernilta rakentamiselta säästyneet tonttimaat. Niiden alueella on voinut säilyä merkkejä vanhemmasta asutuksesta ja ne määriteltiin mahdolliseksi muinaisjäännökseksi. *Anttulan* (kohde 40) ja *Äkämäen* (kohde 41) kylien sijainnit ovat hieman epävarmempia, koska kylien nimien paikat vaihtelevat historiallisissa kartoissa. Näiden kylien sijaintipisteet huomioitiin inventoinnissa muina kohteina ja pistemäisenä tietona. Aluerajauksia ei tehty, koska kylien sijainnit jäivät kartta-aineiston puutteellisuuden vuoksi epäselviksi. Täysin modernin rakentamisen alle jääneitä kylätontteja ei Museoviraston ohjeiden mukaan määritellä arkeologisiksi kohteiksi. Kylien olemassaolo on kuitenkin hyvä olla tiedossa, koska rakennetunkin alueen maaperässä on paikoin voinut säilyä rippeitä tai irtolöytöjä vanhemmasta asutuksesta. Historiallisiin kylätontteihin kohdennetulla tutkimuksella kylien muotoutumisesta, säilyneisyydestä ja rajauksesta voisi saada tarkempaa tietoa.

Viimeistään isojaon myötä 1700-luvun lopulla tontteja perustettiin myös kauemmas keskustan alueesta. Kuhmoisten jakokunnan puolelta ei ole puhtaaksi piirrettyä isojakokarttaa. 1800-luvun pitäjänkartalla näkyvät tontit ovat yhä asuttuja, eikä niitä huomioitu tässä inventoinnissa sen enempää.

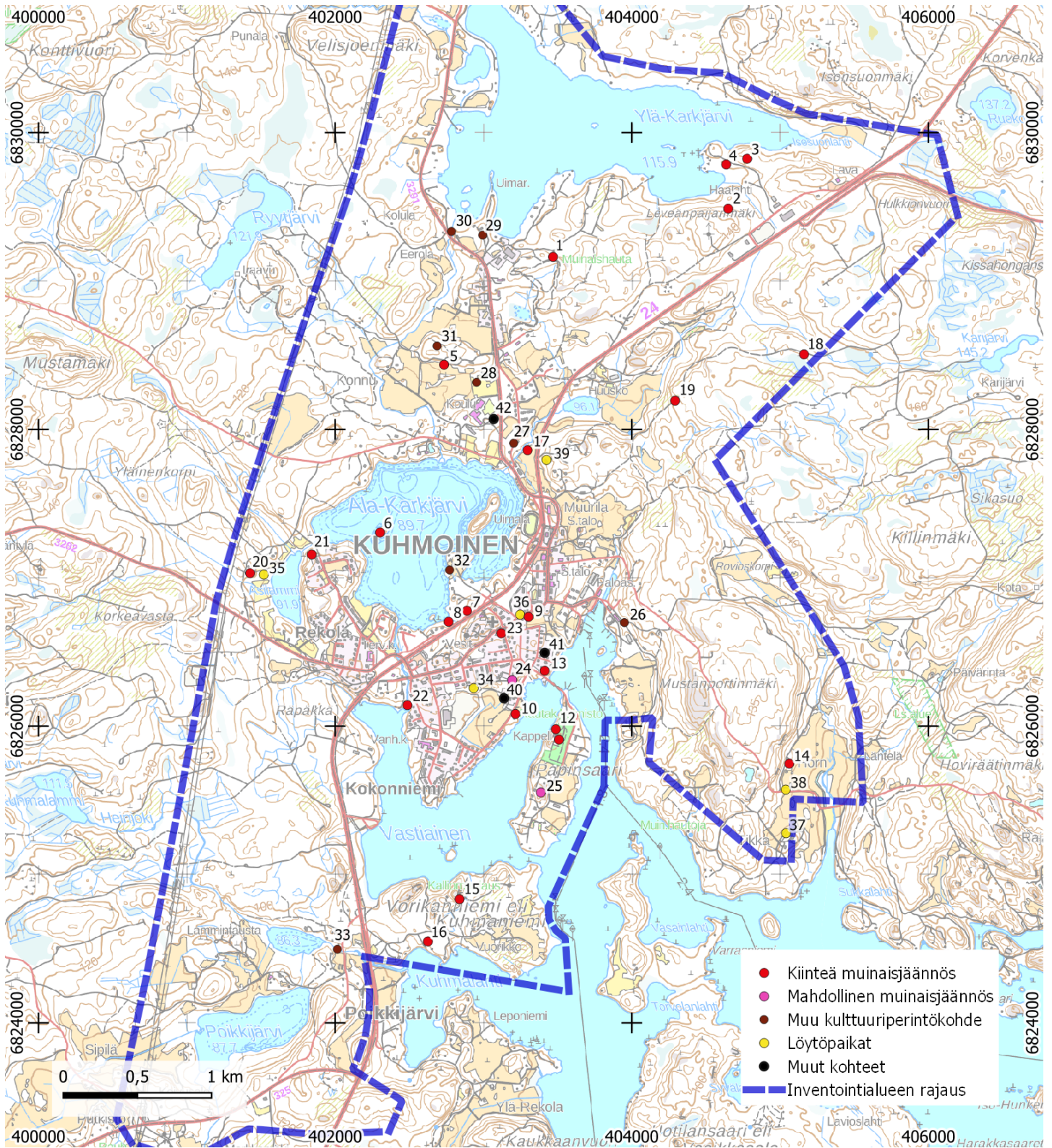
Kartta 13. Päijälän jakokunnan historiallisen ajan tontit. Vihreällä pallolla 1500-luvun kylätonttien arvioitu sijainti, violetilla vuoden 1841 isojakokartalle merkityt tonttimaat. Harmaalla katkoviivalla jakokuntien raja, sinisellä inventointialueen raja.

Muut historiallisen ajan kohteet

Maastossa havaittiin useita historialliselle ajalle ajoittuvia kohteita. Näistä kiinteiksi muinaisjäänneksi määriteltiin jakokuntien rajalta havaitut neljä kivistä rajapyykkiä (kohteet 18–21), keskustan länsipuolella sijainnut historiallinen myllynpaikka (kohde 22) ja Kuhmoisten ensimmäisen kirkon paikka (kohde 23), joka määriteltiin tarinapaikaksi tarkemman sijaintitiedon ja konkreettisten maastohavaintojen puuttuessa.

Lisäksi maastossa havaittiin runsaasti ajoittamattomia rökkiöitä, jotka vaikuttivat pääosin kaski- ja pellonraivausrökkiöiltä. Suvannon (1965:265, 269) mukaan kaskenpoltto on ollut Kuhmoisissa hyvin merkittävässä osassa pitkälle 1700-luvulle. Uudet mahdolliset kaskirökkiökohteet määriteltiin kiinteiksi muinaisjäänneksi (kohteet 3 ja 4). Pellonraivausrökkiöiksi tutkitut kohteet määriteltiin muiksi kulttuuriperintökohteiksi (kohteet 31 ja 32). Osa maastossa havaituista uusista rökkiökohteista on hyvin samantyyppisiä tunnettujen rökkiökohteiden kanssa, kuten esimerkiksi Askoniemessä havaitut rökkiöt muistuttavat Ukonsaaren rökkiöitä. Muuksi kulttuuriperintökohteeksi määriteltiin myös 1790-luvun kartalla näkynyt myllynpaikka (kohde 33), jossa toiminta on loppunut ilmeisesti vasta 1900-luvun puolessa välissä ja 1960-luvun jälkeen pois käytöstä jäänyt kivinen maantiesilta (kohde 30).

Lisäksi maastossa tehtiin havaintoja kohteista, joita ei ikänsä tai epämääräisyytensä puolesta määritellä muinaisjäännekohteiksi tai muiksi kulttuuriperintökohteiksi ja ne ovat listattu kappaleen 6. Muinaisjäännekohteet loppuun muina havaintoina.

Kartta 14. Inventointialueen kaikki muinaisjäännöskohteet. (Sama kuin kartta 3).

6. Muinaisjäännöskohteet (*uusi kohde)

Kiinteät muinaisjäännökset

1. Metsäkurssikeskus

Nimi:	Metsäkurssikeskus
Muinaisjäännöstunnus:	291010026
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppe:	Hautapaikat; lapinrauniot
Ajoitus:	Ajoittamaton
Koordinaatit:	N 6829162 E 403469 z 125,00 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti ja GPS maastomittaus
Aiemmat tutkimukset:	Petteri Pietiläinen inventointi 2002

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Korkealla kalliolla, kuntopolun vieressä, noin 300 m päässä Ylä-Karkjärvestä on kookkain Kuhmoisista tunnettu lapinrauniota muistuttava röykkiö. Se on halkaisijaltaan noin 10-metrinen ja soikeahko. Lähistöllä ei ole viljelykelpoista maata. Lähistöllä on rautakautisia irtolöytöpaikkoja ja noin 3 km etelään on Papinsaaren rautakautinen muinaisjäännösryhmä.

Inventointihavainnot 2022:

Kuntopolun vieressä oleva röykkiö tarkastettiin 29.6. Kohde oli ennallaan. Röykkiö on kasattu pienen mäen kumpareen päälle, minkä vuoksi röykkiö erottuu ympäröivästä maastosta selkeästi. Röykkiön kivet ovat peittyneet lähes kokonaan sammalpeitteen alle. Pietiläinen (2002) on kuvaillut Metsäkurssikeskuksen röykkiön sijaitsevan kaukana viljelykelpoisesta maasta ja vaikuttavan sen vuoksi hautaröykkiöltä. Röykkiö on kieltämättä melko suuri kaskiröykkiöksi.

Röykkiöstä pohjoiseen ja pohjoisluoteeseen, pohjoiseen viettävän loivan rinteeseen yläosassa havaittiin ainakin kolme pienempää röykkiötä. Metsään oli tehty hakkuu ja röykkiöt olivat paljastuneet sammaleen alta metsäkoneen ajettua niiden ohi tai yli.

Selkeimmin maastossa erottui röykkiö 1 (N 6829182 E 403459 z 124–125 mpy), joka sijaitsi Metsäkurssikeskuksen röykkiöstä noin 20 metriä pohjoiseen. Röykkiön eteläpuolelta oli ajettu metsäkoneella ja sammale oli osittain irronnut kivien päältä. Röykkiön kivet olivat sekä lohkaraisia että pyörityneitä ja niiden koko vaihteli 20–40 cm: n välillä. Röykkiön koko oli noin 2,5 x 4,5 metriä, korkeus 0,8–1,1 metriä. Röykkiö ei ollut lainkaan maansekainen. Ympäröivää maastoa pintapoimittiin niiltä osin, joissa metsäkone oli rikkonut maan pintaa, mutta mitään ei havaittu.

Röykkiö 2 (N 6829183, E 403441, z 126–127 mpy) havaittiin noin 18 metriä röykkiöstä 1 länteen. Matala, maansekainen röykkiö sijaitsi loivan kallioisen rinteeseen päällä ja sen yli oli ajettu metsäkoneella. Rakenne oli hieman hajonnut, mutta koko oli suurin piirtein 1,5 x 2,3 metriä ja korkeus noin 0,3–0,4 m. Röykkiö oli kasattu pienehköistä (10–30 cm) kivistä.

Röykkiö 3 (N 6829184, E 403433, z 127 mpy) sijaitsi noin 8 metriä röykkiöstä 2 länteen. Mahdollinen röykkiö sijaitsi paksun sammalpeitteen alla, eikä se ollut selkeä. Röykkiön yli oli ajettu koneella, mutta maanpinta ei ollut rikki. Sen koko oli noin 1,5 x 2 metriä ja korkeus noin 0,2–0,3 m.

Ylä-Karkjärven vedenpinta on ollut 120 m korkeustason paikkeilla ennen Päijänteen pinnan laskua 1800-luvulla, jolloin röykkiöt ovat sijainneet hieman lähempänä rantaa. Inventoinnissa havaitut röykkiöt olivat selkeästi pienempiä Metsäkurssikeskuksen tunnettuun röykkiöön nähden ja vaikuttivat lähinnä raivaus- tai kaskiröykkiöiltä. Alueen maasto oli kauttaaltaan melko kivistä ja kallioista. Alueella voi mahdollisesti olla muitakin matalia röykkiöitä, joita ei inventoinnissa havaittu runsaan sammaleen alta. Vanhojen karttojen mukaan alueella ei ole ollut peltoja eikä maaperä ole peltoviljelyyn sopivaa. Maastohavaintojen perusteella Metsäkurssikeskuksen olemassa ollutta muinaisjäännösrajausta laajennettiin kattamaan havaitut röykkiöt.

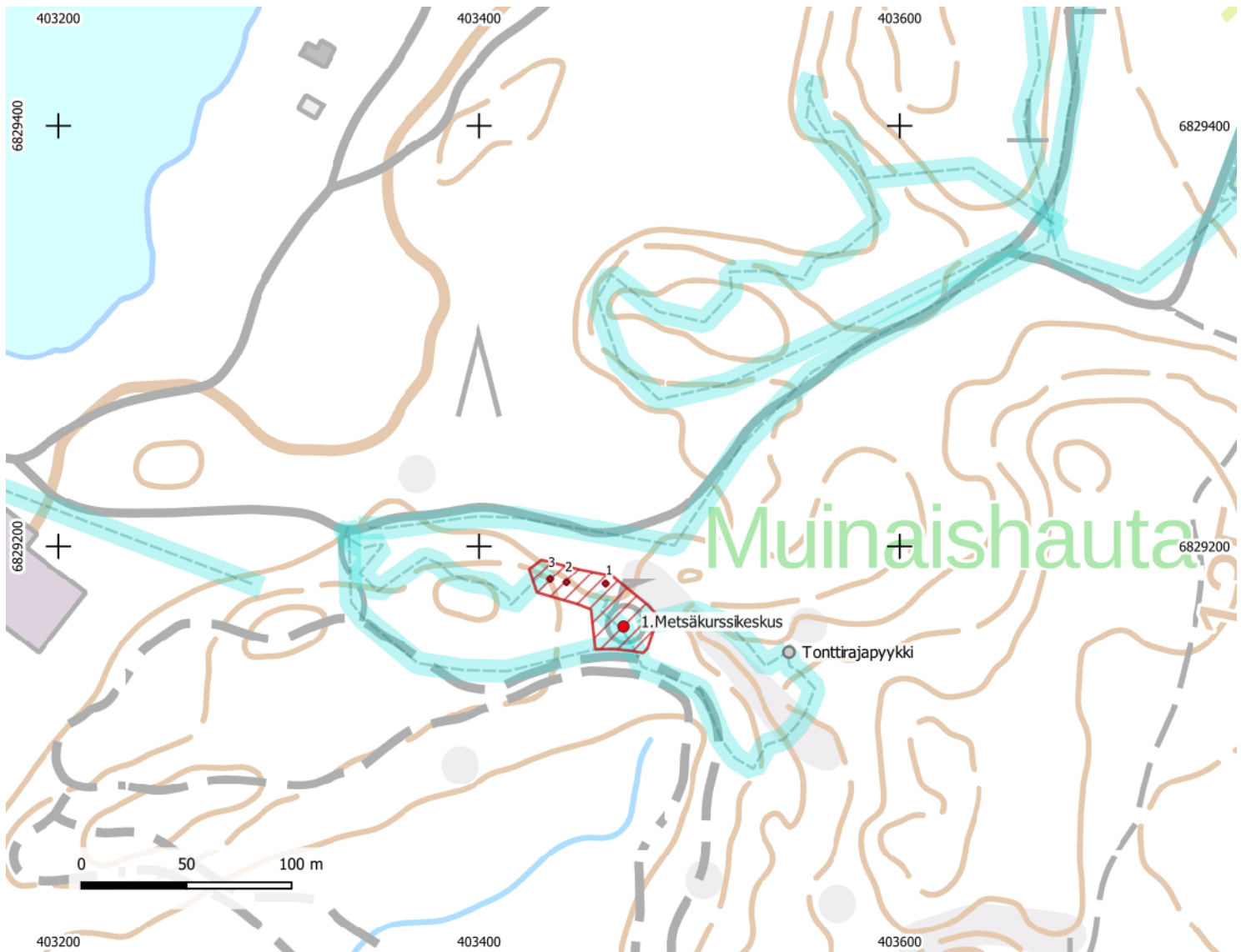
Kuva 4. Metsäkurssikeskuksen tunnettu röykkiö. Länteen.

Kuva 5. Röykkiö 1 kuvattuna pohjoiseen.

Kuva 6. Metsäkoneella yliajettu röykkiö 2. Lounaaseen.

Kartta 15. Metsäkurssikeskuksen muinaisjäännösrajaus punaisella. Numerot 1-3 inventoinnissa havaittuja röykkiöitä. Harmaalla Metsäkurssikeskuksen itäpuolella havaittu tonttirajapyykki, joka on muu havainto (A). Turkoosilla maastossa kuljettu reitti. MK 1:3000.

2. Leveänpaijanmäki

Nimi:	Leveänpaijanmäki
Muinaisjäännöstunnus:	291010016
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat; viljelyröykkiöt
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6829487 E 404650 z 125–135,00 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus, keskimmäisen röykkiön sijainti
Aiemmat tutkimukset:	A-L- Hirviluoto, tarkastus 1962 Petteri Pietiläinen inventointi 2002

Aiemmat tiedot:

Hirviluoto 1962: Ylä-Karkjärven rauniot sijaitsevat n. 3,3 km Kuhmoisten kirkosta pohjoiskoilliseen, Ylä-Karkjärven itälaidan etelärannalla olevan Haalahden lähetyvillä, seurakunnan omistamalla maalla. Kaunein raunioista sijaitsee korkeahkon vuoren laella, asumattomassa metsikössä. Röykkiön halkaisija on 2 metriä. Se on ladottu irtonaisista kivistä, päällä on suuria paasia ja alla pienempää kiveystä. Pitäisin sitä viljelys -tai muuna historiallisen ajan rauniona. Toiset rauniot ovat tästä n. 150 metriä etelälounaaseen, kahden kumpareen välisessä notkelmassa. Niitä oli kuusi kappaletta, aivan toistensa läheisyydessä. Niiden halkaisija on n. 1,5 m ja korkeus n. 0,5 m ja kiveys oli irtonaista. En pidä niitä esihistoriallisina.

Pietiläinen 2002: Metsäinen korkeahko mäki Ylä-Karkjärven etelärannalla. Maasto on paikoitellen vaikeakulkuista ja louhikkoista. Pieni, halkaisijaltaan kaksimetrinen raunio sijaitsee aivan mäen laella olevalle linkkimastolle johtavan tien vieressä. Röykkiö on länsireunaltaan vaurioitunut. Alueella on ollut aiempien tietojen mukaan 6 muuta röykkiötä; ne ovat todennäköisesti tuhoutuneet.

Inventointihavainnot 2022:

Leveänpaijanmäen aluetta tarkastettiin 5.7. ja 13.9. Pietiläisen mainitsema tien vieressä oleva pieni kivikasa tai maakivi (halk. n. 1,3 m) havaittiin, mutta se vaikutti luontaiselta tai tien teossa syrjään työnnetyltä kiviltä. Linkkimaston kopin takana havaittiin kivikkoa, joka vaikutti osin luontaiselta, osin maston ja kopin kohdalta pois työnnetyltä. Linkkimaston alueella tai Leveänpaijanmäen lakialueella ei ole havaittavissa minkäänlaisia röykkiöitä.

Hirviluoto on tarkastanut kohteen F. Lindenin¹ ilmoituksen perusteella. Linden mainitsee havainneensa röykkiöitä kahdessa eri kohdassa Ylä-Karkjärven etelärannalla, *Peonniemessä* ja *Hoalahdella* (ks. Kuva 10 alla). Fabianin mukaan röykkiöt sijaitsevat Hoalahden rannasta 200 metriä itään viettävällä tasanteella. Hän mainitsee löytäneensä ”*rauniot sattumalta kaskiraunioiden joukosta*”. Hirviluoto löysi Lindenin mainitsemista röykkiöalueista vain toisen, ilmeisesti *Hoalahden* eli Haalahden läheisyydessä sijaitsevat röykkiöt. Hirviluodon tarkastusraportin yhteydessä ei kuitenkaan ole karttaa. Hän mainitsee havaitsemiensa röykkiöiden etäisyydeksi 3,3 kilometriä Kuhmoisten kirkolta ja Leveänpaijanmäen laelle, missä Pietiläinen inventoi, on vain 2,9 km.

Sijainnin epäselvyyden vuoksi maastossa tarkastettiin myös Haalahden aluetta. Metsäisessä notkelmassa havaittiin kuusi selkeää, osittain sammaleen peittämää röykkiötä. Röykkiöt olivat soikeahkoja ja suurin piirtein samankokoisia, 1,2 x 1,5 metriä ja korkeus noin 0,6–0,8 m. Metsä oli selkeästi erilainen röykkiöiden alueelta, kun muualta; maasto oli tasaisempaa, eikä muuta aluskasvillisuutta ollut, kuin paksu sammalpeite. Alueella oli paikoin suuria, sammaleen peittämiä maakiviä, mitkä muistuttivat röykkiöitä. Röykkiöalueen itäosassa oli loivapiirteinen maakuoppa, jonka

¹ Fabian Lindénin tiedonantoja Kuhmoisista 1907–1922, sivu 78/138.

koko oli noin 1 x 1,5 metriä. Hirviluodon mainitsemaa suurinta rauniota ei havaittu. Haalahden mäen laella oli suuri maakivi, jonka juuressa oli luontaiselta vaikuttavaa kivikkoa.

Maastossa havaitut röykkiöt ovat mitä todennäköisimmin kaskiröykkiöitä. Inventoinnissa tehtyjen maastohavaintojen perusteella ehdotetaan, että Leveänpaijanmäen muinaisjäännöspiste siirretään nyt havaitulle röykkiöalueelle. Kohteelle tehtiin aluerajaus.

Kuva 7. Röykkiöt sijaitsivat avarassa kuusimetsikössä. Etelään.

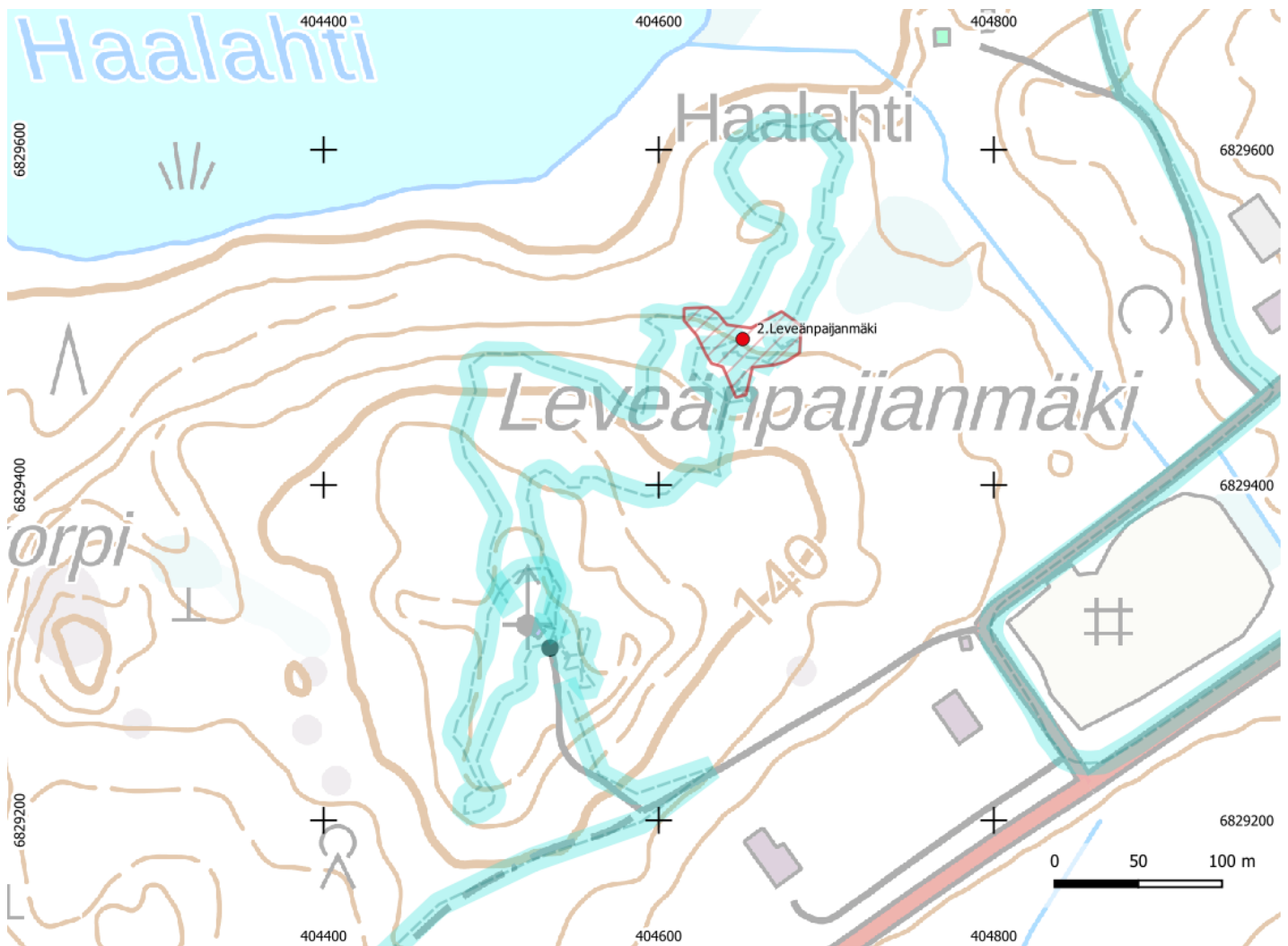
Kuva 8. Yksi röykkiöistä ei ollut sammaloitunut ja erottui muita selkeämmin. Pohjoiseen.

Kuva 9. Suurin osa röykkiöistä oli paksun sammaleen peittämiä. Luoteeseen.

Kuva 10. Fabian Lindenin käsin piirtämä kartta havainnoista Peonniemessä ja Hoalahdella Ylisen Karkjärven itälaidan eteläosassa (kuvan oikeassa reunassa).

Kartta 16. Leveänpaijanmäen röykkiöalueen aluerajaus punaisella. Vihreällä pallolla merkitty vanha muinaisjäännöspisteen sijainti linkimaston kaakkoispuolella. Turkoosilla maastossa kuljettu reitti. MK 1:4000.

3. Peonniemi *

Nimi:	Peonniemi *
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat; kaskiröykkiöt
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6829823 E 404777 z 130–135 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus, pyöreän kivilatomuksen sijainti

Inventointihavainnot 2022:

Fabian Linden² mainitsee havainneensa Ylisen Karkjärven etelärannalla olevalla kapealla niemenkannaksella, Peonniemellä, kuusi maatonut rauniota lähellä järven entistä rantaa (ks. Kuva 10 edellisen kohteen yhteydessä). Peonniemen alue tarkastettiin 3.8. Niemen lakialueella havaittiin ainakin kolme selkeää röykkiötä/ kivilatomusta.

Hukkuneenlahden eteläpuolella sijaitsevan mäen lakialueen itäosassa havaittiin suurehko pyöreä (donitsimainen) kivilatomus, jonka keskellä oli kuoppa. Kuopan halki oli asetettu suurehko paasimainen kivi poikittain. Latomuksen koko oli 4 x 4,3 metriä, vallin korkeus n. 35–45 cm. Keskellä olevan kuopan koko oli 1 x 1,5 m, syvyys n. 70 cm. Kuopassa kasvoi suurehko mänty. Latomus oli sammaloitunut ja sen päällä oli runsaasti risukkoa, mikä vaikeutti havainnointia.

Pyöreästä latomuksesta n. 65 metriä länsiluoteeseen, niemenkärjen korkeimmalla kohdalla havaittiin noin metrin kokoisen maakiven juureen ja päälle kasattu röykkiö. Röykkiön koko oli noin 2 x 2,5 metriä, korkeus noin 90 cm. Kivet olivat lohkaraisia ja niiden koko noin 40–70 cm. Röykkiön sijainti: N 6829846, E 404714.

Röykkiöstä n. 25 metriä luoteeseen, niemen kärjen yläosassa havaittiin erikoinen kivilatomus. Kivet oli aseteltu neliön muotoon ja päälle oli nostettu tasainen laakakivi. Koko 1,2 x 1,4 metriä, korkeus 60 cm. Latomus muistutti lähinnä pientä ryssänuunia. Latomuksen vieressä oli 1,5 metrin mittainen kivivalli, jonka leveys oli noin 60 cm, korkeus oli 45 cm. Latomuksen sijainti: N 6829857, E 404691.

Niemen lakialue on aluskasvitonta mäntymetsää, jota oli vastikään karsittu ja harvennettu. Raivausjätteet oli jätetty maahan ja ne peittivät maanpinnan lähes kokonaan. Mäen alueella oli luontaista lohkarista kivikkoa ja paikoin näytti olevan myös luontaisesti kasautuneita, maantasaisia kivikkoja. Voi olla, että raivausjätteiden alla on lisää röykkiöitä, joita ei nyt havaittu. Peonniemen kohteet vaikuttavat kaskeamiseen liittyviltä raunioilta, sillä alue ei ole peltoviljelyyn sopivaa. Kohde määriteltiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi ja sille tehtiin aluerajaus.

² Fabian Lindénin tiedonantoja Kuhmoisista 1907–1922, sivu 78/138.

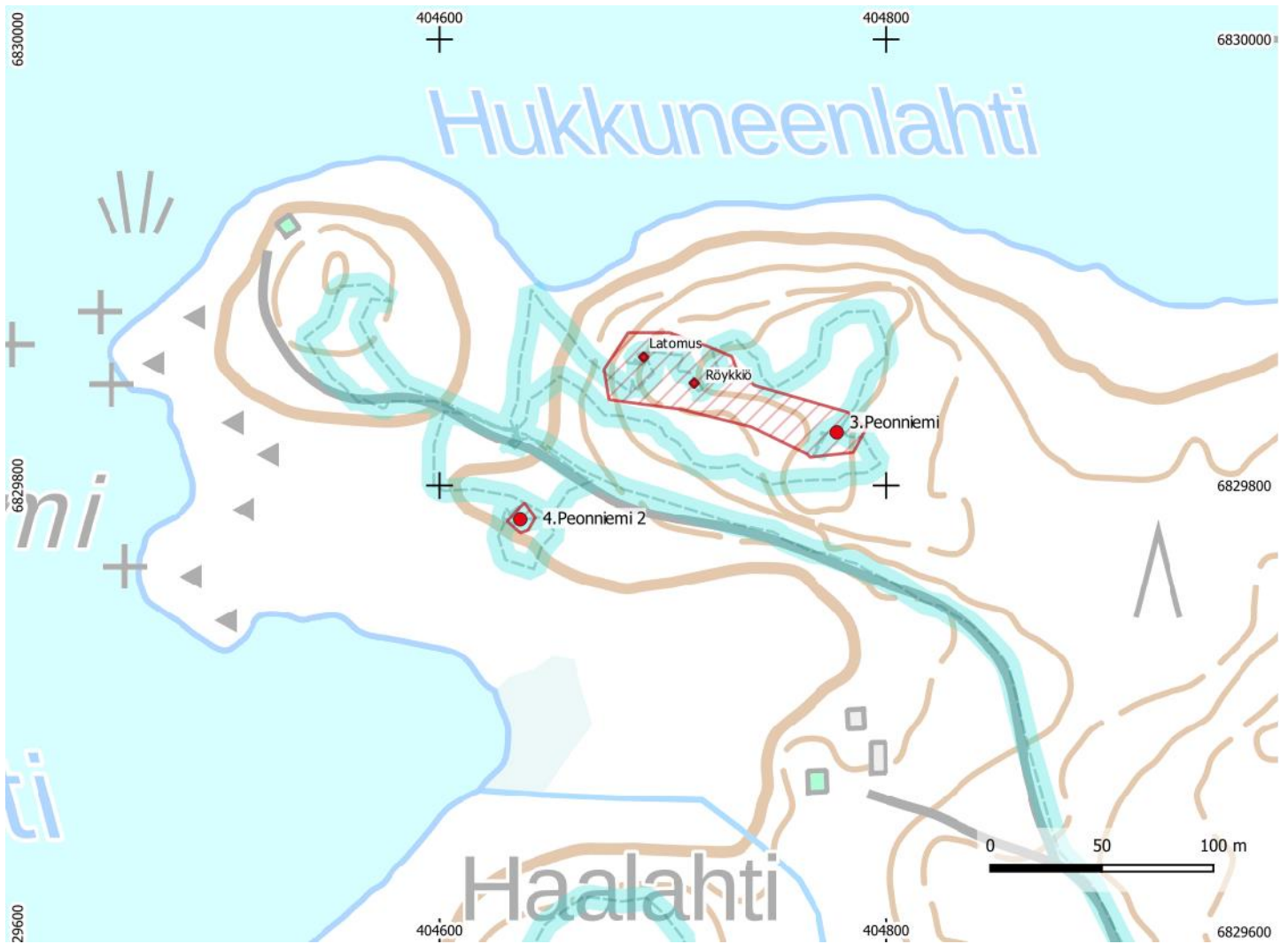
Kuva 11. Peonniemen itäosassa havaittu pyöreä kivilatomus, jonka kuopassa kasvoi mänty. Itään.

Kuva 12. Peonniemen länsilaidalla havaittu kivilatomus. Pohjoiseen.

Kuva 13. Peonniemen keskiosassa sijainnut lohkareisista kivistä koottu röykkiö. Länteen.

Kartta 17. Peonniemi ja Peonniemi 2- kohteiden sijainnit punaisella. Turkoosilla maastossa kuljettu reitti. MK 1:3000.

4. Peonniemi 2 *

Nimi:	Peonniemi *
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat; kaskiröykkiöt
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6829784 E 404636 z 120 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus, suuremman röykkiön sijainti

Inventointihavainnot 2022:

Ylä-Karkjärven itäosassa sijaitsevan Peonniemen lounaisosassa, Peonniementien eteläpuolella havaittiin kaksi röykkiötä. Ne sijaitsevat peräkkäin lähellä vanhaa rantaviivaa. Paikalla on nuorehkoa sekametsää. Röykkiöt sijaitsevat aavistuksen muuta maastoa korkeammalla olevalla loivalla kumpareella. Suuremman röykkiön koko on 1,5 x 1,8 metriä ja korkeus 60 cm. Toinen röykkiö sijaitsee ensimmäisestä noin 1,5 metrin päässä ja se on hieman pienempi, 1,2 x 1,3 m ja korkeus noin 50 cm. Kivien koko on noin 30–50 cm. Röykkiöt ovat sammaleen peittämiä. Aluskasvillisuus oli melko tiheää ja havainnointimahdollisuudet melko heikot.

Ks. sijainti edellisen kohteen 3. *Peonniemi* yhteydestä (Kartta 17).

Kuva 14. Peonniemen länsireunassa havaittiin kaksi pientä sammaloitunutta röykkiötä. Pienempi röykkiöistä kuvan etualalla, suurempi kuvan oikeassa ylälaidassa. Lounaaseen.

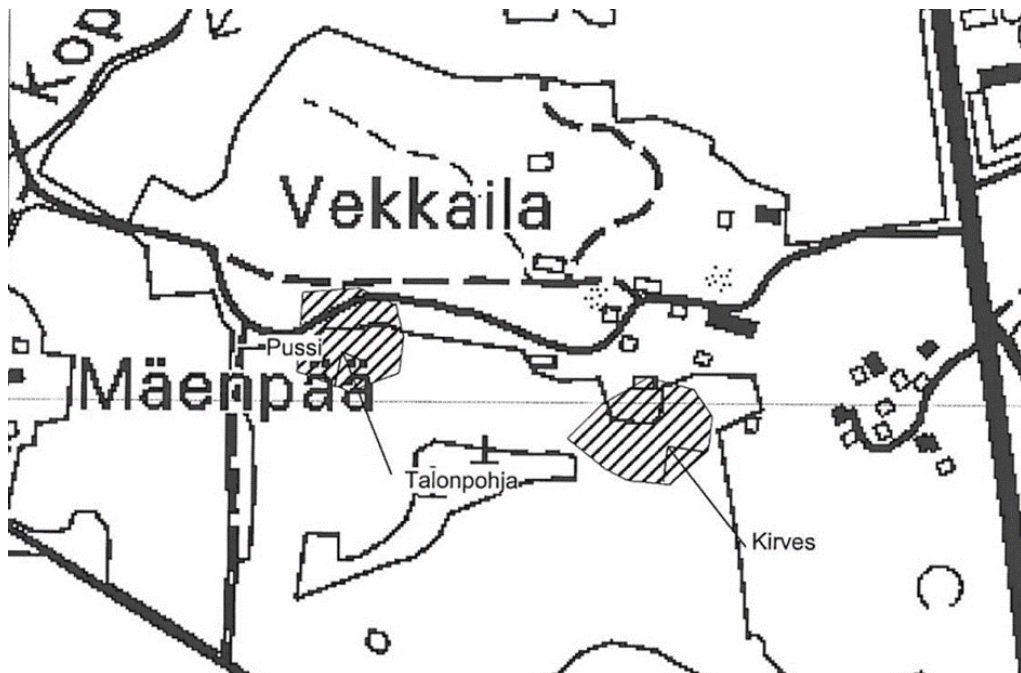
5. Pussi

Nimi:	Pussi
Muinaisjäännöstunnus:	291010027
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat; löytöpaikat, <i>lisätään</i> kyläpaikat
Ajoitus:	Rautakautinen, keskiaikainen, <i>lisätään</i> historiallinen
Koordinaatit:	N 6828435 E 402734 z 115–125 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Matti Huurre inventointi 1970 (ei kertomusta) Petteri Pietiläinen inventointi 2002
Aiemmat löydöt:	KM 2089:26; kirves (C-tyyppi) KM 40475: 1–4; Hevosenenkäsöljen nuppi ja sulanutta pronssia

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Vekkailan tilan maalta on löydetty kapea, teränsuulta jyrkästi levenevä C-tyypin kirves (KM 2089:26). Vuoden 2002 inventoinnin yhteydessä isäntä näytti hiekanoton yhteydessä pellostä noin 50 cm syvyydestä paljastuneen rakenteen. Paikalla on hiiltynyt hirsi kivikerrosten välissä, mahdollisesti rakennuksen nurkkaus. Rakenne sijaitsee noin 250 m päässä kirveen löytöpaikasta (ks. Kuva 15). Koska löytöjä ei rakenteen läheisyydestä tavattu, rakenne on toistaiseksi ajoittamaton. Vanhaisäntä P. Vekkaila kertoi, että tilasta on mainintoja historiallisissa lähteissä jo 1400-luvulla. Hän näytti myös merkkitulen paikaksi tulkitsemansa kalliolla olevan painauman, jossa oli turpeen seassa palanutta kiveä ja tiiltä.

Vekkailan pohjoispuolella olevalta peltoalueelta on löytynyt syyskuussa vuonna 2014 metallinetsinnän yhteydessä rullapäisen hevosenenkäsöljen nuppi (KM 40475:1). Nupin läheisyydestä on löytynyt lisäksi kolme sulanutta pronssiesineen kappaletta (KM 40475: 2–4). Esineiden löytösyvyys vaihteli noin 0–20 cm välillä.

Kuva 15. Kirveen ja hirsirakenteen löytöpaikat. Ote Pietiläisen (2002:94) inventointiraportin kartasta.

Inventointihavainnot 2022:

Pussin muinaisjäännösalue ja Vekkailan tilan alue tarkastettiin 5.7.2022. Muinaisjäännösalue sijaitsee vanhan tilan päärakennuksen länsipuolella, heinittyneen pellon ja metsän rajalla. Aikaisempi hiiltynyt hirsi on löytynyt isännän mukaan muinaisjäännösalueen länsiosasta, pellon laidalta ja kirves tästä 250 metrin päästä, lähempää pihapiiriä. Muinaisjäännösalue on laaja havaintoihin nähden, jotka sijaitsevat toisistaan erillään. Maastossa ei tehty lisähavaintoja rakenteista. Kohteen laajuuden ja rajauksen selvittämiseksi tarvittaisiin alueen tarkkuusinventointia tai koekuopitusta.

Vekkailan tilan alueella on sijainnut myös historiallisen ajan kylätontti, Valkiala. Ensimmäinen kirjallinen maininta Valkialan kylästä lienee verokäräjiltä 1471. Vuoden 1539 maakirjan mukaan Valkialan kylässä on ollut kolme taloa. Valkialan nimen oletetaan tulleen siitä, että se sijaitsi muuta asutusta korkeammalla, jossa poltettiin merkkivalkeita (Suvanto 1965:57, 97). Tila on tunnettu myös Pussin kruununtilana (nimi tulee 1600-luvulla eläneen vouti Petter Boux:in nimestä, ks. Suvanto 1965:155) ja myöhemmin nimellä Väkkärlä. Tila toimi 1700–1800-luvuilla valtion sotilasvirkatalona. Nykyisellä suvulla tila on ollut vuodesta 1925 ja tunnetaan nimellä Vekkaila.

1500-luvun talojen sijainti ja kylän rajat eivät ole kovin selkeät. Alueen vanhin kartta on vasta vuoden 1791 tiluskartta (Falck). Kartta saattaa olla puutteellinen, sillä siihen ei ole merkitty nykyistä Vekkailan tonttia. Suvannon (1965:262) mukaan Päijälän alueen vanhin isojako (v. 1801) peruutettiin, koska huomattiin maanmittarin piirtäneen kartan huolimattomasti. Vuoden 1841 isojaon karttaan Vekkailan tila on merkitty nykyiselle paikalleen (ks. Kuva 46). Sen eteläpuolella on kaksi tonttia, jotka kuuluivat Päijälän kylään ja niiden eteläpuolella kaksi tonttia, jotka taas ovat Väkkärlän kylän tonttimaita. 1500-luvun kylätonttien rajausta ja tarkka paikantaminen vaatisi kohdennettua tutkimusta.

Nykyisin Valkialan kylätontin alueella sijaitsee Vekkailan tilan vanha päärakennus (isännän mukaan osittain 1700-luvulta) ja vanhoja puisia ulkorakennuksia. Alue on säästynyt laajemmalla maankäytöltä ja modernilta rakentamiselta. Kylätontin alueella voi olla säilyneitä rakenteita tai kulttuurikerroksia vanhemmasta asutuksesta. Tilan läheisyydestä aikaisemmin löytynyt hiiltynyt rakenteen jäännös voi liittyä kyläasutukseen. Alueelta on löydetty myös rautakautinen kirves.

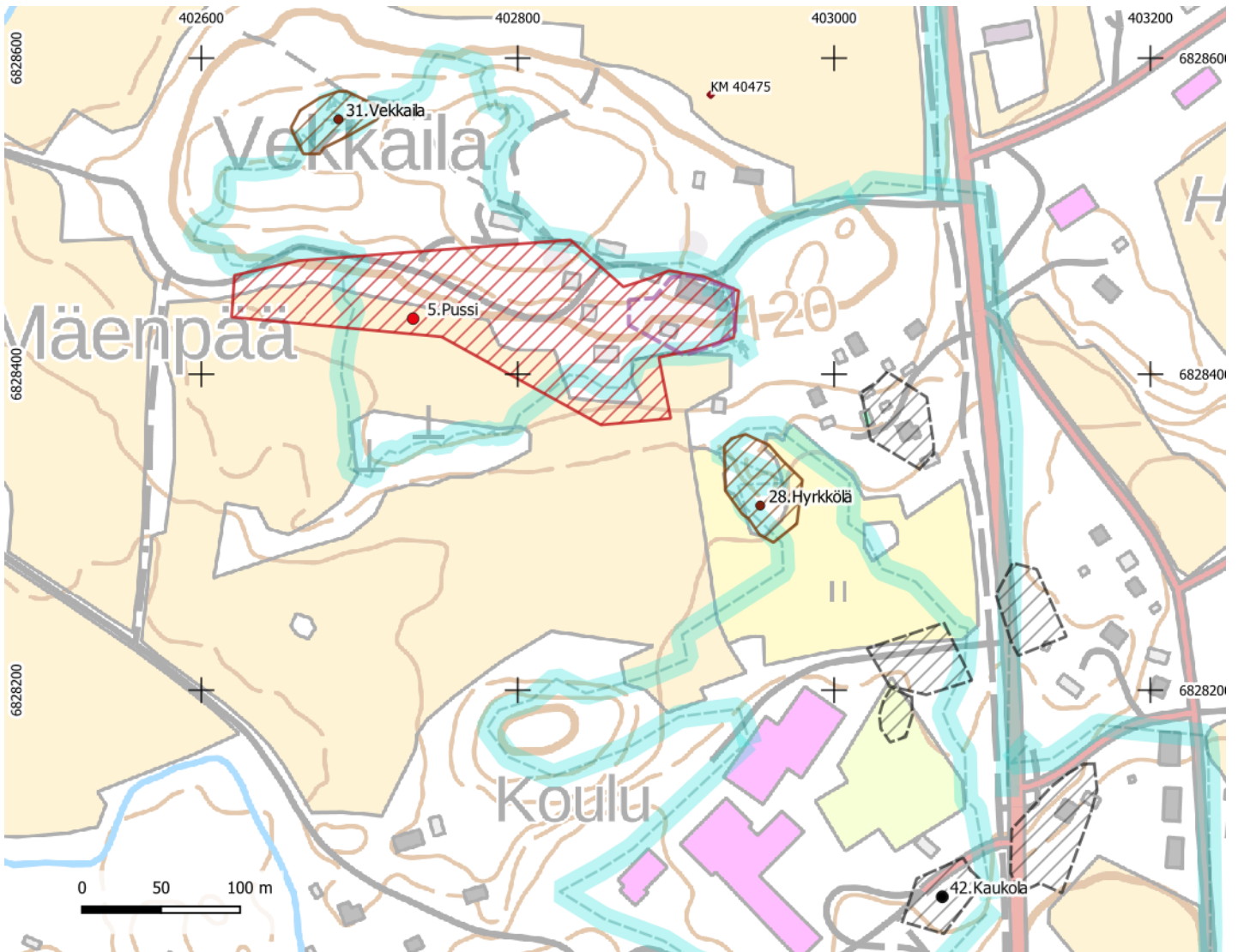
Aikaisempien havaintojen, vanhojen karttojen, kirjallisen lähdeaineiston ja maastohavaintojen perusteella ehdotetaankin kohteen *Pussi* muinaisjäännösalueen rajauksen laajentamista kattamaan mahdollisen 1500-luvun kylätontin alueen. Kohteen muinaisjäännösnimen muuttamista kylätontin nimeksi Valkiala voisi harkita.

Valkialan tilan eteläpuolella vuoden 1841 isojakokartalla näkyvistä tonteista toinen on rakentamaton ja autio, josta tehtiin muu kulttuuriperintökohde, ks. kohde 28. *Hyrkkölä*.

Vekkailan metsäalueelta havaittiin viljelyryökiöitä, jotka rajattiin omaksi kohteekseen (kohde 31. *Vekkaila, muu kulttuuriperintökohde*).

Kuva 16. Vekkailan tilan vanha päärakennus pilkottaa puiden lomasta. Kirveen löytöpaikka sen vasemmalla puolella, pellon reunassa. Pohjoiseen.

Kartta 18. Pussin muinaisjäännösalue punaisella ja sen itäreunassa violetilla Valkialan kylätontin rajausta vuoden 1841 isojakokartan mukaan. Ruskealla muut kulttuuriperintökohteet. Mustalla rasterilla isojakokartalla näkyvät tonttimaat, jotka ovat joko yhä asuttuja tai tuhoutuneet. Nro 42. Kaukola on alueen toinen 1500-luvun kylätontti, joka on huomioitu inventoinnissa muuna kohteena. Turkoosilla maastossa kuljettu reitti. MK 1:4000.

6. Ukonsaari

Nimi:	Ukonsaari
Muinaisjäännöstunnus:	291010025
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kivirakenteet; röykkiöt
Ajoitus:	Ajoittamaton
Koordinaatit:	N 6827305 E 402302 z 92–98 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Petteri Pietiläinen inventointi 2002

Aiemmat tiedot:

Pietiläinen 2002: Ukonsaari on kallioinen, rannoiltaan lehtomainen, noin 180 x 50 metrin laajuinen saari Ala-Karkjärven. Kalliopohjalla on 8 röykkiötä. Röykkiöt sijaitsevat saaren keskellä olevan kallioharjanteen laidoilla. Saari on pienialainen ja suureksi osaksi kalliota. Röykkiöt ovat läpimitaltaan 1,5–5 metriä ja suurinta lukuun ottamatta muodoltaan soikeita. Suurin röykkiöistä saaren länsipuolella on suorakulmion muotoinen ja muistuttaa enemmän hauta- kuin viljelyröykkiötä. Nimi Ukonsaari viittaa myös kalmiston mahdollisuuteen. Havaitsemista vaikeutti tarkastusajankohtana jo varsin tiheäksi kasvanut lehvästö.

Inventointihavainnot 2022:

Ukonsaari tarkastettiin 4.7. Metsäisen saaren keski- ja eteläosat ovat selvästi kallioisempia, kuin sen tasaisemmat länsi- ja pohjoisreunat. Suurin osa röykkiöistä sijaitsee saaren pohjoispuolella, tasaisen alueen reunalla, pari röykkiötä länsipuolella. Pohjoispuolen röykkiöt olivat kokonsa puolesta selkeästi havaittavissa, vaikka saaren kasvillisuus oli melko rehevöitynyttä. Ainoastaan Pietiläisen mainitsemää länsipuolen röykkiötä ei havaittu selkeästi. Länsiosassa varpujen ja sammaleen seassa havaittiin epämääräistä maantasaista kivikkoa, muttei selkeää suorakulmaista röykkiötä.

Vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartassa Ukonsaarella on kaksi pientä peltolaikkua, kuten myös vuoden 1842 pitäjänkartassa. Röykkiöt sijoittuvat melko hyvin peltolaikkujen läheisyyteen ja ainakin pohjoispuolen röykkiöt vaikuttavat vahvasti raivausröykkiöiltä. Paikallisten mukaan Ukonsaari on ollut yhteismaata, joka on ollut jaettuna lähialueen talojen kesken. Suvannon (1965: 260) mukaan vuoden 1688 lakiasetuksella määrättiin kaikki Kuhmoisten kirkonkylän saaret jaettavaksi talojen kesken. Tarkoitus oli säännöstellä vain kaskeamista ja niinenottoa.

Ukonsaaren muinaisjäännösalue kattoi melkein koko saaren, vaikka havaintoja ei ole saaren eteläosasta. Maastohavaintojen perusteella Ukonsaaren kiinteän muinaisjäännöksen aluerajausta supistettiin hieman.

Inventoinnissa havaittiin samantyyppisiä röykkiöitä myös vastapäisessä Askoniemessä (ks. kohde 32. Askoniemi).

Kuva 17. Saaren pohjoisrannan läheisyydessä oleva korkea röykkiö.

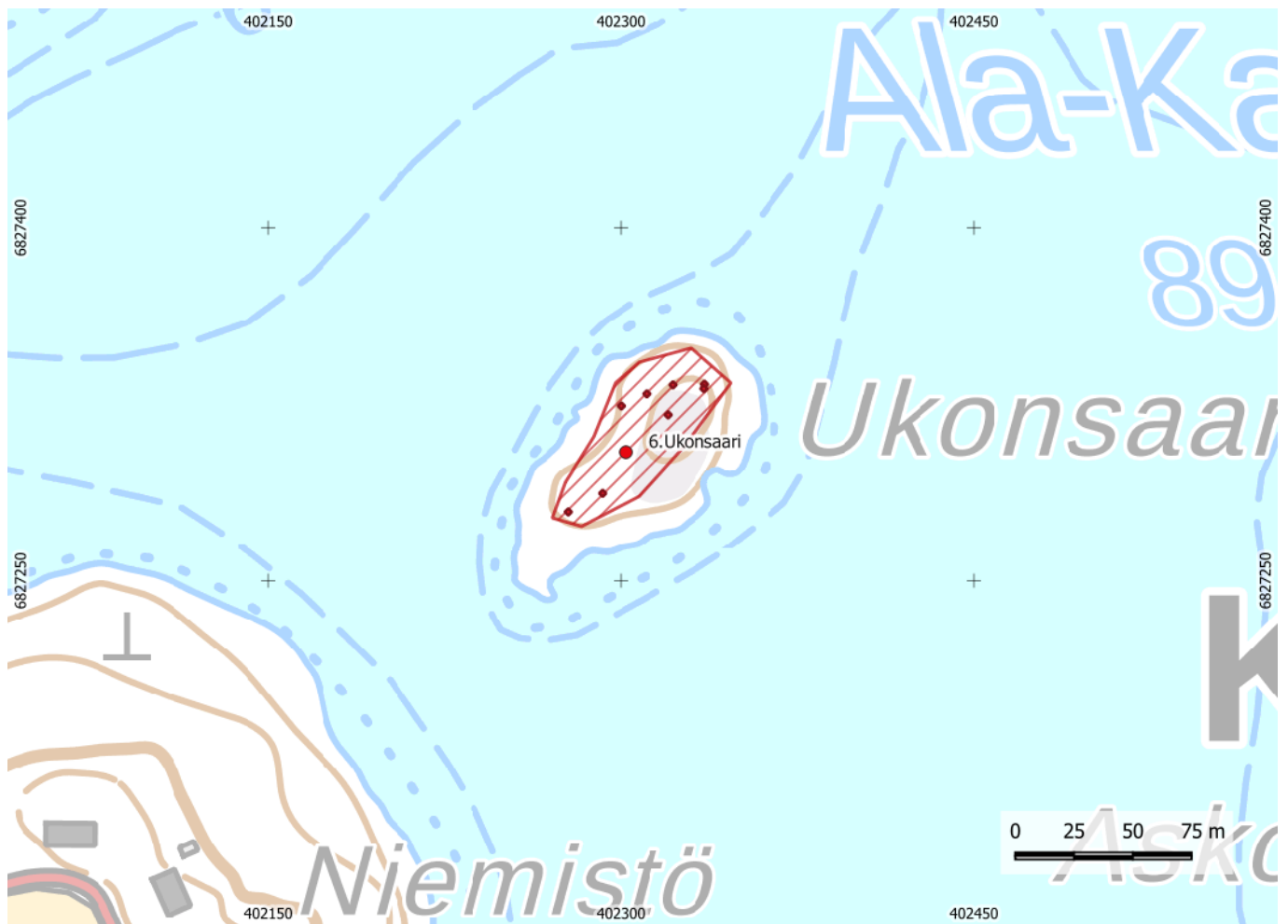
Kuva 19. Keskellä saaren pohjoisrannalla, saaren keskellä havaittu maansekainen röykkiö. Etelään.

Kuva 18. Saaren länsilaidalla havaittu matala, varpujen peittämä mahdollinen röykkiö. Pohjoiseen.

Kuva 20. Vasemmallä ote vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartasta (Falck) ja oikealla 1800-luvun pitäjänkartasta.

Kartta 19. Ukonsaarella havaitut röykkiöt kartalla. MK 1:3000.

7. Syväniitty

Nimi:	Syväniitty
Muinaisjäännöstunnus:	291010019
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat: viljelyröykkiöt
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6826777 E 402888 z 95-100 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Petteri Pietiläinen inventointi 2002

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Kohde on kallioiden halkomalla, osin pensaikkaa kasvavalla niityllä, jossa on ainakin neljä tyypillisiltä peltoraunioilta vaikuttavaa läpimitaltaan 2–3 metristä röykkiötä. Lähettyvillä on useita rautakautisia muinaisjäännöksiä.

Inventointihavainnot 2022:

Kohde tarkastettiin 4.7. Kohde on heinittynyttä vanhaa peltoaluetta ja pääosin ennallaan aiempiin havaintoihin nähden. Aluskasvillisuus oli inventointiaikana runsasta ja havaintomahdollisuudet olivat melko huonot. Aikaisemmassa inventoinnissa havaitut röykkiöt paikannettiin ja alueen koilliskulmassa havaittiin lisäksi yksi mahdollinen kellari- tai nauriskuopan raunio. Alue on peltona vuoden 1955 ilmakuvasa ja myös vuoden 1965 painetulla kartalla. Röykkiöt vaikuttavat viljelyröykkiöiltä.

Kohteen muinaisjäännösrajausta tarkennettiin inventoinnin maastohavaintojen mukaan.

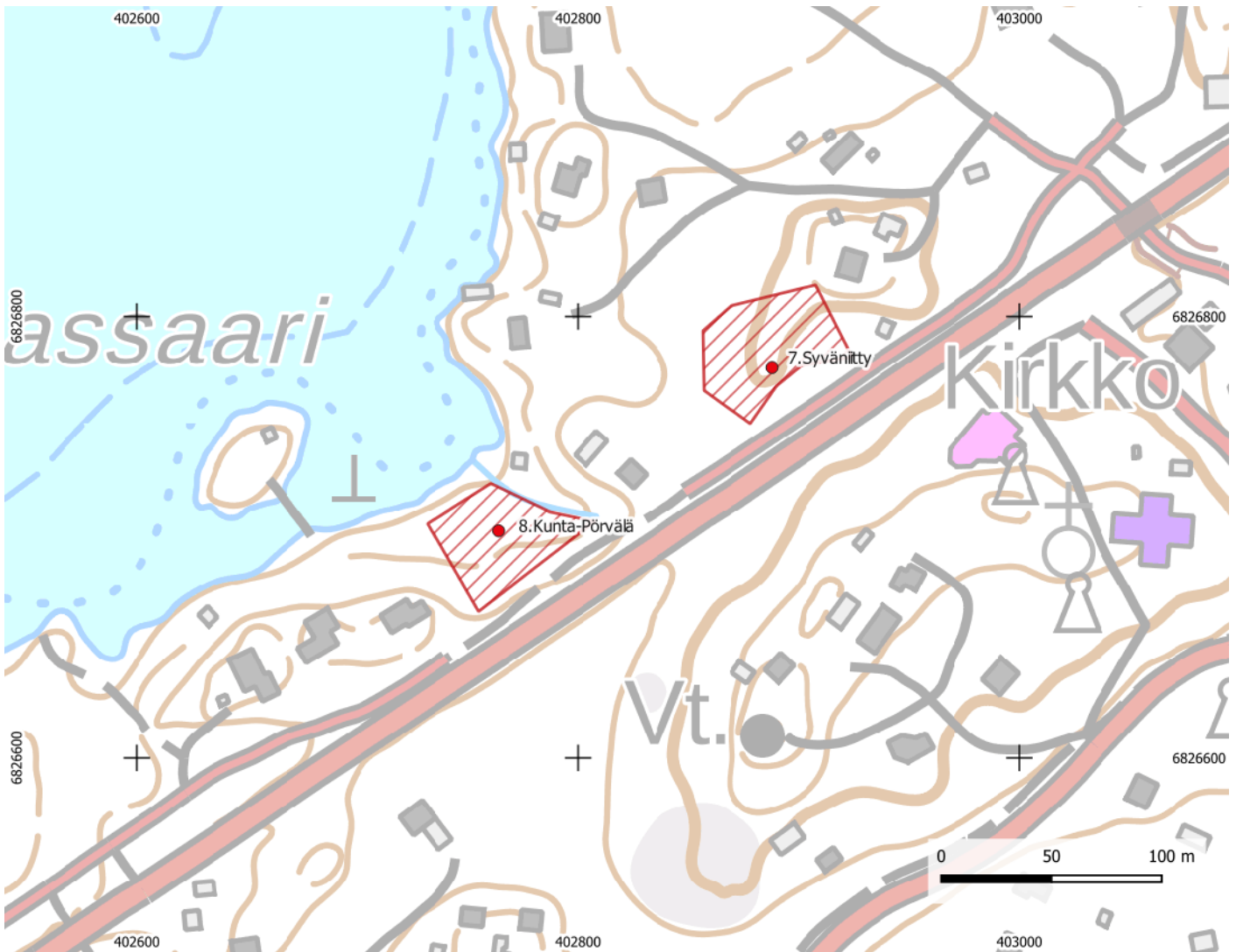
Kuva 21. Ote v. 1955 ilmakuvasa (Maanmittauslaitos). Sekä Syväniityn että Kunta-Pörvälän muinaisjäännösalueilla on peltoa.

Kuva 22. Muinaisjäännösalueen länsiosassa, kuusen alla havaittu röykkiö. Luoteeseen.

Kuva 23. Muinaisjäännösalueen koillisosassa havaittu kellarikuopanraunio.

Kartta 20. Syväniityn ja Kunta-Pörvälän muinaisjäännösalueiden rajaukset punaisella. MK 1:3000.

8. Kunta-Pörvälä

Nimi:	Kunta-Pörvälä
Muinaisjäännöstunnus:	291010018
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kivirakenteet, röykkiöt
Ajoitus:	Ajoittamaton
Koordinaatit:	N 6826703 E 402764 z 90–93,00 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Petteri Pietiläinen inventointi 2002

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Ala-Karkjärven etelärannalla, kuusimetsää kasvavan rakentamattoman tontin lounaisosassa on kolme röykkiötä, joista kaksi on soikeahkoa, läpimitaltaan 4,5–5 metriä, kolmas epämääräisen kolmikulmion muotoinen, maantasainen, isommat kivet kärjissä. Alue on ollut peltoa 1900-luvun alussa. Alueelta on tietoja myös mahdollisesta kuppikivestä, vuoden 2002 inventoinnissa sellaista ei kuitenkaan löytynyt. Kohde on vain 600–800 metrin päässä Papinsaaren, Ala-Rantalan ja Marttilan rautakautisista kohteista.

Inventointihavainnot 2022:

Kohde tarkastettiin 4.7. Paikalla kasvavaa kuusimetsää oli karsittu ja kaikki oksat sekä kaadetut pienet puut oli jätetty maahan. Kaksi suurempaa röykkiötä näkyivät kohoumina hakkuujätteen alta ja vain muutama kivi pilkkotti oksien alta. Pietiläisen mainitsema maantasainen röykkiö oli ilmeisesti raivausjätteen alla, eikä sitä havaittu. Raivattu alue päättyi kohteen itäreunalla kulkevaan puroon, jonka itäpuolella alkaa asutun talon pihapiiri. Kohteen aluerajausta supistettiin hieman itäreunalta, koska pihapiirin puolella ei röykkiöitä ole.

Ks. sijainti edellisen kohteen 7. Syväniitty yhteydestä (Kartta 20).

Kuva 24. Röykkiöt olivat jääneet hakkausjätteen alle, eikä niitä juurikaan ollut havaittavissa. Luoteeseen.

9. Hinskala

Nimi:	Hinskala
Muinaisjäännöstunnus:	1000026969
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat, <i>lisätään</i> kylätontit
Ajoitus:	Rautakautinen, <i>lisätään</i> keskiaikainen, historiallinen
Koordinaatit:	N 6826736 E 403304 z 92 mpy ± 3 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Esa Mikkola, tarkkuusinventointi 2016
Aiemmat löydöt:	KM 40476: 1–4

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Löytöpaikka sijaitsee Hinskalassa, Toritien ja Puistotien risteyskohdan eteläpuolella olevalla peltoalueella. Paikalta on löytynyt lokakuussa 2014 metallinetsinnän yhteydessä tasavartisen soljen katkelma, rannerenkaan katkelma, ketjunktajan kappale ja sulanutta pronssia (KM 40476: 1–4). Esineiden löytösyvyys vaihteli hiekkasekoitteisessa peltomullassa 0–20 cm välillä. Esineet löytyivät löytöpaikan arvioidusta keskikoordinaatista noin 50 metriä pohjoiseen ja etelään ulottuvalla alueella.

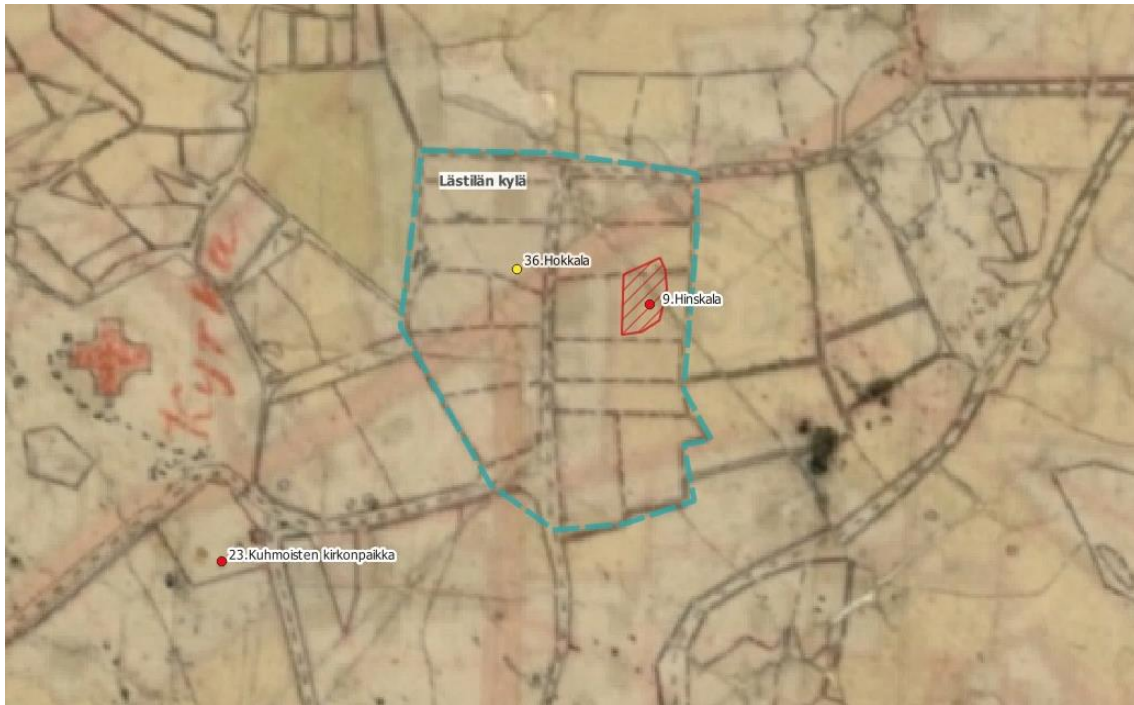
Mikkola 2016: Paikalle tehtiin 16 koekuoppaa. Yhdestä koekuopasta aivan peltoalueen länsireunasta tuli esille mahdollinen liesirakenne. Rakenteeseen liittyi palaneita kiviä ja mustaa noki- tai likamaata. Pellon länsireunassa parissa muussa koekuopassa muokauskerroksen alainen kellertävä hiesu/siltti saattoi olla heikon likamaan värjäämää. Kolmesta koekuopasta pellon länsireunalla saatiin talteen vähäisiä määriä palanutta savea. Muokauskerroksessa oli lisäksi historiallisen ajan asuinpaikka-aineistoa kuten vihreää tasolasia, rautanauvoja ja punasavikeramiikkaa. Koekuopasta havaitun rakenteen perusteella Hinskan peltoalueen länsi- ja luoteiskulmassa näyttäisi olevan säilyneenä kiinteää muinaisjäännöstä. Kyseessä voi olla rautakautinen asuinpaikka, mutta kohteen tarkempaa ajoitusta ei tämän perusteella voida varmuudella määrittää. Muinaisjäännökseksi oletettu alue näyttäisi olevan kuitenkin melko pieni.

Inventointihavainnot 2022:

Hinskan rautakautista löytöpaikkaa koekuopitettiin Museoviraston toimesta 2016. Vuoden 2022 inventoinnissa kohde tarkastettiin. Muinaisjäännösalue on heinittynyttä peltoa.

Hinskan alueella on sijainnut yksi Kuhmoisten keskustan 1500-luvun kylistä, Lästilän historiallinen kylätontti. Kylä on mainittu vuoden 1539 maakirjassa ja siellä on ollut 7 taloa. 1700-luvulle tultaessa Lästilä muodosti yhdessä Anttulan, Tapialan ja Äkämäen kanssa Kuhmoisten kirkonkylän (Kyrckoby). Se katsottiin periaatteessa yhdeksi kyläksi, koska vanhat ryhmäkylät olivat laajentuneet ja kasvaneet yhteen. Kylässä oli yhteensä 42 taloa, mikä teki siitä yhden Suomen suurimmista tunnetuista ryhmäkylästä ja joskus sitä sanottiin myös Kuhmois storby:ksi.

Vanhimman, 1500-luvun kylän tarkkaa sijaintia ei ole tiedossa, joten sille ei voitu määrittää tarkempaa aluerajausta. Vanhin kartta alueesta on vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartta, johon Lästilän kylän tonttimaat on piirretty kirkon länsipuolelle, Papinsaarentien ja Toritien risteysalueen molemmin puolin. Lästilän kylä on merkitty samalle paikalle myös vuoden 1842 pitäjänkarttaan. Kylän tonttimaat ovat jääneet suurilta osin modernin rakentamisen alle. Ainoastaan sen itäreuna eli Hinskan muinaisjäännösalueen ympäristö on peltona. Kuten vuoden 2016 koekuopitus osoitti, alueella on säilynyt myös historialliseen aikaan viittavia löytöjä. Hinskan muinaisjäännöstyyppiin voisi lisätä määrittymisen *kylätontit* ja ajoitukseen *keskiaikainen, historiallinen*.

Kartta 21. Vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartta asemoituna nykykartan päälle. Lästilän kylä on sijainnut kirkon itäpuolella, rajattu turkoosilla. Hinskalan muinaisjäännösalue ja Hokkalan löytöpaikka sijoittuvat kylän tonttimaiden alueelle.

Kartta 22. Hinskalan muinaisjäännösalue ja Kuhmoisten vanhan kirkonpaikka punaisella. Hokkalan irtolöytöpaikka keltaisella. Lästilän kylän tonttimaiden rajausta harmaalla. MK 1:3000.

10. Ala-Rantala

Nimi:	Ala-Rantala
Muinaisjäännöstunnus:	291010004
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Hautapaikat, hautaröykkiöt
Ajoitus:	Rautakautinen
Koordinaatit:	N 6826081 E 403216 z 80–85,00 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Hjalmar Appelgren-Kivalo tarkastus 1907 Aarne Europaeus tarkastus 1921 Matti Huurre inventointi 1970 Petteri Pietiläinen inventointi 2002
Aiemmat löydöt:	KM 1232, KM 1266, KM 1558

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Vanhalla Päijänteen rantatöyräällä vastapäätä Papinsaarta. Löydöt ovat tulleet esille kellaria tehtäessä. Paikka on ilmeisesti hävinnyt kokonaan rakennusten alle. Vuoden 2002 inventoinnissa todettiin kellarin olevan edelleen paikallaan, sen sijaan kellarin päällä ja takana Appelgren-Kivalon kertomuksessa kuvatut rakennukset ovat hävinneet ja kellarin viereen, sen lounaispuolelle on rakennettu omakotitalo.

Löydöt (KM 1232, KM 1266 ja KM 1558) ovat tulleet 1853 kellaria tehtäessä. Löytöjä mm. pronssispiraalein koristeltu vaateen reunus, ns. hansavati, hopeakoristeinen tappara, keihäänkärki, pyöreä kupurasolki.

Suvanto 1965:51: Paikalle tehtiin kellaria v. 1852–53 suuria kiviä sisältävälle mäennypylälle. 60 cm syvyydestä löytyi joukko pääkalloja ja ihmisten luita. Hajallaan olevia rautaesineitä 12 kpl. Tarkastuksessa vuonna 1907 havaittiin viisi kivillä peitettyä luurankoa rivissä.

Inventointihavainnot 2022:

Kohde tarkastettiin 3.8. Kalmisto on rajattu rannassa sijaitsevan talon pihapiiriin ja sen pohjoispuoliselle peltoalueelle. Pihapiirin ja pellon välissä on tuuhea kuusiaita. Inventointihetkellä pellolla kasvoi viljaa. Pihapiiri on pysynyt muuttumattomana ja paikalle 1800-luvulla tehty kellari on edelleen paikallaan. Päijänteen pinta on ollut 80 mpy käyrän kohdilla ennen 1832–38 tapahtunutta Päijänteen laskua ja kalmisto on sijainnut aivan rannan tuntumassa. Vuoden 1965 painetulla kartalla muinaisjäännösalueen eteläosan poikki kulkee tie. Kohteen säilyneisyyden määrittäminen vaatisi kohdennettua kajoavaa arkeologista tutkimusta.

Kuva 25. Kalmisto sijaitsee osittain pellolla, Pääjäteentien itäpuolella. Kaakkoon.

Kartta 23. Keskustan eteläosan muinaisjäännösten sijainti. Punaisella Ala-Rantalan kiinteä muinaisjäännös, vaaleanpunaisella Tapiolan mahdollinen muinaisjäännös, keltaisella löytöpaikat. Mustalla muu kohde Anttula. Harmaalla katkoviivalla rajattu vuoden 1791 kartalla näkyvät tonttimaat. MK 1:3000.

11. Papinsaari

Nimi:	Papinsaari
Muinaisjäännöstunnus:	291010012
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat, löytöpaikat, kätköt
Ajoitus:	Rautakautinen
Koordinaatit:	N 6825908 E 403509 z 85–100 mpy
Koordinaattiselite:	Kulttuuriympäristön palveluikkuna (paikkatietoselite väärin)
Aiemmat tutkimukset:	Europaeus, tarkastus ja koekaivaus 1921 Timo Sepänmaa, tarkastus (epävirallinen 1996) ja 1998 Petteri Pietiläinen, inventointi 2002 Miikka Kumpulainen, tarkastus 2020
Aiemmat löydöt:	KM 7854:1–16 (kätkölöydöt 1921) KM 7903:1–2 (Europaeus 1921) KM 16846 (1965) KM 30838:3–4 (1998) KM 33315:1–3 (2002)

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri & Europaeus 1921:

- Papinsaaren pohjoispäästä hautausmaalta löytyi vuonna 1921 joukko rautakautisia pronssiesineitä, jotka on tulkittu kätkölöydöksi; ajalta noin 800 jKr. (KM 7854:1–16, 7903:1–2). Europaeus koekaivanut v. 1921 ja havainnut luunmurun.
- Hevosenenkäsolkki, hajalöytö (KM 16846). Paikalta on löytynyt särmikäsruuppiinen hevosenenkäsolkki vuonna 1965. Matti Huurre tarkasti paikan 1970. Arvioitu sijainti 250 m lounaaseen Papinsaari A:sta.
- Saaren keskeltä, eteläosaan johtavan tien länsipuolella, tieojan leikkauksessa hautausmaan eteläreunasta noin 100 m etelään; paikalla tummaa maata ja kiveystä sekä rautakautista keramiikkaa. Löytökerroksen suurin vahvuus on noin 30 cm 10–20 metrin matkalla. Palanutta luuta ei näkyvissä. Paikalla on myös savitiivistettä ja nurmilaukkaa.
- Vuoden 2002 inventoinnissa löytyi palanutta ihmisen luuta, keramiikkaa ja hioimen katkelma kohteiden b) ja c) välistä

Seppo Suvanto 1965: Papinsaari on kansan muistitiedon mukaan ollut pakanallinen palvontapaikka, jossa oli pyhiä puita, siis eräänlainen uhrilehto. Papinsaaren entinen nimi on ollut kai Tapialansaari. Paikalla uhripuita 1700-luvulle saakka, mutta paikalle muuttanut kappalainen 1761 hakkauttanut puut pois. (1965:39, 55, 84)

Europeaus 1921: Kun pappila rakennettiin Papinsaareen, niin hakkuutti Kuhmoisten ensimmäinen pappi pyhät puut pois ja uhripaikka oli silloin siirretty Päjänteen Vohlus- eli Vohlitsaarelle, jossa sittemmin oli myös pyhiä puita. Papinsaaresta on löytynyt luita Pukkalan talon maalla, hautuumaan uuden kaakkoisen nurkkapyykin lähistöllä, hiekkakuoppia, joista on löydetty palamattomia luita. Maa monin paikoin noen ja hiilensekainen ja tiiltä.

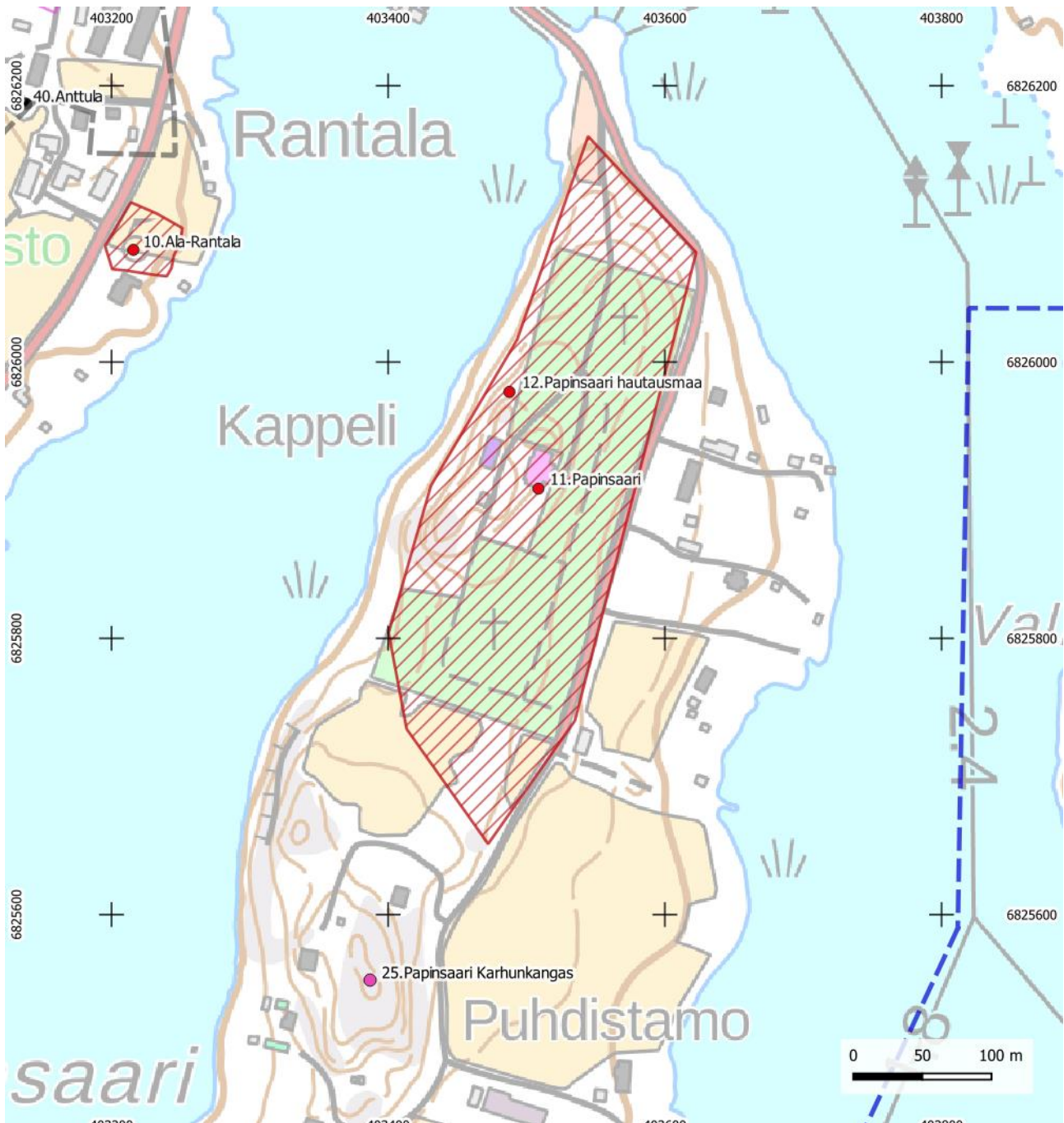
Inventointihavainnot 2022:

Papinsaaren muinaisjäännösalue tarkastettiin. Alue on ennallaan aiempiin havaintoihin nähden. Suurin osa muinaisjäännösalueesta on hoidettua hautausmaan aluetta. Aluerajauksen eteläosassa kesannolla olevaa peltoa. Lisähavaintoja ei tehty. Kohteen tarkempi rajausta ja säilyneisyyden määrittäminen vaatisi kohdennettuja tutkimuksia.

Muinaisjäännösrekisteriin kohteen paikkatietoselitteeksi on määritely kätkölöydön sijainti. Muinaisjäännöspiste on kuitenkin kappelirakennuksen kohdalla, kun taas kätkölöytö on tehty hautausmaan pohjoisreunalta, hautausmaalle kulkevan huoltotien itäpuolelta. Ehdotetaan, että paikkatietoselite korjataan tai muinaisjäännöspiste siirretään kätkölöydön kohdalle (arvioitu sijainti: N 6826061, E 403575).

Kartta 24. Papinsaaren havaintojen sijainti. Ote Sepänmaan 1998 tarkastusraportin kartasta.

Kartta 25. Papinsaaren muinaisjäännöskohteet. MK 1:4500.

12. Papinsaari hautausmaa

Nimi:	Papinsaari hautausmaa
Muinaisjäännöstunnus:	1000003602
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kivirakenteet, rajamerkit
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6825978 E 403487 z 95 mpy (alin)
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Kirsi Luoto/Keski-Suomen museo inventointi 2004 M. Kumpulainen/Keski-Suomen museo tarkastus 2020

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Papinsaaren pohjoisosassa sijaitsevan hautausmaan länsirajalla on 5 x 5 m kokoinen alttarikiviröykkiö (kivien halkaisija noin 30 cm), jonka keskellä on pystykivi (pystykiven korkeus 40 cm). Kyseessä on ilmeisesti jonkinlainen rajamerkki.

Inventointihavainnot 2022:

Kivinen rajapyykki havaittiin parikymmentä metriä ilmoitetusta pisteestä eteläkaakkoon, hoidetun hautausmaa-alueen länsipuolelta. Pyykin koko on noin 1 x 1 m ja keskellä on muita kiviä hieman korkeampi kolmionmallinen pystykivi. Pyykki sijaitsee yhä käytössä olevalla tonttirajalla. Pyykin läheisyydestä kulkee Lästilän ja Äkämäen kylien tonttimaiden välinen raja vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartalla. Rajalinja on hieman epämääräinen, kuten pyykin ikäkin. Kohde voinee silti pysyä kiinteänä muinaisjäännöksenä.

Ks. sijainti edellisen kohteen 11. *Papinsaari* yhteydestä (Kartta 25).

Kuva 26. Rajapyykki pilkottaa saniaisten seasta. Koilliseen.

13. Linden (ei muinaisjäännösrekisterissä)

Nimi:	Lindén
Muinaisjäännöstunnus:	ei muinaisjäännöstunnusta
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Hautapaikat
Ajoitus:	Rautakautinen, keskiaikainen
Koordinaatit:	N 6826372 E 403412 z 85,00 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	Arvio Pietiläisen 2002 mainitsemasta sijainnista
Aiemmat tutkimukset:	A. Europaeus, kaivaus 1921 P. Pietiläinen, inventointi 2002

Aiemmat tiedot:

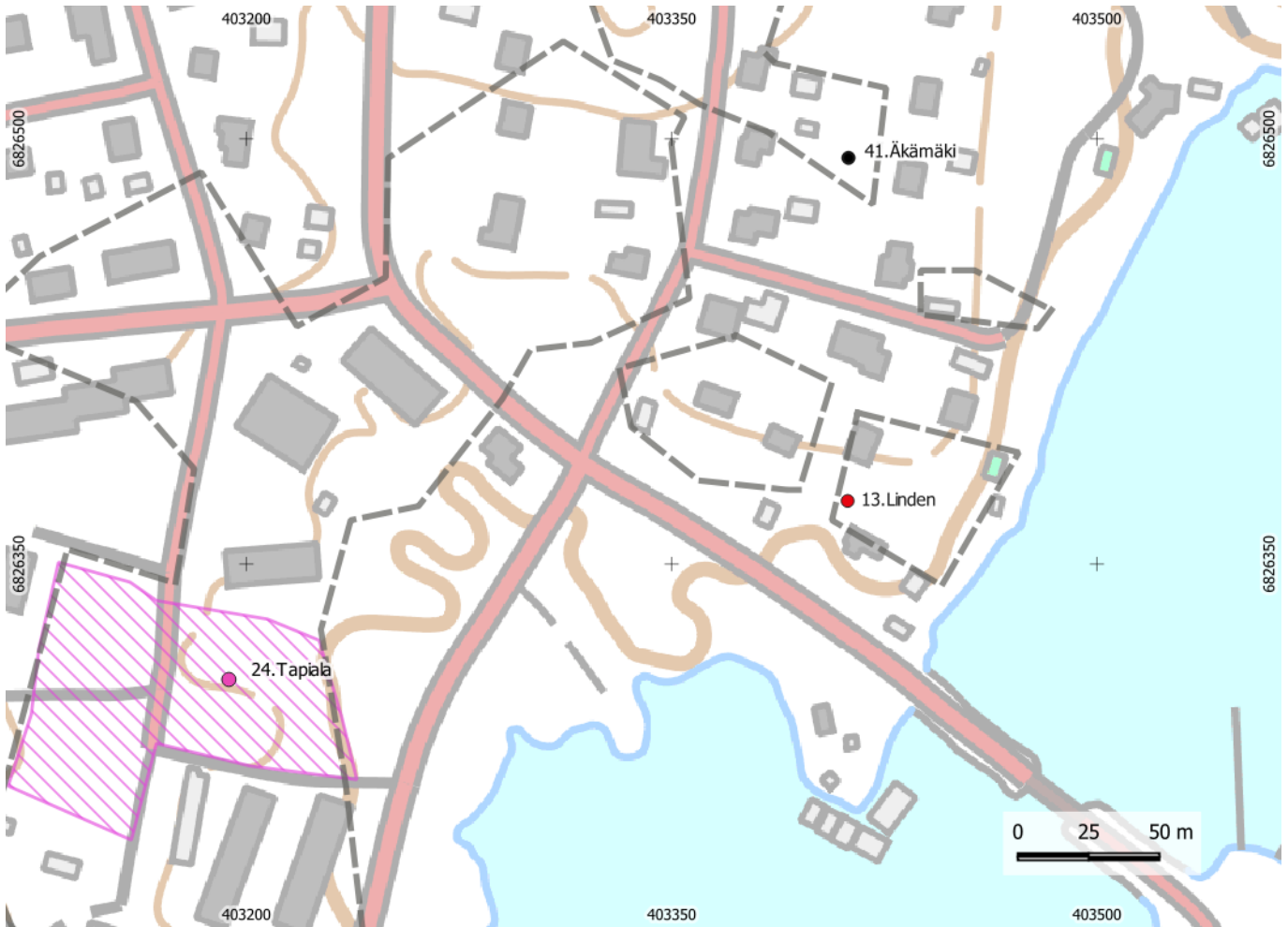
Europaeus 1921: Vuonna 1917 tupaa rakentaessa, rantatörmästä entisen rantapenkereen yläpuolelta löytyi luita. Fabian Linden ilmoitti havainnon museolle, Europaeus kaivoi sen pois 1921. Luut on määritelty ison miehen luiksi. Paikka rantatörmällä oli täysin verrattavissa Ala-Rantalan löytörikkaiden hautojen paikkaan. Europaeus kuvaillut ruumiin asentoa, ilmeisen hyvin säilynyt. Haudasta ei tehty mitään esinelöytöjä, mutta Europaeus pitää hautausta esihistoriallisen ajan lopulta olevana.

Suvanto 1965: Entisiltä Saksan talon tiluksilta Sepänniemestä F. Lindenin tupaa rakentaessa v. 1917 löytyi uusi ruumishauta noin 70 cm:n syvyydestä, heti entisen Päijänteen rantapenkereen yläpuolelta. Yksi ruumis, esineitä ei löytynyt. Äyräpään mukaan haudan täytyy olla esihistoriallisen ajan lopulta tai ei ainakaan sitä paljoa myöhempi, siis noin v. 1200 vaiheilta. (s. 53)

Pietiläinen 2002: Kohde on nykyään kahden tontin 1:105 ja 1:106 rajalla. Koska kohde on piha-alueella, rajoittuivat havaintomahdollisuudet kynnetyn puutarhatilkun pinnan tarkasteluun. Kohde valokuvattiin. Koska muinaisjäännöksen laajuutta ei pysty arvioimaan, otin GPS-paikantimella keskikoordinaatin puutarhatilkun kulmasta.

Inventointihavainnot 2022:

Alue tarkastettiin 3.8. Kohdetta ei ollut viety muinaisjäännösrekisteriin. Ruumishaudan arvioitu sijaintipaikka on yhä asutussa pihapiirissä. Paikalta on löytynyt vain yksittäinen hauta, mutta sen ympäristöä ei ole ilmeisesti kattavasti tutkittu. Kohteen rajausta ja mahdollisen kalmiston olemassaolon tai laajuuden selvittäminen vaatisi kohdennettuja tutkimuksia. Hauta sijoittuu 1791 isojaon käyttökopiokartalla näkyvän tonttimaan alueelle. Päijänteen pinta on ollut reilun metrin korkeammalla ennen pinnan laskua 1830-luvulla, ja hautapaikka on sijainnut rannan tuntumassa, pienessä niemessä, Papinsaaren sillan kupeessa.

Kartta 26. Lindenin ruumishaudan sijainti punaisella. Vaaleanpunaisella Tapialan kylätontti. Mustalla Äkämäen kylän arvioitu sijainti. Harmaalla katkoviivalla piirretty 1791 isojaon käyttökopiokartalla näkyvät tonttimaat. MK 1:2000.

14. Horn

Nimi:	Horn
Muinaisjäännöstunnus:	291010024
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Löytöpaikat, kivrakenteet, rökkiöt
Ajoitus:	Rautakautinen,
Koordinaatit:	N 6825746 E 405062 z 95–100 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Petteri Pietiläinen, inventointi 2002
Aiemmat löydöt:	KM 33286:1–2, M-typin keihäänkärki ja rautalevy

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Ansiolahden pohjukasta on löytynyt M-typin keihäänkärki ja rautaesineen, mahdollisesti padan, katkelma. Löytöpaikalle kaivetussa koekuopassa maa oli hyvin tummaa ja nokista. Talon lähiympäristössä kallioisella peltojen ympäröimällä joutomaalla on lisäksi 12 erikokoista kivrökkiötä, jotka enimmäkseen vaikuttavat tyypillisiltä viljelyrökkiöiltä. Kohteesta 600 m etelään on löydetty K-typin keihäänkärki ja 400 m eteläkaakkoon kaarevaselkäinen suomalainen kirves. Päijänteen rannalla, Ansiolahden länsipuolella näyttää olevan laaja rautakautisten löytöjen vyöhyke.

Inventointihavainnot 2022:

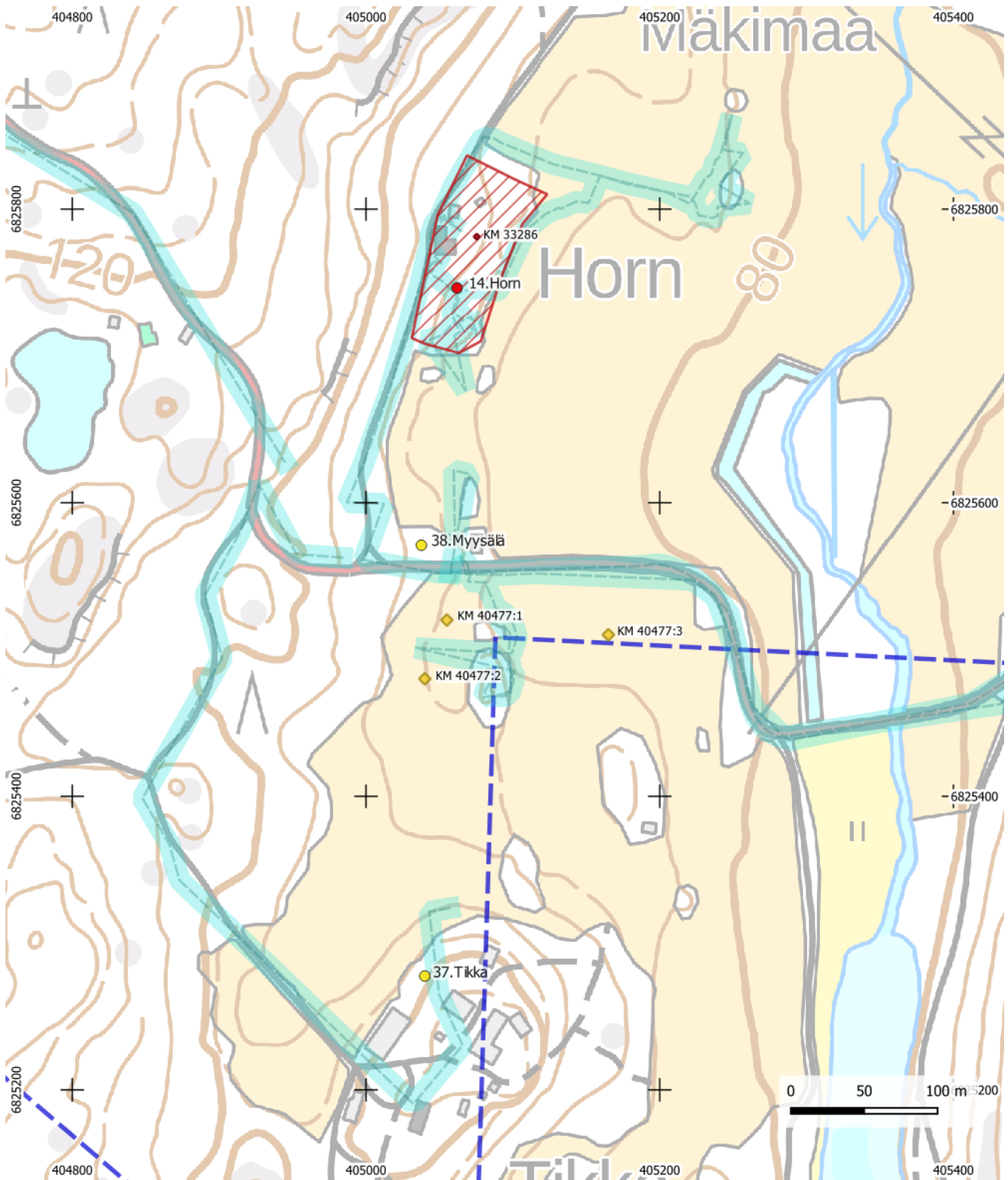
Hornin muinaisjäännösalue tarkastettiin 5.7. Kohde sijaitsee laajan peltoaukean länsireunassa, entiseen Ansiolahteen laskevassa rinteessä. Päijänteen pinta on ollut 1,2 metriä korkeammalla (79,5–80 mpy) 1830-luvulle saakka. Talon omistajan mukaan aikaisemmat löydöt (KM 33286) löytyivät talon itäpuolelta, rinteiden yläosasta. Paikalla kasvoi korkeaa heinää ja tarkastusmahdollisuudet olivat melko huonot. Rökkiöt sijaitsevat talon eteläpuolisessa rinteessä, koivuja kasvavalla heinikkoisella saarekkeella. Ne vaikuttivat lähinnä raivausrökkiöiltä, mutta asian varmistamiseksi tarvittaisiin tarkempia tutkimuksia. Yhden rökkiön lähellä maassa oli metallinen kiinnike. Muitakin ympäröiviä peltosaarekkeita tarkastettiin, mutta niiden alueella oli vain raivauskivikkoja.

Kuva 28. Yksi alueen rökkiöistä, muinaisjäännösalueen itäreunassa.

Kuva 27. Rökkiöt sijaitsivat talon eteläpuolisella joutomaalueella. Koilliseen.

Kartta 27. Hornin muinaisjäännösalueen sijainti punaisella. Tikan ja Myysälän löytöpaikat keltaisella, kuin myös niiden läheisyydestä tehdyt irtolöydöt. Turkoosilla maastossa kuljetut reitit, inventointialueen raja sinisellä katkoviivalla. 1:4000.

15. Varisvuori

Nimi:	Varisvuori
Muinaisjäännöstunnus:	1000003613
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Taide, muistomerkit; kalliomaalaukset
Ajoitus:	Kivikautinen
Koordinaatit:	N 6824833 E 402838 z 105 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Olli Soininen ja Timo Sepänmaa, tarkastus 2005

Aiemmat tiedot:

Soininen 2005: Kallio, jossa kuvakentät ovat, sijaitsee Vorikanniemen eli Kuhmaniemen keskiosan pohjoisrannassa, Varisvuori- nimisen kallion jyrkkäreunaisen itärinteen kaakkoiskulmassa. Paikka on Timo Sepänmaan mukaan ollut Muinais-Päijänteen saari. Maaperä Varisvuoren alarinteillä on hiekkasoraa. Punaisia värikenttiä/maalauksia on näkyvissä ainakin neljä, ja ne ovat osittain jäkälien peitossa. Selviä hahmoja ei ole havaittavissa yhtä mahdollista vasemman kämmenen kuvaa lukuun ottamatta. Soinisen (2005) mukaan kalliossa esiintyy myös ruostepintoja, myös kuvakenttien läheisyydessä, mutta ne ovat pinnoiltaan selvästi erilaisia kuin punakentät.

Varisvuoresta noin 300 metriä lounaaseen sijaitsee Lorikon kivikautinen asuinpaikka.

Inventointihavainnot 2022:

Kohde tarkastettiin 29.6. Punaiset värikentät olivat selkeästi havaittavissa kallion kaakkoisosan rinteellä, rinteen keskiosassa pystysuorissa seinämissä. Väriläikät olivat epämääräisiä, eikä selkeitä muotoja tai Soinisen mainitsemaa mahdollista kämmenen kuviota havaittu. Väriläiskät vaikuttivat enemmän luontaisilta, kuin maalatuilta. Tarkastuksen yhteydessä konsultoitin T. Sepänmaata, joka muisteli kohteen olevan ennemmin luontainen, kun ihmisen tekemä.

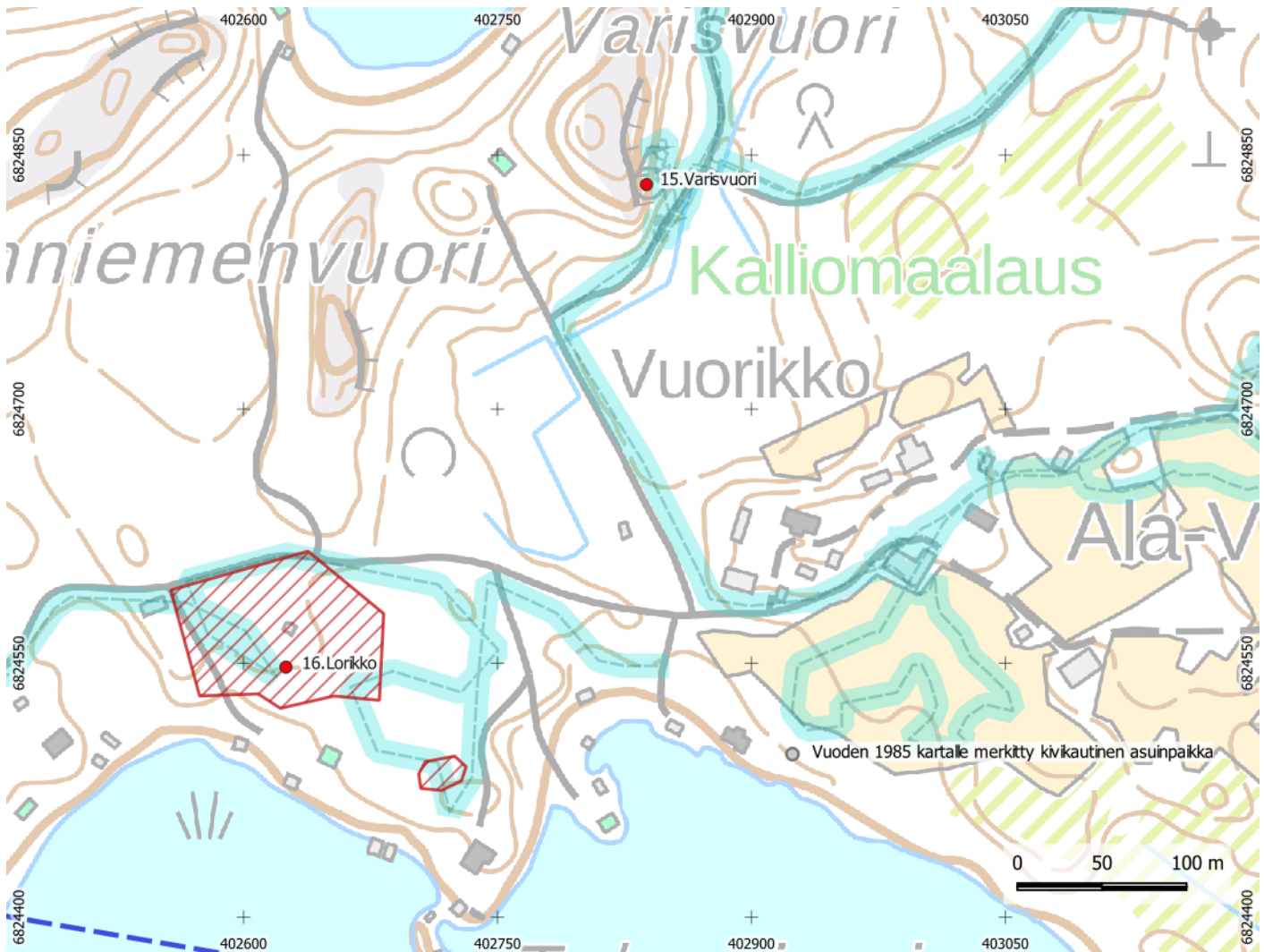
Värialueen ympäristöä ja pohjoispuolista kallionrinnettä tarkasteltiin. Kalliossa oli paikoin havaittavissa punertavia ruostepintoja. Kallion pinta oli lähes kauttaaltaan jäkälän ja sammaleen peittämää, joskin sitä oli joistain kohdista revitty irti.

Kuva 29. Punaiset alueet vaikuttivat luontaisilta, eikä selkeitä kuvioita havaittu.

Kuva 30. Punertavat laikut olivat selkeästi havaittavissa kallion seinämissä. Pohjoisluoteeseen.

Kartta 28. Varisvuoren ja Lorikon muinaisjäännöskohteet punaisella. Harmaalla pallolla vuoden 1985 painetulle kartalle merkitty kivikautinen asuinpaikka. Turkoosilla maastossa kuljetut reitit. MK 1:4000.

16. Lorikko

Nimi:	Lorikko
Muinaisjäännöstunnus:	291010003
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Ajoitus:	Kivikautinen
Koordinaatit:	N 6824548 E 402625 z 85 mpy
Koordinaattiselite:	Muinaisjäännösrekisterin koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Matti Huurre, inventointi 1971 (ei raporttia) Petteri Pietiläinen, inventointi 2002 Miikka Kumpulainen, tarkastus 2020
Aiemmat löydöt:	KM 2087:9 rombinmuotoinen reikäkivi (1881) KM 18340:1–2, liuskeen pala ja kvartsi-iskoksia (1971)

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Kuhmalahden pohjoisrannalla Kuhmaniemen tyvessä, Jämsästä Lahteen vievästä valtatie 24:stä 500 m itään. Löytöjä on pienestä pellostä noin 50 m talosta eteläkaakkoon, samoin talosta luoteeseen olevan suuren ladon päässä olevasta vanhasta hiekkakuopasta. Maa on karkeaa hiekkaa.

Alueelta tai sen läheltä (Lorikon torpan pellostä) on löytynyt reikäkivi vuonna 1881.

Inventointihavainnot 2022:

Kohde tarkastettiin 29.6. Laajempi muinaisjäännösalue Vuorikontien eteläpuolella oli täysin umpeenkasvanutta nuorta metsikköä ja havaintomahdollisuudet olivat täysin olemattomat. Pienempi muinaisjäännösalue Talasniemen kärkeen menevän tien länsipuolella oli myös metsittynyttä, mutta ei yhtä umpeenkasvanutta. Alueelta ei kuitenkaan tehty mitään lisähavaintoja.

Kuten Kumpulainen (2020) on tarkastuskäyntinsä jälkeen todennut, kohteen aluerajauksen ja säilyneisyyden määrittäminen vaatisi kohdennettua tarkkuusinventointia.

Vuoden 1985 painettuun karttaan kivikautinen asuinpaikka on merkitty Vuorikon tilan eteläpuolisen peltoalueen reunaan, nykyisestä muinaisjäännöspisteestä noin 300 metriä itäkaakkoon. Vuorikon peltoalue oli avoinna, joten sitä pintapoimittiin ja vuoden 1985 kartan osoittama sijainti tarkastettiin. Pellon pinta oli kuiva ja tasaisen harmaa, joten havainnointiolosuhteet eivät olleet parhaat mahdolliset. Pelto oli savinen ja kivinen, eikä mitään kivikauteen viittaavaa havaittu.

Ks. sijainti edellisen kohteen 15. Varisvuori yhteydestä (Kartta 28).

17. Kangasvieri

Nimi:	Kangasvieri
Muinaisjäännöstunnus:	1000040918
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös (kohde oli löytöpaikka)
Muinaisjäännöstyyppi:	Löytöpaikat
Ajoitus:	Rautakautinen, viikinkiaika
Koordinaatit:	N 6827859 E 403297 z 95–100 mpy
Koordinaattiselite:	Löytäjän ilmoittama koordinaatti ja GPS maastomittaus
Aiemmat tutkimukset:	-
Aiemmat löydöt:	Rannerengas ja sulanutta kuparia (Ei vielä luetteloitu)
Inventointilöydöt 2022:	KM 44213, palanutta keramiikkaa tai kuonaa

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Metallinetsinnässä on huhtikuussa 2021 löytynyt viikinkiaikaisen massiivisen rannerenkaan katkelma ja sulanutta kupariseosta. Havainto myös luusta. Löytöjä ei ole vielä luetteloitu kokoelmiin. Lisätietoja viranomaiskäyttöön Ilppari ILM18331. Viereiseltä pellolta ilmoitettu myöhemmin viikinkiaikaisen rannerenkaan katkelma 15 cm syvyydestä (ILM20882; alakohde).

Inventointihavainnot 2022:

Löytöalue tarkastettiin 5.7. ja 13.9. Löytäjän ilmoittama sijainti on pienellä metsäisellä saarekkeella Nelostien länsipuolella ja Pääjälän raittikylän itäpuolella. Saareke kohoo ympäröivästä maastosta selkeästi ja sen pohjoisreunalla on raivauskivikko. Sen itäreunalla on suorakulmainen osittain maansekainen kivijalalta vaikuttava kiveys, jonka koko on 1,5 x 2,1 metriä ja korkeus noin 60 cm. Saarekkeen kaakkoiskulmassa on maakellari- tai hiekanottokuopalta vaikuttava kaivanto. Länsipuoli on jyrkähkö ja kivinen ja joen varrella, saarekkeen juurella on paikalla 1900-luvun alussa sijainneen nahkatehtaan jäänteitä (betonia, kiviä, tiiliä). Tehdas näkyy vuoden 1925 maastokartalla. Vuoden 1965 painetulla kartalla sitä ei enää ole, vaan metsäsaarekkeen eteläpuolelta kulkee tilustie Hovilaan.

Metsäsaarekkeen alueelle tehtiin maaperäkairauksia ja kolme koepistoa lapiolla. Löytökoordinaatin lähelle tehdystä koepistosta havaittiin sekoittuneen soraisen hiekkakerroksen alta, noin 20 cm syvyydestä tumma, noen sekainen hiekkakerros. Kerroksen seassa oli hiiltä ja mahdollisesti palaneen keramiikan tai kuonan murusia, jotka otettiin talteen. Kuoppaa ei kaivettu puhtaaseen maahan saakka. Myös muissa koepiston läheisyyteen (2 metrin säteellä) tehdyissä kairauksissa oli sama havainto. Pienille, keramiikan tai kuonan kappaleet talletetaan Kansallismuseon kokoelmiin (KM 44213, diar. 22.9.2022).

Metsäsaarekkeen ympäröivän peltoalueen pintaa poimittiin puintien jälkeen syksyllä, kun pelto oli äestetty. Pintapoimintaolosuhteet olivat melko hyvät, mutta mitään rautakauteen viittaavaa ei havaittu. Pellon pinnassa näkyi historiallisen ajan esineiden fragmentteja, posliinia, lasia, sulanutta lasia ja vähän tiilenkappaleita.

Aikaisempien löytöjen ja inventoinnissa tehtyjen havaintojen perusteella kohde määriteltiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Kohteen aluerajauksen tarkentaminen ja säilyneisyyden määrittäminen vaatisi kohdennettua tarkkuusinventointia, koekuopitusta tms. kajoavaa tutkimusta.

Kuva 32. Metsäsaarekkeen itäreunalla oli suorakulmainen pienehkö kiveys. Länteen.

Kuva 31. Koepistosta havaittiin noensekainen tumma kerros noin 20 cm syvyydestä.

Kartta 29. Kangasvierin muinaisjäännösalue punaisella ja sen alueelle tehtyt koepistot valkoisilla pisteillä. Länsipuolella ruskealla Päijälän kylän aluerajaus. MK 1:2500.

18. Rajakallio *

Nimi:	Rajakallio
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kivirakenteet, rajamerkit
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6828505 E 405161 z 140 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus

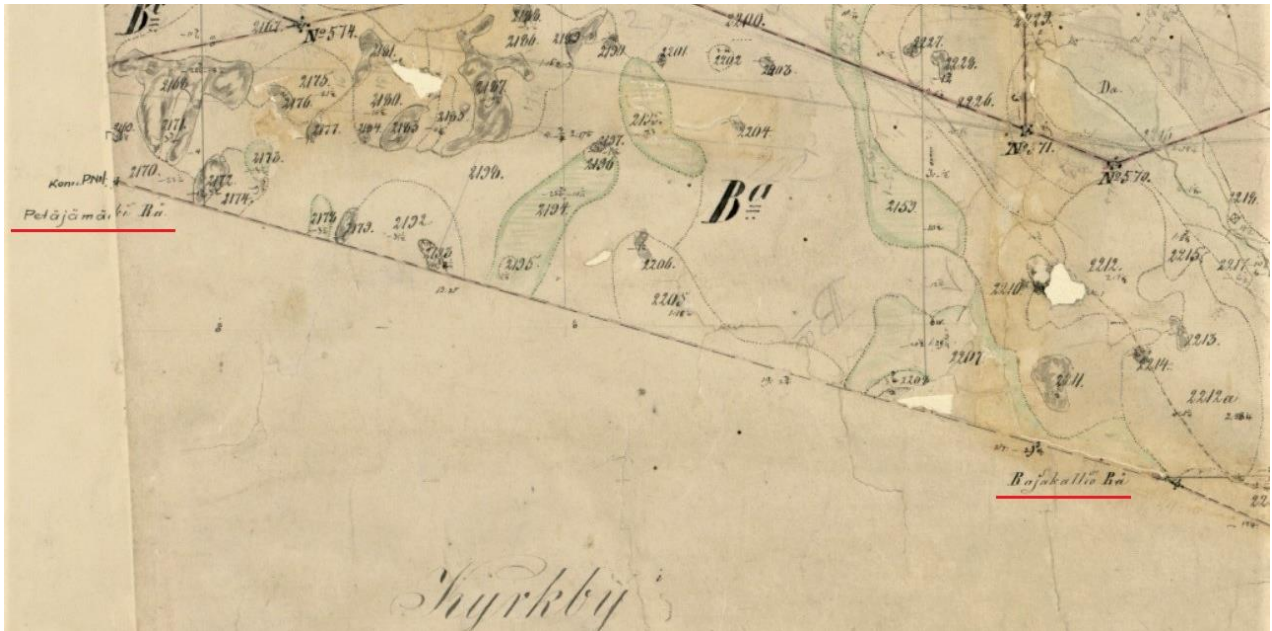
Inventointihavainnot 2022:

Kivinen rajapyykki havaittiin inventointialueen itäosassa, noin 2,75 kilometriä Kuhmoisten kirkolta koilliseen. Kohde sijaitsee nimettömän metsätien eteläpuolella, loivassa lounaaseen laskevassa kuusikko kasvavassa rinteessä. Pyykki on voimakkaasti sammaloitunut ja sijaitsee lähes samankokoisen maakiven vieressä. Pyykin perusta on epämääräisen suorakaiteen muotoinen, sen koko on 1,5 x 2,3 metriä ja se on hajonnut koillissivulta. Keskellä on nelikulmainen viisarikivi, jonka molemmin puolin on pienemmät viisarikivet rajalinjan suuntaisesti. Perustuksen korkeus on noin 50 cm, viisarikivien noin 60 cm.

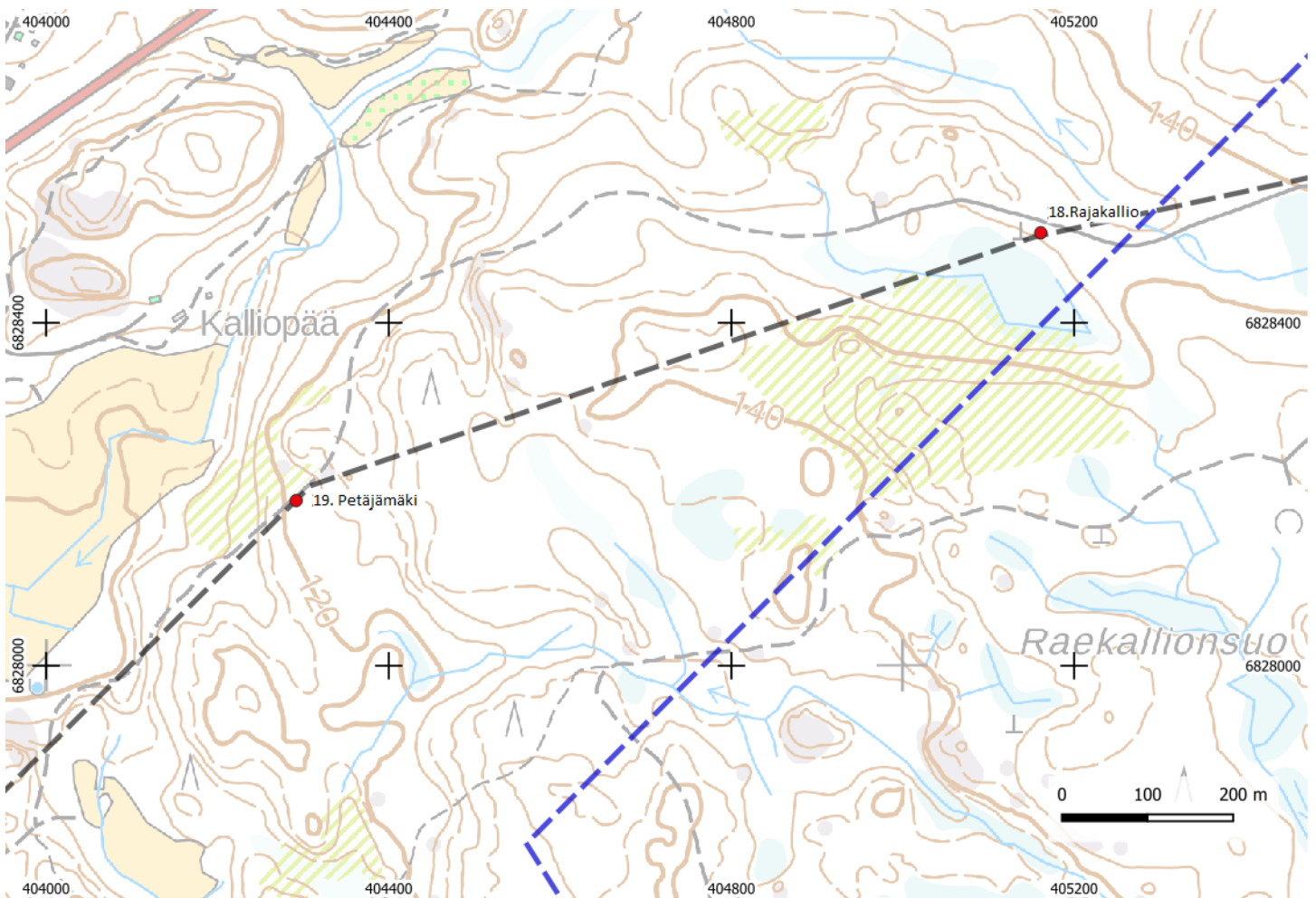
Rajapyykki on Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien ikivanhalla rajalla. Raja on Suvannon (1965:107) mukaan muodostunut jo 1400-luvulla, mahdollisesti jopa aiemminkin. Vanhin kirjallinen maininta Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien välisestä rajasta on vuodelta 1653, jossa myös tämä kyseinen pyykki (Rajakallio) mainitaan. Paikalla on myös yhä käytössä oleva tonttiraja. Pyykki on kuitenkin vanhalla, jopa 1400-luvulta periytyvällä rajalla, joten se määritettiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi ja sen ympärille tehtiin aluerajaus.

Kuva 33. Rajakallion sammaloitunut kivipyykki. Kuvattu pohjoisluoteeseen.

Kuva 34. Päijälän jakokunnan isojakokartassa (1841) rajapyykit Rajakallio (oik.) ja Petäjämäki näkyvät nimettyinä.

Kartta 30. Rajakallion ja Petäjämäen rajapyykkien sijainti punaisella. Harmaalla katkoviivalla vanha jakokuntien raja, sinisellä inventointialueen raja. MK 1:8 000.

19. Petäjämäki *

Nimi:	Petäjämäki
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kivirakenteet, rajamerkit
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6828193 E 4042912 z 125 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus

Inventointihavainnot 2022:

Kohde tarkastettiin 3.8. Kivinen rajapyykki havaittiin inventointialueen itäosassa, noin 1,9 kilometriä Kuhmoisten kirkolta koilliseen. Alue on asumaton metsäaluetta. Pyykki sijaitsee nimettömän metsätien itäpuolella, aivan tien pientareen reunalla, koilliseen nousevan mäen rinteessä. Pyykin neliön muotoisen kiviperustuksen koko on 1,5 x 1,8 metriä ja korkeus noin 45 cm. Keskellä pyykkiä on korkeaviisarikivi (n. 90 cm) ja sen molemmin puolin on pienemmät, rajan suuntaiset viisarikivet.

Rajapyykki on Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien ikivanhalla rajalla. Raja on Suvannon (1965:107) mukaan muodostunut jo 1400-luvulla, mahdollisesti jopa aiemminkin. Vanhin kirjallinen maininta Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien välisestä rajasta on vuodelta 1653, jossa myös tämä kyseinen pyykki (Petäjämäki) mainitaan. Paikalla on myös yhä käytössä oleva tonttiraja. Pyykki on kuitenkin vanhalla, jopa 1400-luvulta periytyvällä rajalla, joten se määriteltiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi ja sen ympärille tehtiin aluerajaus.

Ks. sijainti edellisen kohteen 18. *Rajakallio* yhteydestä (Kartta 30).

Kuva 35. Petäjämäen rajapyykki. Kuvattu pohjoisluoteeseen.

20. Asilammin pyykki *

Nimi:	Asilammin pyykki
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppe:	Kivirakenteet, rajamerkit
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6827030 E 401426 z 105 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus

Inventointihavainnot 2022:

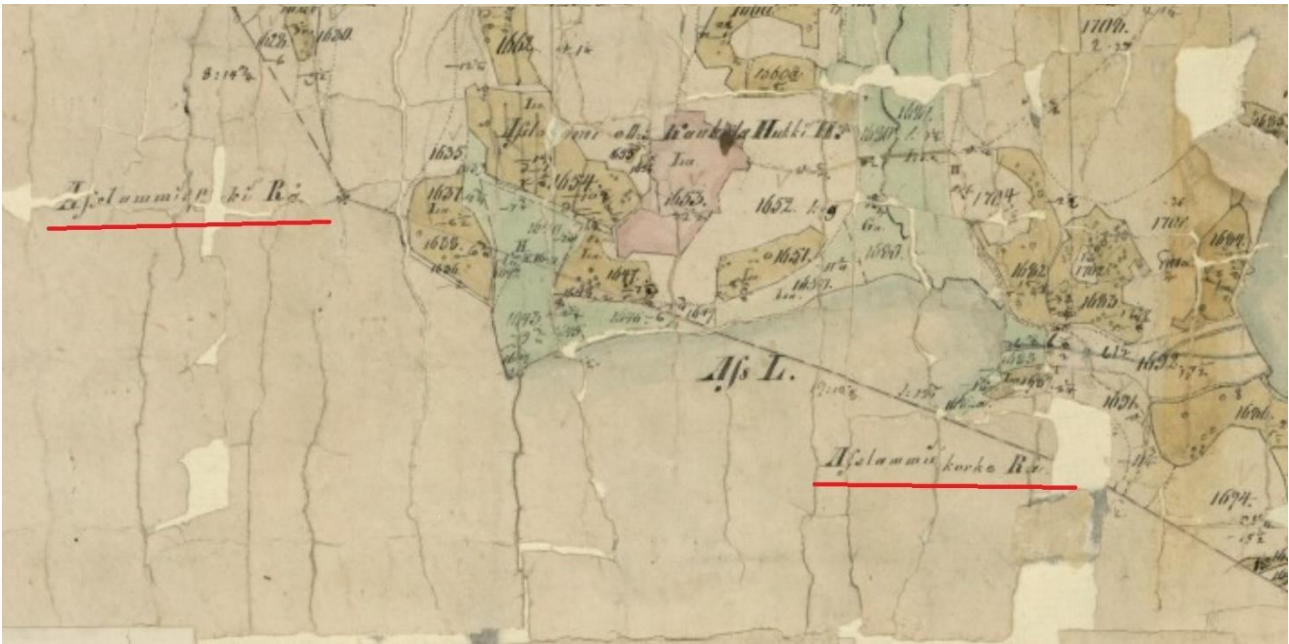
Kivinen rajapyykki havaittiin tonttirajan kulmauksessa, tonttia reunustavan kiviaidan ulkopuolella. Neliönmuotoinen rajapyykki on kiinni kiviaidassa. Kiviperustuksen halkaisija on noin 1,3 metriä ja korkeus noin 70 cm. Keskellä on havaittavissa hieman muuta rakennetta korkeampi viisarikivi, mutta se näyttää hieman vajonneen rakenteen kiveyksen sisään. Kiveys näyttää muutenkin melko heikkokuntoiselta. Kivaita kulkee tontin eteläreunalla vanhan rajalinjan suuntaisesti parinkymmenen metrin matkalta.

Rajapyykki on Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien ikivanhalla rajalla. Raja on Suvannon (1965:107) mukaan muodostunut jo 1400-luvulla, mahdollisesti jopa aiemminkin. Vanhin kirjallinen maininta Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien välisestä rajasta on vuodelta 1653. Vuoden 1841 isojakokartalla tämä kyseinen pyykki on nimellä Asilammen pyykki Rå.

Paikalla on myös yhä käytössä oleva tonttiraja. Pyykki on kuitenkin vanhalla, jopa 1400-luvulta periytyvällä rajalla, joten se määritettiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi ja sen ympärille tehtiin aluerajaus. Vanhalla rajalinjalla kulkeva kivaita on mukana rajauksessa.

Kuva 36. Kivipyykki oli kiinni tonttia rajaavassa kiviaidassa. Pohjoiseen.

Kuva 37. Rajapyykit Lars Stjernvallin vuoden 1842 kartassa. Asilammin pyykki vasemmalla, Asilammin korko oikealla.

Kartta 31. Asilammin pyykkien sijainnit punaisella. Keltaisella Arolan löytöpaikka. Harmalla katkoviivalla vanha jakokuntien välinen raja, sinisellä inventointialueen raja. MK 1:5000.

21. Asilammin korko *

Nimi:	Asilammin korko		
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde		
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös		
Muinaisjäännöstyyppi:	Kivirakenteet, rajamerkit		
Ajoitus:	Historiallinen		
Koordinaatit:	N 6827155	E 401841	z 110 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus		

Inventointihavainnot 2022:

Kivinen rajapyykki sijaitsee Asilammen ja Ala-Karkjärven välisellä korkealla kannaksella, taajama-alueen pohjoislaidalla sijaitsevassa mäntymetsässä. Pyykki sijaitsee korkealla mäenharjanteella, noin 70 metriä Asilammin rannasta itään. Pyykin kiviperustus on pyöreä ja se on melko suuri, halk. noin 2 metriä ja korkeus noin 90 cm. Keskellä on havaittavissa hieman muuta rakennetta korkeampi viisarikivi, mutta se näyttää olevan hieman pois paikaltaan. Kiveys näyttää paikoin hieman hajonneelta/ hajotetulta ja rakenteen sekaan on työnnetty lautoja.

Rajapyykki on Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien ikivanhalla rajalla. Raja on Suvannon (1965:107) mukaan muodostunut jo 1400-luvulla, mahdollisesti jopa aiemminkin. Vanhin kirjallinen maininta Kuhmoisten ja Päijälän jakokuntien välisestä rajasta on vuodelta 1653. Vuoden 1841 isojakokartalla tämä kyseinen pyykki on nimellä Asilammen korko Rå.

Paikalla on myös yhä käytössä oleva tonttiraja. Pyykki on kuitenkin vanhalla, jopa 1400-luvulta periytyvällä rajalla, joten se määritettiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi ja sen ympärille tehtiin aluerajaus. Vanhalla rajalinjalla kulkeva kiviaita on mukana rajauksessa.

Ks. karttaote edellisen kohteen 20. *Asilammen pyykki* yhteydestä (Kartta 31).

Kuva 38. Asilammen korko- niminen rajapyykki. Luoteeseen.

22. Mylly-Suutola *

Nimi:	Mylly-Suutola
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde *
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat; vesimyllyt
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6826140 E 402486 z 80–85 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus

Inventointihavainnot 2022:

Kuhmoisten keskustan lounaispuolella, Karklahden rannassa, Ala-Karkjärvestä Päijänteeseen laskevan nykyisin nimettömän (ilmeisesti Möllinkosken) pienen virran varrella on sijainnut Kuhmoisten kirkonkylän kylien myllyjä viimeistään 1500-luvulta lähtien. Anttulan ja Lästilän kylien myllyt mainitaan verokirjoissa jo vuonna 1586. Paikalla on ollut myös Tapialan kylän mylly viimeistään 1600-luvulta. 1700-luvun loppupuolella Möllinkoskessa toimi neljä jalkamyllyä. Vuonna 1790 Tapialan talolliset päättivät rakentaa paikalle kunnollisen ratasmyllyn. (Suvanto 1965:296–298).

Suvannon mainitsemat neljä myllyä näkyvät vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartassa. Myllyt näkyvät myös vuoden 1842 pitäjänkartalla. Myllytoiminta on ilmeisesti lakannut viimeistään 1900-luvun alussa, sillä vuoden 1925 maastokartalla myllyjen paikalle on merkitty saha. Sahasta ei löytynyt juuri ollenkaan tietoa, joten se lieene ollut pienehkö kotitarvesaha. Suvannon (1965:518) mukaan 1900-luvun puolella pantiin ”Kuhmoisten pikku kosket liikuttamaan pienten vesisahojen raameja. Ne kaikki olivat kuitenkin vähäisiä ja oman pitäjän tarvetta varten pystytettyjä.” Tarkoittaako hän tätä kyseistä sahaa, ei ole täysin varmaa.

Joen uoma ja myllyjen alue tarkastettiin maastossa 4.7. Paikalla on voimakkaasti virtaava puro, jonka rannat ovat hyvin kiviset. Joen rantojen asukkaat ovat tehneet joen alajuoksulle, Toritien eteläpuolelle pieniä ”uimalampia”, kenties entisiin patoaltaisiin. Joen alajuoksulla on havaittavissa pienehkö patoallas vanhan puisen rakennuksen vieressä. Sen eteläpuolella, joen länsipenkereellä on betonirakenteen jäänteitä aivan puron rannassa. Betonirakenteen alapuolella on matalahkoa kivipengerrystä, joka voi mahdollisesti liittyä paikalla olleisiin vanhempiin myllyrakenteisiin. Joen varrella ja maaperässä voi olla muitakin säilyneitä rakenteita vanhemmasta toiminnasta. Alueen havaintomahdollisuudet olivat melko huonot, sillä joen penkereet olivat rehevöityneet ja kivikkoisuuden takia paikoin melko vaikeakulkuista. Samalla koskipaikalla on joka tapauksessa ollut pitkään jatkunutta elinkeinohistoriallista toimintaa 1500-luvulta lähtien. Vanhojen karttojen ja maastohavaintojen perusteella puronuoman alajuoksu rajattiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi.

Kuva 39. Vasemmassa yläreunassa ote vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartasta. Yllä oikealla ote 1842 pitäjänkartasta. Alla vasemmalla ote vuoden 1925 kartasta, jossa myllyjen paikalle on merkitty saha. Alla oikealla vuoden 1965 painettu kartta, jossa paikalla näkyy suurehko rakennus, jota ei nykyisin paikalla enää ole.

Kuva 40. Vanhoissa kartoissa näkyvä myllyjen sijaintipaikka virran alajuoksulla. Puron länsipenkereellä oli paikalla olleen sahan betonirakenteita, jonka alla oli havaittavissa kiveystä. Pohjoiseen.

Kuva 41. Alajuoksulla sijaitseva viimeinen patoalla ja sen länsipuolella sijaitseva vanha rakennus. Pohjoiseen.

Kartta 32. Myllynpaikkojen sijainti "Möllinkosken" alajuoksulla, Karklahden koilliskulmassa. MK 1:4000.

23. Kuhmoisten kirkonpaikka *

Nimi:	Kuhmoisten kirkonpaikka
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kultti- ja tarinapaikat, tarinapaikat, kirkonpaikat
Ajoitus:	Keskiaikainen, historiallinen
Koordinaatit:	N 6826624 E 403119 z 95 mpy ± 3 mpy
Koordinaattiselite:	Paarihuoneen länsipuoli, hautausmaan sisäpuoli

Inventointihavainnot 2022:

Paikkakunnalla kulkevan perimätiedon mukaan nykyisen kirkkomäen alapuolella, vanhan kirkon paikalla, olisi ennen kirkkoa sijainnut vanha uhripaikka. Siellä uhrattiin metsän jumalalle, Tapiolle, josta muistona olisi jäänyt Tapialan kylän nimi. (Suvanto 1965:55).

Kuhmoisten ensimmäisen ja toisen kirkon rakennusaikaa tai sijaintia ei tiedetä tarkasti, mutta on oletettu, että ne ovat sijainneet vanhan hautausmaan lähellä tai sen alueella. Toinen puukirkko oli käytössä vuoteen 1682, jolloin valmistui järjestyksessään kolmas kirkko, nykyisen sankarihaudan pohjoisosaan Kirkonmäen alle. Kuhmoisten kolmas kirkko purettiin vuonna 1786, kun uusi ja nykyinen kirkko valmistui mäen laelle. Puretun kirkon paikalla, vanhan hautausmaan reunalla on nykyisin erikoinen porttirakennelma ns. paarihuone, joka valmistui v. 1875. Uuden kirkon valmistuttua vanhasta kirkkotarhasta kunnostettiin hautausmaa. Toisen maailmansodan jälkeen vanha hautausmaa kunnostettiin sankarivainajien hautausmaaksi. (Lahnala et al. 1989 ja Suvanto 1965).

Koska vanhimman kirkon sijaintipaikkaa ei pysty tarkemmin selvittämään, kohde määriteltiin tarinapaikaksi. Kohteen muinaisjäännöspiste sijaitsee vanhan porttirakennelman länsipuolella, vanhan hautausmaan sisäpuolella.

Ks. sijainti kohteen 9. Hinskala yhteydestä (Kartta 22).

Kuva 42. Vanhan hautausmaan alue ja erikoinen porttirakennelma. Itään.

Mahdolliset muinaisjäännökset

24. Tapiala *

Nimi:	Tapiala
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Mahdollinen muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat, kyläpaikat
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6826319 E 403190 z 80 mpy (alin)
Koordinaattiselite:	Karttahavainnot ja GPS maastomittaus

Inventointihavainnot 2022:

Tapialan kylä on mainittu vuoden 1539 maakirjassa, jolloin kylässä on ollut seitsemän taloa. Kylän läheisyydessä on sijainnut muutkin Kuhmoisten keskustan alueen 1500-luvun kylät, Anttula, Lästilä ja Äkämäki. Suvannon mukaan (1965:55) Tapiala on ollut keskeisempi ja vanhempi kylä, kuin Anttula. 1700-luvulle tultaessa vanhat ryhmäkylät olivat laajentuneet ja kasvaneet yhteen muodostaen Kuhmoisten kirkonkylän tai suurkylän (Kyrckoby/ Storby). Vuonna 1753 suurin osa Tapialan ja Anttulan kylien rakennuksista tuhoutui tulipalossa. Tämä johti kylärakenteen hajoamiseen, mikä kehitys jatkui vuosien 1789 ja 1831 isojakojen seurauksena.

Tapialan kylän tonttimaat näkyvät alueen vanhimmassa kartassa, joka on Falckin vuosina 1791–1792 tekemä isojaon käyttökopiokartta (ks. Kartta 9). Käyttökopiokartan ja 1800-luvun pitäjänkartan mukaan Tapialan kylä on sijainnut keskustan eteläosassa, Rantalan alueella Myllykujan ja Papinsaarentien eteläpuolella. Alue on ollut lähempänä rantaa 1830-luvulla tapahtuneeseen Päijänteen laskuun saakka. 1700- ja 1800-luvun kartoissa näkyvät tonttimaat ovat voineet muuttua 1500-luvun tontteihin nähden, mutta todennäköisesti vanhimmat kylät ovat kuitenkin sijainneet suurin piirtein samoilla paikoilla kautta aikojen (Suvanto 1965: 245).

Tapialan kylän alue on nykyisin suurelta osin rakennettua, muutamia tontteja lukuun ottamatta. Tyhjiille tonttimaille tehtiin koepistoja (1–3) lapiolla ja yhdestä kuopasta (1) alueen itäosasta havaittiin historialliseen asutukseen viittaavia löytöjä, kuten tiiltä, vihreää lasia ja fajanssiastian kappaleita. Selkeää kulttuurikerrosta ei havaittu. Rakentamattomien tonttien alueella on kuitenkin voinut säilyä viitteitä historiallisen ajan kylätontista. Vuoden 1955 ilmakuvassa ja vuoden 1965 painetulla kartalla alueen itäosassa on tila, joka on sittemmin hävinnyt.

Kylätontin pohjoispuolella, Papinsaarentien varrella havaittiin myös tummaa tulikukkaa, joka yleensä viittaa vanhempaan asutukseen. Kylätontin eteläpuolella sijaitsee Ala-Rantalan rautakautinen kalmisto ja länsipuolella Marttilan rautakautinen löytöpaikka. Suvannon (1965:119) mukaan Tapialasta on löydetty ruuhi yli metrin syvyisen turvekerroksen alta.

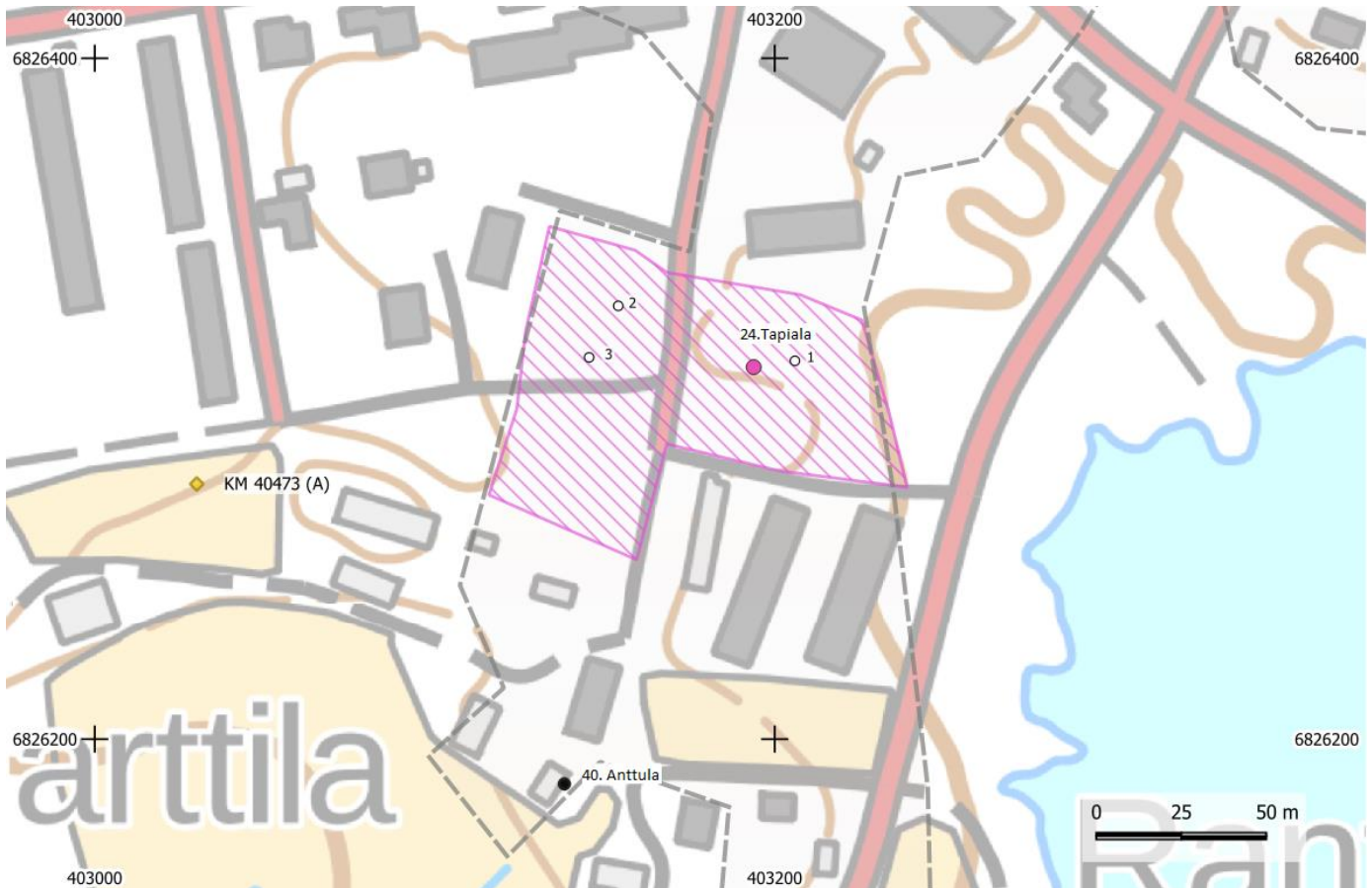
Historiallisten karttahavaintojen, maastohavaintojen ja läheisten rautakautisten muinaisjäännösten perusteella Tapialan kylätontin rakentamattomat osat määriteltiin mahdolliseksi muinaisjäännökseksi. Kylätontin säilyneisyyden ja rajauksen arvioimiseksi tarvittaisiin tarkkuusinventointia tai koekuopitusta.

Kuva 43. Tapialan kylätontin rakentamattomia tonttimaita. Kuvattu Riihitieltä itään.

Kartta 33. Kohteen rajaus vuoden 1955 ilmakuvan päällä. Alueen itäosassa on sijainnut tuolloin vielä asutusta, joka on sittemmin hävinnyt. MK 1:2000.

Kartta 34. Tapialan kylätontin kohdalla olevat rakentamattomat tonttimaat rajattiin mahdolliseksi muinaisjäännökseksi. Valkoisella pallolla merkitty alueelle tehtyt lapionpistot. Harmaalla vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartalla näkyvien tonttimaiden raja. Vasemmalla keltaisella näkyy yksi Marttilan rautakautisen löytöpaikan alakohteista. MK 1:2000.

25. Papinsaari Karhunkangas

Nimi:	Papinsaari Karhunkangas
Muinaisjäännöstunnus:	1000003603
Muinaisjäännösstatus:	Mahdollinen muinaisjäännös
Muinaisjäännöstyyppi:	Kultti- ja tarinapaikat; uhrikivet
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6825552 E 403386 z 100 mpy (ylin)
Koordinaattiselite:	Saaren keskiosan kallio
Aiemmat tutkimukset:	Kirsi Luoto/ Keski-Suomen museo, inventointi 2004

Aikaisemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Papinsaaren keskiosassa on kallio, josta paikalla asunut, jo edesmennyt isäntä oli puhunut "vanhana uhripaikkana". Kalliossa on uhraukseen sopiva luonnon muovaama kolo, johon kertyy vettä.

Lisäksi Papinsaaren kärkeen johtavan tien itäpuolella on pystyyn nostettu luonnonkivi (40 x 50 cm), joka on mahdollinen rajakivi (ks. alakohteet). Tämän kiven läheisyydessä, sen itäpuolella on noin 4 x 5 m kokoinen kiviraunio.

Inventointihavainnot 2022:

Papinsaaren mahdollisen muinaisjäännöspisteen sijainti tarkastettiin. Muinaisjäännöspisteen läheisyydestä, Papinsaarentien länsipuolelta havaittiin kartionmallinen rajakivi. Tien itäpuolella mainittua rauniota ei havaittu, tosin paikalla kasvoi korkea horsmikko, joten havainnointimahdollisuudet olivat olemattomat. Rajakivi on yhä käytössä olevalla tonttirajalla, eikä siinä kulje vanhojen karttojen mukaan merkittävää kylien rajaa. Kyseistä rajamerkkiä ei siis määritellä arkeologiseksi kohteeksi.

Muinaisjäännöspiste kuvaa mahdollista uhripaikkaa, joka on perimätiedon mukaan sijainnut Papinsaaren keskiosan kalliolla. Kallion aluetta tarkastettiin maastossa, mutta se on kauttaaltaan sammaleen ja varpujen peittämä. Ehdotetaan kuitenkin mahdollisen muinaisjäännöksen pisteen siirtoa Papinsaaren keskellä sijaitsevalle kalliolle, jolloin se on lähempänä perimätiedossa mainittua sijaintia, vaikkakaan tarkkaa paikkaa ei tiedetä.

Ks. sijainti kohteen 11. *Papinsaari* yhteydestä (Kartta 25).

Muut kulttuuriperintökohteet

26. Anttula Louhela

Nimi:	Anttula Louhela
Muinaisjäännöstunnus:	1000003604
Muinaisjäännösstatus:	Muu kulttuuriperintökohde (oli kiinteä muinaisjäännös)
Muinaisjäännöstyyppe:	Kivirakenteet; rajamerkit (oli kulkuväylät, virstanpylväät)
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 68266967 E 403949 z 92 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus
Aiemmat tutkimukset:	Kirsi Luoto/Keski-Suomen museo inventointi 2004

Aiemmat tiedot:

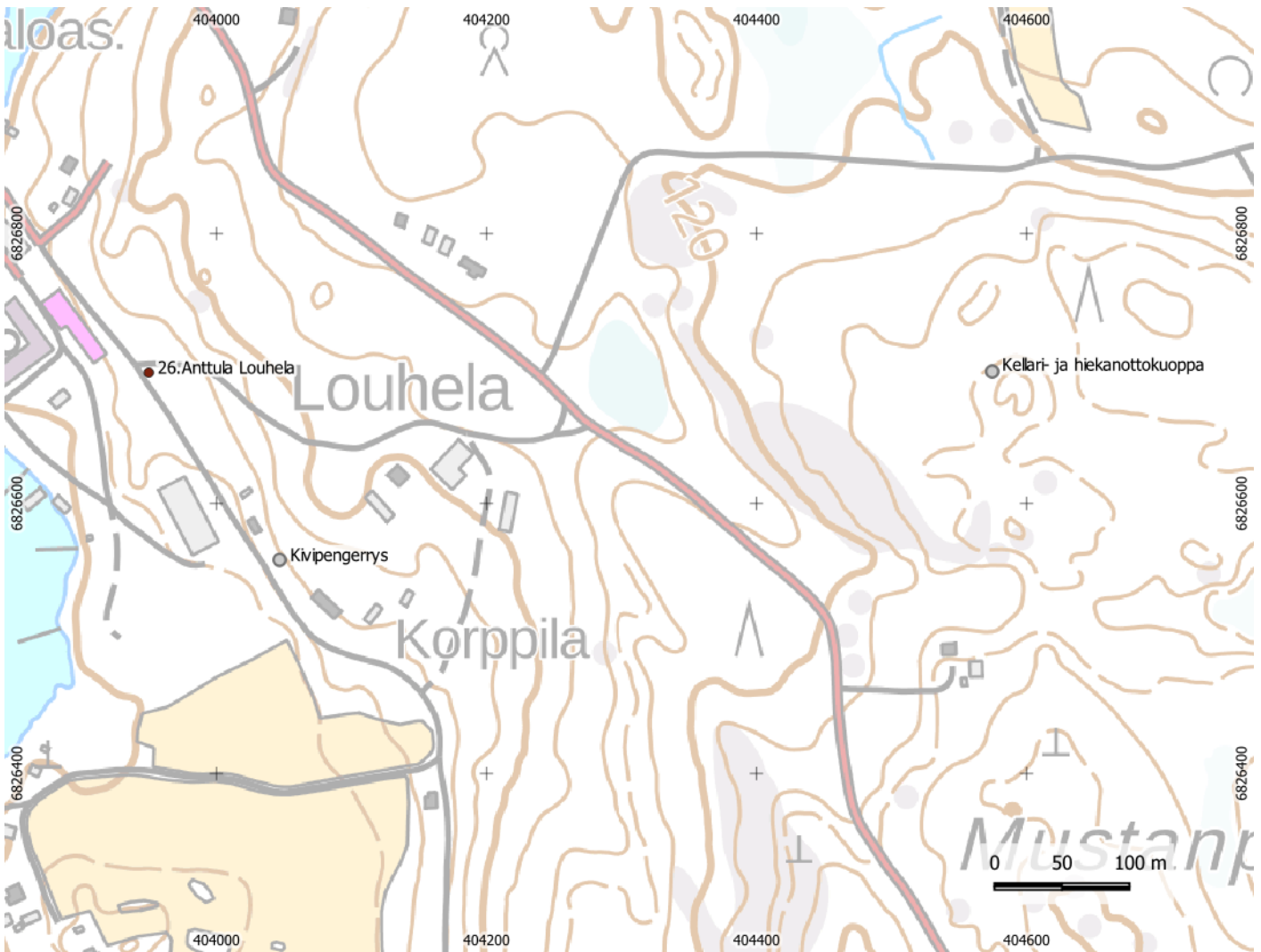
Muinaisjäännösrekisteri: Kuhmoisten kirkonkylän itäpuolella, kahden tien risteyksessä on kolmella halkaisijaltaan 40 cm kivellä tuettu 50 x 30 cm kokoinen pystykivi. Pystykiveen on kaiverrettu luku "5".

Inventointihavainnot 2022:

Kohde tarkastettiin 29.6. Kivi sijaitsee sahan lahden itäpuolella, Korppilantien ja Louhelantien risteyksessä. Kivi näyttää lähinnä rajapyykiltä. Isojaon käyttökopiokartalla (v. 1791) kiven lähellä on pienialaisia tonttimaiden rajoja. Vanhojen karttojen mukaan paikalla ei ole merkittävää tielinjausta tai historiallisten kylien rajaa. Vuoden 1965 painetulla kartalla risteysalueen halki kulkee kiinteistöraja. Kohteen muinaisjäännöspiste sijaitsi tien kohdalla. Maastohavaintojen mukaan pisteen sijaintia korjattiin muutamalla metrillä teiden risteysalueen kaakkoispuolelle. Karttatarkastelun perusteella ehdotetaan kohteen muinaisjäännösstatusta muutettavaksi muuksi kulttuuriperintökohteeksi ja tyyppiä muutettavaksi luokkaan kivirakenteet, rajamerkit.

Kuva 44. Teiden risteyksessä sijaitseva pystykivi pilkottaa aluskasvillisuuden seasta. Kaakkoon.

Kartta 35. Anttula Louhelan sijainti merkitty ruskealla teiden risteykseen. Muiden havaintojen, Korppilan kivipengerryksen (C) ja kellari- ja hiekanottokuopan (D) sijainnit harmaalla. MK 1:5000.

27. Päijälä *

Nimi:	Päijälä
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat, kyläpaikat
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6827906 E 403203 z 100 mpy (ylin)
Koordinaattiselite:	Kylätontin keskeinen sijainti

Inventointihavainnot 2022:

Päijälän kylä mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1539 maakirjassa. Päijälän jakokunnan alueella oli kolme kylää; Päijälä, Kaukola ja Valkiala. Maakirjan mukaan Päijälän kylään kuului seitsemän taloa.

Päijälän vanhin kartta on vuoden 1791 tiluskartta (Falck). Päijälän alueen ensimmäinen isojako vuonna 1801 piti kumota, koska maanjako-oikeus havaitsi Lindin piirtäneen niin huolimattomasti kartan (Suvanto 1965:262). Uusi isojaon kartta on vuodelta 1841, jossa on piirretty selkeästi kylänraitti ja sitä ympäröivät pellot ja muut rakennukset. Päijälän raittikylän alue on pysynyt samana näihin päiviin saakka ja se on määritelty valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY) Museoviraston toimesta. Kylästä on tehty kattava rakennushistoriallinen selvitys (Nurminen 1983).

Raittikylän varrella olevat rakennukset ovat vanhoja ja alue vaikuttaa säästyneen laajamittaiselta modernilta maankäytöltä. Kylän keskivaiheilla, raitin itäpuolella on yksi vanhan rakennuksen kivijalka. Kylän alueella ja sen ympäristössä on mahdollisesti voinut säilyä merkkejä vanhemmasta asutuksesta. Alue on kuitenkin yhä käytössä ja asuttua, joten se määriteltiin muuksi kulttuuriperintökohteeksi. Aluerajaus tehtiin vuoden 1841 isojakokartan mukaan.

Ks. sijainti kohteen 17. Kangasvieri yhteydestä (Kartta 29).

Kuva 45. Ote vuoden 1841 isojakokartasta. Päijälän kylän alue on sijainnut samalla paikalla, kuin nykyisinkin, Päijälänraitin molemmin puolin.

28. Hyrkkölä *

Nimi:	Hyrkkölä
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6828316 E 402953 z 95–100 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus, kiveyksen sijainti

Inventointihavainnot 2022:

Vuoden 1791 tiluskartalla ja vuoden 1841 isojakokartalla Päijälän kylän yläpuolella on useita tonttimaita, joista suurin osa on jäänyt Länkipohjan tielinjauksen tai muun rakentamisen alle tai ovat yhä asuttuja. Ainoa autio tontti on Vekkailan tilan eteläpuolella sijaitseva tontti A eli Hyrkkölä, joka on kuulunut Päijälän kylään. Tontin länsipuolelta on kulkenut tielinja Valkialan kylätontille (ks. kohde 5. Pussi). Tontti näkyy myös vuoden 1842 pitäjänkartalla ja vielä vuoden 1925 maastokartalla. Vuoden 1966 painetulla kartalla tontilla ei enää ole rakennuksia ja sen ympärillä on peltoa.

Nykyisin tyhjä tonttimaa sijaitsee frisbeegolf-kentän pohjoislaidalla. Pusikkoisella metsäsaarekkeella on useita erikokoisia röykkiöitä ja yksi mahdollinen kiveys tyhjän tontin eteläosassa. Röykkiöt vaikuttavat pääosin raivausröykkiöiltä. Kiveys vaikuttaa suorakulmaiselta, sen reunoilla on isommat (60 cm) kivet ja keskiosaan on kasattu pienempiä (10–40 cm) kiviä. Sen koko on noin 2 x 3 metriä, korkeus noin 60 cm. Kyseessä voi olla myös raivausröykkiö. Alueen maaperässä on voinut säilyä merkkejä vanhemmasta asutuksesta. Säilyneisyyden ja rajauksen tarkempi määrittäminen vaatisi tarkempia tutkimuksia, tarkkuusinventointia tai koekuopitusta. Kohde on autioitunut alle 100 vuotta sitten, eikä sitä niin ollen määritelty kiinteäksi muinaisjäännökseksi.

Ks. sijainti kohteen 5. Pussi yhteydestä (Kartta 18).

Kuva 46. Ote 1841 isojakokartasta. Hyrkkölän tyhjä tontti (A) kuvan keskellä. Vekkailan/ Valkialan kylätontti O, sen pohjoispuolella.

Kuva 47. Hyrkkölän autio tontti sijaitsee frisbeegolf- kentän pohjoislaidassa, pusikkoisella saarekkeella. Luoteeseen.

Kuva 48. Mahdollinen kiveys tyhjän tontin eteläosassa. Pohjoiseen.

Kuva 49. Tyhjällä tontilla oli useita röykkiöitä. Itään.

29. Kalhola *

Nimi:	Kalhola		
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde		
Muinaisjäännösstatus:	Muu kulttuuriperintökohde		
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat		
Ajoitus:	Historiallinen		
Koordinaatit:	N 6829308	E 402995	z 125 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus		

Inventointihavainnot 2022:

Kalholan tila on sijainnut alun perin Kaukolan tontin vieressä, mutta isojaon seurauksena se siirtyi pohjoisemmaksi, Ylä-Karkjärven rantaan. Vuoden 1841 isojakokartalla Kalholassa on kaksi tonttia. Pohjoisempi tonteista on yhä asuttua pihapiiriä, mutta eteläisempi on osittain autioitunut. Tontin pohjoisreunalla sijaitsee vanha hirsirakennus, jonka edustalla osittain autioitunut tonttimaa sijaitsee. Heinittyneen pihapiirin länsireunalla on kivinavetan raunio ja sitä vastapäätä pihatien toisella puolella huonokuntoinen puinen aittarakennus. Tontin kaakkoispuolella olevassa pienessä metsikössä, Haaverannantien luoteispuolella havaittiin kaksi suurta kivistä uuninrauniota. Niiden paikalla näkyy rakennus vielä vuoden 1965 painetulla kartalla.

Alue on autioitunut vasta 1900-luvun aikana. Alueella on heinittynyttä pihapiiriä ja vanhojen rakennusten raunioita. Kohde määriteltiin muuksi kulttuuriperintökohteeksi ja sille tehtiin aluerajaus perustuen vuoden 1841 isojakokarttaan.

Kuva 50. Tontin kaakkoispuolella sijainneet massiiviset uuninrauniot. Koilliseen.

Kartta 36. Kalholan ja Kopolanjoen sillan sijainnit ruskealla. MK 1:5000.

30. Kopolanjoen silta *

Nimi:	Kopolanjoen silta
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Kulkuväylät, sillat
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6829333 E 402784 z 115–120 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus, sillan keskikoordinaatti

Inventointihavainnot 2022:

Kuhmoisten keskustan pohjoispuolella, Ylä- Karkjärven lounaispuolella havaittiin pois käytöstä jäänyt kivinen maantiesilta. Silta sijaitsee Länkipohjantien (tie nro. 3291) ja Hirsivalkaman välissä ja se ylittää Ylä-Karkjärveen laskevan Kopolanjoen pienten kesämökkienä toimivien rakennusten välistä. Silta on jäänyt pois käytöstä vuoden 1966 jälkeen, kun Länkipohjantietä oikaistiin.

Silta on rakennettu suurista graniittilohkareista ja sen holvikaariaukko tunneli alaosassa on parin metrin korkuinen. Sillan pituus sen yläosasta on noin 10 metriä ja se kapenee alaspäin. Kopolan joen penkereet ovat melko jyrkät sillan kohdalta ja silta on korkea, noin 5–6 metriä. Sillan molemmin puolin jokiuomaa reunustavat kivipenkereet näyttävät ladotuilta. Sillan yläosaa on korjailtu betonilla sen pohjoispuolelta.

Kuhmoinen-Jämsä-maantie eli Padasjoelta Jämsään kulkeva tie on ollut yksi Kuhmoisten tärkeimmistä maantieyhteyksistä. Tämä ns. Päijänteen läntinen rantareitti on ollut ratsutienä käytössä jo keskiajalla. Se kulki Yliseltä Viipurintieltä Kuhmoisten kirkon kautta Jämsään. Tien varhaisin reitti kulki Kuhmoisten keskustasta Alisen Karkjärven itärannan harjua pitkin Päijälän raittikylän halki pohjoiseen. Tie kiersi Ylisen Karkjärven lännestä nykyistä Punalantien linjausta pitkin Päijälän linnavuoren ohi ja eri vaiheiden kautta Jämsän puolelle. Tietä levennettiin vuoden 1778 jälkeen, mutta jyrkkiä mäkiä ja mutkia alettiin kiertää vasta 1850-luvun jälkeen. (Suvanto 1965: 338–339 ja 341). Punalantien linjaus jäi vähemmälle käytölle 1900-luvun alkupuolella, kun Länkipohjan tielinjaus (nro 3291) tehtiin Ylä-Karkjärven länsireunaan. Myös Länkipohjantie jäi sivutiekseksi, kun maantielinjaus siirrettiin Ylä-Karkjärven itäpuolelle (tie 24, vanha Nelostie). 1990-luvulla Nelostien linjaus siirrettiin Päijänteen itäpuolelle.

Vanhin tielinjaus näkyy vielä 1800-luvun pitäjänkartalla (ks. Kartta 8). Vuoden 1965 painetulla kartalla Länkipohjantie jo rakennettu vanhan ratsutien itäpuolelle.

Vaikka silta itsessään on todennäköisesti tehty 1800-luvulta, se on kuitenkin hienosti säilynyt ja jäänyt pois käytöstä. Silta sijaitsee jo keskiaikaisen ratsutien reitillä. Kohde määriteltiin muuksi kulttuuriperintökohteeksi ja sille tehtiin aluerajaus.

Ks. sijainti edellisen kohteen 29. Kalhola yhteydestä (Kartta 36).

Kuva 51. Vasemmalla sillan eteläpuoli, oikealla pohjoispuoli.

31. Vekkaila *

Nimi:	Vekkaila
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat; viljelyröykkiöt
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6828561 E 402686 z 125 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus

Inventointihavainnot 2022:

Vekkailan tilan luoteispuolella sijaitsevan metsäalueen keski-luoteisosassa, mäkisten alueitten väliin jäävällä tasaisella alueella havaittiin useita sammaloituneita röykkiöitä. Selkeitä röykkiöitä oli kuusi ja niiden läheisyydessä oli yksi lähes maantasainen kivikko. Röykkiöt olivat soikeahkoja ja suunnilleen samankokoisia, keskimäärin 1,2 x 1,6 metrin kokoisia ja niiden korkeus oli noin 60 cm.

Päijälän vuoden 1791 tiluskartassa kyseisellä paikalla on pieniä peltolaikkuja, kuten myös 1800-luvun pitäjänkartalla. Pellot näkyvät myös vielä vuoden 1925 maastokartassa, mutta sen jälkeen niitä ei ole enää merkitty kartoille. Kohde määriteltiin muuksi kulttuuriperintökohteeksi Museoviraston ohjeiden mukaan ja sille määriteltiin aluerajaus maastohavaintojen perusteella.

Ks. sijainti kohteen 5. Pussi yhteydestä (Kartta 18).

Kartta 37. Vasemmalta: Vuoden 1791 tiluskartta, 1800-luvun pitäjänkartta ja vuoden 1925 topografinen kartta.

Kuva 52. Vekkailan metsäalueella havaitut röykkiöt olivat kaikki samantyyppisiä.

32. Askoniemi *

Nimi:	Askoniemi
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat, viljelyröykkiöt
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6827051 E 402771 z 95–98,00 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus, suurimman röykkiön sijainti

Inventointihavainnot 2022:

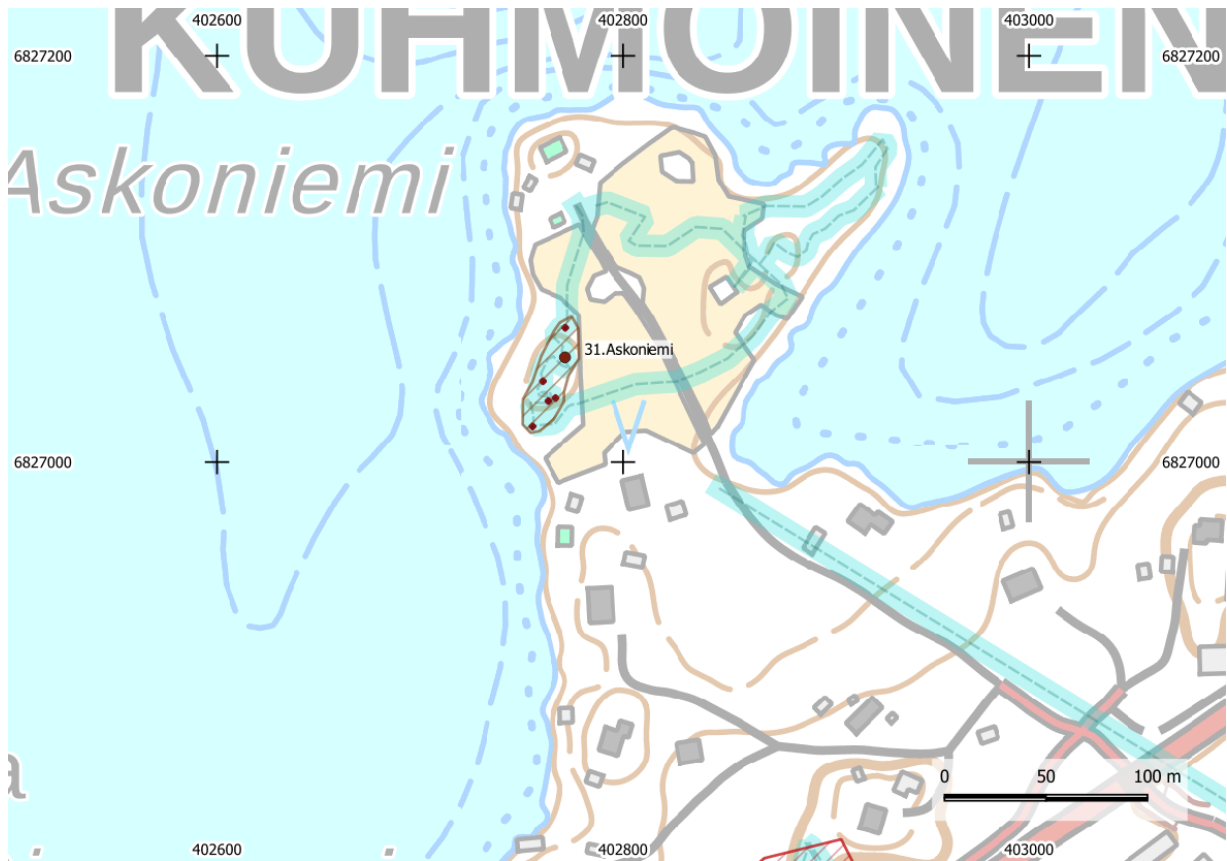
Kuhmoisten keskustan luoteispuolella Ala-Karkjärveen pistävä Askoniemi vaikutti sijainniltaan potentiaaliselta muinaisjäännösten havaitsemiselle ja alue tarkastettiin. Niemen kärjessä on kesämökki, keskellä on heinäpeltoa ja reunoilla sekametsää.

Niemen länsireunan metsäsaarekkeella havaittiin kuusi röykkiötä. Röykkiöiden koko vaihteli noin reilun metrin kokoisesta suurimpaan, joka oli 2,5 x 3,5 metrin kokoinen ja korkeutta sillä oli noin reilu metri. Osa röykkiöistä sijaitsi pellon läheisyydessä, osa kauempana kallioisen mäenharjanteen laella. Kesämökkiläisen mukaan he olivat lapsena kaivelleen yhtä röykkiöstä ja röykkiö muistutti sen takia pyöreää tulisijaa. Kesämökkiläisen mukaan metallinilmaisinharrastaja oli käynyt aluetta läpi, muttei ilmeisesti ollut löytänyt mitään järin kiinnostavaa. Röykkiöt ovat samantyyppisiä, mitä Ukonsaaren röykkiöt.

Paikalla on ollut peltoa vuoden 1955 ilmakuvaan mukaan ja kohteen vaikuttavat raivausröykkiöltä. Alue rajattiin muuksi kulttuuriperintökohteeksi ja sille tehtiin aluerajaus maastohavaintojen mukaan.

Kuva 53. Kaksi selkeintä saaren länsiosassa havaittua röykkiötä.

Kartta 38. Askoniemen röykkiöiden sijainti ja maastossa tarkastettu reitti. MK 1:3000.

Kartta 39. Askoniemi vuoden 1955 ilmakuvassa. Alue on lähes kokonaan peltona. MK 1:2500.

33. Kuhmamäki *

Nimi:	Kuhmamäki
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Työ- ja valmistuspaikat; vesimyllyt
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6824495 E 402014 z 85 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	GPS maastomittaus, myllynkiven sijainti

Inventointihavainnot 2022:

Vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartalla erottuu revenneestä kohdasta huolimatta myllyä kuvaava merkki. Sen itäpuolella on kulkenut vanha Kuhmoinen-Jämsä- maantie.

Poikkijärventien länsipuolella, puron pohjoisrannalla havaittiin suuri myllynkivi. Se oli korkeassa heinikossa vanhan saunarakennuksen edustalla. Joessa ja sen rannoilla on havaittavissa betonisia jäänteitä paikalla olleesta myllystä. Joen pohjoisrannalla on myös päältä tasainen maakumpare, joka liittyy todennäköisesti paikalla olleen myllyn rakenteisiin. Myllyrakennus näkyy joen uomassa vielä vuoden 1955 ilmakuvasa, mutta vuoden 1965 painetulla kartalla sitä ei ole.

Paikalla on ollut myllytoimintaa viimeistään 1700-luvun lopulta lähtien. Joessa on havaittavissa moderneja jäänteitä myllytoiminnasta, mutta alueella voi olla jäänteitä myös vanhemmasta toiminnasta. Kohde määritettiin muuksi kulttuuriperintökohteeksi ja sille tehtiin aluerajaus.

Kuva 54. Ote vuoden 1791–1792 isojaon käyttökopiokartasta. Myllyä kuvaava merkki repeämän kohdalla, vanha tielinjaus sen itäpuolella.

Kuva 55. Joen pohjoisrannalla havaittu suuri myllynkivi.

Kuva 56. Joen uomassa oli betonisia rakenteita vanhasta myllystä. Lisäksi joen pohjoisrannalla maakumpare (kuvassa oikealla), joka liittyy todennäköisesti paikalla toimineeseen myllyrakennukseen. Länsiluoteeseen.

Löytöpaikat

34. Marttila

Nimi:	Marttila
Muinaisjäännöstunnus:	291010005
Muinaisjäännösstatus:	Löytöpaikka
Muinaisjäännöstyyppi:	Löytöpaikat, irtolöytöpaikat
Ajoitus:	Rautakautinen
Koordinaatit:	N 6826255 E 402934 z 85 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	Arvioitu löytöpaikka (Kulttuuriympäristön palveluikkuna)
Aiemmat tutkimukset:	Anna-Liisa Hirviluoto, tarkastus 1962 Matti Huurre, inventointi 1971 (ei kertomusta) Petteri Pietiläinen, inventointi 2002 Eeva-Liisa Schulz, tarkastus 2004 Jan-Erik Nyman, koekaivaus 2021 (raportti ei vielä valmistunut)
Aiemmat löydöt:	F- tyyppin kupurasolki (Kuhmoisten museo) KM 40473:1–12 kalmistolöytöjä (2014) Metallinilmaisinelöytöjä 2021 (ei vielä luetteloitu)

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Paikka on Marttilan talosta 150–200 metriä länteen oleva osaksi raivaamaton peltomäki. Mahdolliseen kalmistoon viittaavia merkkejä on havaittu mäen eteläreunalla peltotien varressa. Mäki on kivistä hiekkamaata. Vuoden 2002 inventoinnissa todettiin paikan säilyneen ennallaan. Kohde on kaavoitettu rivitaloalueeksi ja kohteen rajat ja luonne pitäisi selvittää koekaivauksella.

Vuoden 2004 tarkastuksessa paikalle kaivettiin useita koekuoppia, ja todettiin, että entisellä pellolla sijainnut kiinteä muinaisjäännös on kokonaan tuhoutunut ilmeisesti jo pellon raivauksen yhteydessä. Vanhan pellon itäreunassa on kivikkoa, jonne on koottu kiviä röykkiöksi. Ilman tutkimuksia on vaikea päätellä, onko kyseessä hautaröykkiö vai peltoraunio. Kiveys jää suunnitellulle puistoalueelle.

Kohteelta on tehty metallinilmaisinelöytöjä (alakohteet A - C) lokakuussa 2014 (KM 40473: 1–12). Esineiden löytöpaikat sijaitsivat kohteesta noin 100 metriä itään ja noin 150–270 metriä kaakkoon. Löytäjän mukaan on myös mahdollista, että kalmistokiveystä on säilynyt kyntökerroksen alapuolella, erityisesti 15–20 cm syvyydestä. Em. kohteiden läheisyydestä saatu vuonna 2021 pellostä uusia metallinetsintälöytöjä, joista rautakautisia ainakin ruusukehela, kankiketjun nivel ja spiraalipäisen ketjünkannattimen katkelma (Ilppari ILM18653).

Museoviraston koekaivausryhmä teki syksyllä 2021 kohteella koetutkimukset muinaisjäännösalueelle ja sen läheisyyteen tehtiin kaikkiaan 32 koekuoppaa. Koekuopista ei saatu havaintoja säilyneestä muinaisjäännöksestä ja muinaisjäännös voidaan koetutkimusten perusteella todeta tuhoutuneeksi. Kohteen status on muutettu löytöpaikaksi.

Inventointihavainnot 2022:

Marttilan löytöpaikka tarkastettiin inventoinnin yhteydessä ja kohde oli ennallaan viime vuoden havaintoihin nähden. Pelloalueella kasvoi viljaa, eikä pelloalueen pintapöimintä ollut mahdollista. Vuoden 2021 raporttia ei ollut vielä saatavilla tämän raportin teon (09/2022) aikaan. Ks. karttaote kohteen 10. *Ala-Rantala* yhteydestä (Kartta 23).

35. Arola

Nimi:	Arola
Muinaisjäännöstunnus:	291040025
Muinaisjäännösstatus:	Löytöpaikka
Muinaisjäännöstyyppi:	Löytöpaikat, irtolöytöpaikat
Ajoitus:	Kivikautinen
Koordinaatit:	N 6827021 E 401518 z 95 mpy ± 3 mpy
Koordinaattiselite:	Arvioitu löytöpaikka (Kulttuuriympäristön palveluikkuna)
Aiemmat tutkimukset:	Matti Huurre, inventointi 1971 (ei kertomusta) Petteri Pietiläinen, inventointi 2002 J. Soisalo & T. Sepänmaa, inventointi 2021
Aiemmat löydöt:	Kourutaltoa

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: Talollinen Hermann Puolamäellä Kuhmoisissa: Kourutaltoa, nelisivuinen. Ilmoitti herra Fabian Lindén 13.4.1923. Löytänyt auratessa kesällä 1922 Arolan talon pellosta Asilammin rannalta, lammin pohjoiselta sivulta läheltä Asilammin taloa.

Soisalo & Sepänmaa 2021: Löytöalue on osin metsittynyttä – osin kesantopeltoa. Esineen tarkka löytöpaikka ei ole tiedossa. Aluetta ei lähemmin tutkittu maastossa.

Inventointihavainnot 2022:

Paikalla käytiin 3.8. Pelto on pitkällä kesannolla. Havaintomahdollisuudet olivat huonot, eikä peltoaluetta tutkittu tarkemmin.

Ks. sijainti kohteen 22. *Asilammen pyykki* yhteydestä (Kartta 31).

36. Hokkala

Nimi: Hokkala
 Muinaisjäännöstunnus: 291040019
 Muinaisjäännösstatus: Irtolöytöpaikat
 Muinaisjäännöstyypit: Löytöpaikat
 Ajoitus: Rautakautinen
 Koordinaatit: N 6826751 E 403247 z 92–93 mpy
 Koordinaattiselite: Löytäjän ilmoittama koordinaatti
 Aiemmat tutkimukset: Petteri Pietiläinen, inventointi 2002
 Aiemmat löydöt: KM 15675, putkikirves

Aikaisemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: KM 15675, putkikirves, rautaa. Löytyi toukokuussa 1961 Kuntalan (ent. Hokkalan) talon pellosta viemäriä kaivettaessa maantien vieressä olevan rajapyykin ja Kuntalan nurkan puolivälistä. Se löytyi ehkä noin 50 cm syvyydestä ruokamullan ja hiekan välistä, missä on saattanut olla vanhojen rakennusten palamis-, ym. jätettä.

Kohde on nykyään kunnantalon päällystettyä pysäköintipaikkaa ja lienee täysin tuhoutunut katu- ja muiden rakennustöiden yhteydessä.

Inventointihavainnot 2022:

Muinaisjäännösrekisterissä mainittu löytöpaikka sijaitsee yhä rakennetulla alueella kunnantalon pihapiirissä. Alue on runsaasti muokatun oloista ja mitä todennäköisimmin tuhoutunut rakennustöiden yhteydessä. Löytöpaikka sijaitsee Lästilän historiallisen kylätontin alueella, ks. kohde 9. *Hinskala*.

Ks. karttaote kohteen 9. *Hinskala* yhteydestä (Kartta 22).

37. Tikka

Nimi:	Tikka
Muinaisjäännöstunnus:	291040013
Muinaisjäännösstatus:	Irtolöytöpaikat
Muinaisjäännöstyyppi:	Löytöpaikat
Ajoitus:	Rautakautinen
Koordinaatit:	N 6825277 E 405040 z 100 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	Löytäjän ilmoittama koordinaatti
Aiemmat tutkimukset:	Alfred Hackman, tarkastus 1918 Matti Huurre, inventointi 1970 Petteri Pietiläinen, inventointi 2002
Aiemmat löydöt:	KM 6305, rautainen keihäänkärki

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: KM 6305, rautainen keihäänkärki, mahdollisesti K-tyyppiä. Löydetty Kuhmoisista Tikan talon Kotivainiosta. Ansiolahden länsirannalla sijaitsevan löytöpaikan sijainti mitattu Alfred Hackmanin kartan (1918) perusteella.

Suvanto 1965:51: Ansiolahden rannalta Tikan kotivainiosta löytyneen keihään löytöpaikka on senlaatuinen, että kalmistokin voisi odottaa siellä esiintyvän. Läheltä sitä on jo aikaisemmin löydetty ”pakanuuden aikaisia kaluja”. (*Suvanto* tarkoittaa ilmeisesti Myysälän löytöä, KM 2089:25, ks. seuraava kohde 37. Myysälä).

Inventointihavainnot 2022:

Tikan löytöpaikka tarkastettiin 3.8. Tila sijaitsee hienolla paikalla korkealla mäellä, josta on näkymä järvelle. Ansiolahti on saanut ensimmäiset asukkaat 1790-luvulla (*Suvanto* 1965:178). Löytöpaikka on korkean mäen reunalla, pellon laidalla. Paikalla kasvoi korkeaa heinikkoa ja horsmaa ja sinne oli kaivettu vesi- ja viemäriinjoja. Havainnointiolosuhteet olivat kasvillisuuden takia hyvin heikot, eikä paikalla havaittu mitään rautakauteen viittaavaa.

Ks. sijainti kohteen 14. Horn yhteydestä (Kartta 27).

38. Myysälä

Nimi:	Myysälä
Muinaisjäännöstunnus:	291040007
Muinaisjäännösstatus:	Irtolöytöpaikat
Muinaisjäännöstyyppi:	Löytöpaikat
Ajoitus:	Rautakautinen
Koordinaatit:	N 6825571 E 405038 z 85-90 mpy ± 2 mpy
Koordinaattiselite:	Myysälän tilan sijainti vuoden 1925 maastokartan mukaan
Aiemmat tutkimukset:	Matti Huurre, inventointi 1970 Petteri Pietiläinen, inventointi 2002
Aiemmat löydöt:	KM 2089:25, rautakirves KM 40477 (2014)

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: KM 2089:25, kaarevaselkäinen suomalainen kirves. "Löydetty Kuhmoisista Myysälän pellon lähetyviltä, josta on muitakin pakanuudenaikaisia kaluja esiin tullut." Myysälä-nimistä tilaa ei ole enää olemassa. Tilan arvioitu sijainti on noin 200 m Tikan talosta pohjoiseen Päijänteen Ansiolahden pohjukassa.

Lokakuussa vuonna 2014 löytöpaikan läheisyydestä, sen pohjoispuolelta on löytynyt metallinetsinnän yhteydessä pyöreän kupurasoljen kappale, rannerenkaan katkelma ja ketjunktaja (KM 40477: 1–3). Esineet on lisätty löytöpaikan perusteella alakohteiksi Myysälä A-C.

Inventointihavainnot 2022:

Myysälän tila on sijainnut Ansiolahdentien ja Hornintien risteysalueella. Tila näkyy vuoden 1925 kartalla ja autioituneena vielä vuoden 1965 painetulla kartalla. Hornintien länsilaidalla kuusimetsässä, on havaittavissa tilan vanhan rakennuksen kivijalka (ilmeisesti navetan raunio).

Myysälän löytöpaikka oli ennen inventointia merkitty muinaisjäännösrekisteriin Tikan tilan koillispuolelle, hieman inventointialueen ulkopuolelle. Esitietojen ja historiallisten karttojen perusteella Myysälän tila paikannettiin ja löytöpiste siirrettiin tilan alueelle. Myysälän alakohteiksi merkityt löytöpaikat sijaitsevat pellolla, joka oli tarkastuksen aikaan viljalla. Alueen peltosaarekkeet tarkastettiin, mutta ne olivat kallioisia ja niiden reunustoilta havaittiin ainoastaan raivauskivikoilta vaikuttavia kivikasoja.

Ks. sijainti kohteen 14. Horn yhteydestä (Kartta 27).

Kuva 57. Myysälän alakohteiden löytöpaikat sijaitsevat Tikan tilan (taustalla) ja Myysälän entisen tilan välisellä pellolla. Etelään.

Kuva 58. Myysälän vanhan ulkorakennuksen suuri kivijalka sijaitsee Hornintien varrella, sen länsipuolella. Länteen.

39. Hovila

Nimi: Hovila
 Muinaisjäännöstunnus: 291040022
 Muinaisjäännösstatus: Irtolöytöpaikat
 Muinaisjäännöstyyppi: Löytöpaikat
 Ajoitus: Rautakautinen
 Koordinaatit: N 6827793 E 403425 z 100–110 mpy
 Koordinaattiselite: Tilan päärakennuksen koordinaatit
 Aiemmat tutkimukset: -
 Aiemmat löydöt: HM 663, kirves

Aiemmat tiedot:

Muinaisjäännösrekisteri: HM (Hämeen Museo) 663, kaarevaselkäinen suomalainen kirves. Tarkempien löytötietojen puuttuessa voidaan vain todeta löydön olevan jostain Hovilan tilan alueelta.

Inventointihavainnot 2022:

Hovilan tilan alueella käytiin inventoinnin yhteydessä, mutta tarkempien sijaintitietojen puuttuessa ei voitu tehdä täydentäviä havaintoja. Tilan alue on hoidettua pihapiiriä.

Ks. karttaote kohteen 17. Kangasvieri yhteydestä

Muut kohteet

40. Anttula*

Nimi:	Anttula
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat, kyläpaikat
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6826187 E 403138 z
Koordinaattiselite:	Karttahavainnot

Inventointihavainnot 2022:

Ensimmäinen maininta Anttulan kylästä on vuoden 1539 maakirjasta, jolloin Anttulassa on ollut 4 taloa. Anttulan läheisyydessä sijaitsivat Kuhmoisten muut 1500-luvun kylät; Tapiala, Lästilä ja Äkämäki. 1700-luvulle tultaessa keskustan vanhat ryhmäkylät olivat laajentuneet ja kasvaneet yhteen muodostaen Kuhmoisten kirkonkylän tai suurkylän (Kyrckoby/ Storby). Vuonna 1753 suurin osa Tapialan ja Anttulan kylien rakennuksista tuhoutui tulipaloissa. Tämä johti kylärakenteen hajoamiseen, mikä kehitys jatkui vuosien 1789 ja 1831 isojakojen seurauksena.

Anttulan kylän sijainti on hieman epäselvä. Suvanto (1965:245) mainitsee Anttulan kylien talojen sijainneen eri puolilla kirkonkylää jo 1600-luvulla. Alueen vanhimpaan karttaan (1791–1792) kylien tonttirajat on merkitty hieman epämääräisesti, eikä isojakokarttaa ole piirretty puhtaaksi. Kartan selitteessä Anttulan tonttimaat sijoittuvat nykyisen keskusta-alueen eteläosaan, Tapialan kylän eteläpuolelle sekä yksi tontti keskustan alueelle ja yksi Papinsaarentien pohjoispuolelle. Kartassa näkyvät tonttimaat ovat todennäköisesti ainakin osittain muuttuneet 1500-luvun tontteihin nähden vuoden 1753 palon ja 1700-luvun lopulla alkaneen isonjaon seurauksena (mm. Suvanto 1965:106–107). 1800-luvun pitäjänkartassa Anttulan nimi onkin merkitty keskustan itäreunalle, mutta muissa vanhoissa kartoissa kyseisellä paikalla on Äkämäen kylä. Muissa vanhoissa kartoissa Anttulan kylä sijaitsee Tapialan kylän eteläpuolella, kuten 1925 kartalla (ks. Kuva 59) Kuva 59. Vasemmalla ote 1800-luvun pitäjänkartasta, oikealla vuoden 1925 kartasta. Äkämäen nimi molemmissa kartoissa Keskustan itäreunalla, Päijänteen rannalla. ja myös F. Lindenin käsin piirtämässä kartassa (ks. Kuva 3).

Jos Tapialan ja Anttulan kylät ovat palaneet yhdessä, ne ovat mitä todennäköisimmin sijainneet lähekkäin. Kartanimistön perusteella osa kylän tonteista on sijainnut Tapialan kylän eteläpuolella. Tarkkaa sijaintia Anttulan 1500-luvun kylälle ei selvinnyt ja siksi kohde on pistemäisenä tietona ja muuna kohteena Tapialan kylän eteläpuolella. Kylän sijainnin selvitys vaatisi kohdennettua tutkimusta.

Ks. sijainti kohteen 24. Tapiala yhteydestä (Kartta 34).

41. Äkämäki *

Nimi:	Äkämäki
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat, kyläpaikat
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6826493 E 403412 z 80 mpy (alin)
Koordinaattiselite:	Karttahavainnot ja GPS maastomittaus

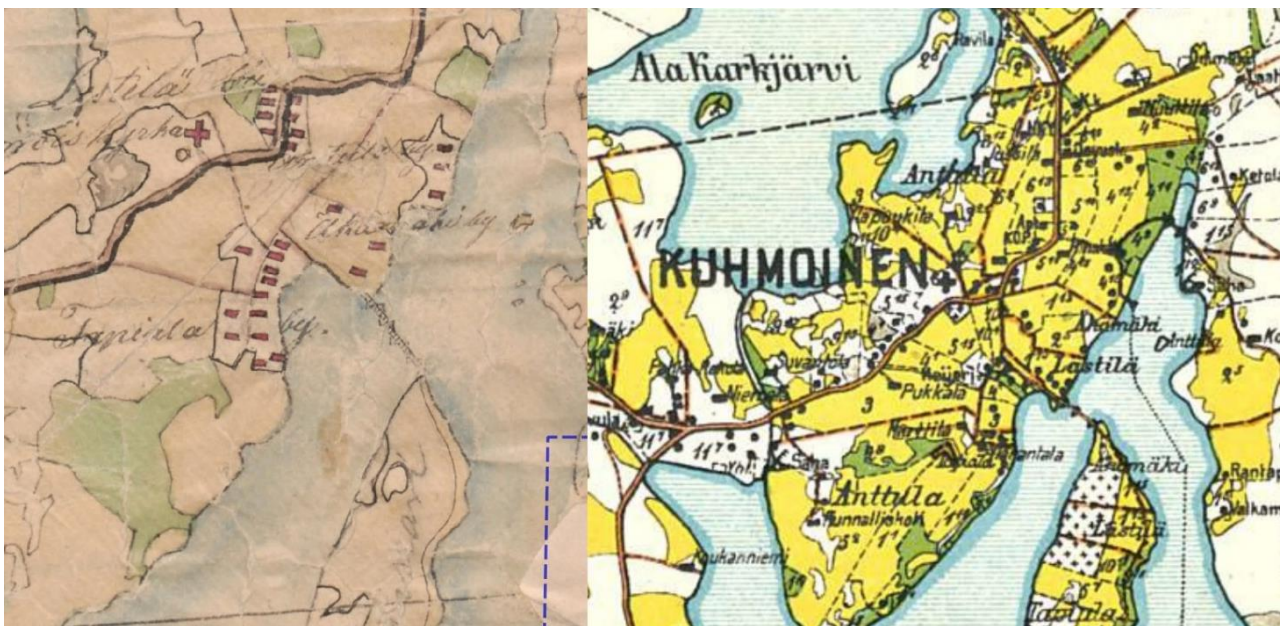
Inventointihavainnot 2022:

Ensimmäinen maininta Äkämäen kylästä on vuoden 1539 maakirjasta, jolloin kylässä oli kolme taloa. Kuhmoisten nykyisen keskustataajaman alueella on ollut kolme muuta 1500-luvun kylää; Anttula, Tapiala ja Lästilä. 1700-luvulle tultaessa keskustan vanhat ryhmäkylät olivat laajentuneet ja kasvaneet yhteen muodostaen Kuhmoisten kirkonkyläksi tai suurkyläksi (Kyrckoby/ Storby). (Suvanto 1965:55)

Äkämäen kylä on sijainnut keskusta-alueen itäosissa, joskin sen tarkkaa rajausta on haastava määrittää. Keskustan alueen vanhimmat kartat ovat Falckin vuosina 1791–1792 tekemät isojaon käyttökopiokartat, johon on merkitty kaksi Äkämäen kylän tonttia, nykyisen Papinsaarentien pohjoispuolelle. Pitäjänkarttaan Äkämäen kylä on merkitty myös Papinsaarentien pohjoispuolelle, Päijänteen rantaan. 1700-luvun lopun kartoissa näkyvät tonttimaat ovat mitä todennäköisemmin ainakin osittain muuttuneet 1500-luvun tontteihin nähden vuoden 1753 palon ja 1700-luvun lopulla alkaneen isonjaon seurauksena (mm. Suvanto 1965:106–107).

Äkämäen kylä on jäänyt modernin rakentamisen alle ja on asuttua taajama-aluetta. Museoviraston ohjeiden mukaan viimeisten vuosikymmenten aikana täysin omakotitaloistuneet tai muutoin rakentamisessa tuhoutuneet (kerrostalo, moottoritie tms.) historialliset kyläpaikat eivät ole kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Kohdennetulla tutkimuksella voisi olla mahdollista selvittää, onko alueella merkkejä vanhemmasta asutuksesta.

Ks. sijainti kohteen 13. Linden yhteydestä (Kartta 26).

Kuva 59. Vasemmalla ote 1800-luvun pitäjänkartasta, oikealla vuoden 1925 kartasta. Äkämäen nimi molemmissa kartoissa Keskustan itäreunalla, Päijänteen rannalla.

42. Kaukola *

Nimi:	Kaukola
Muinaisjäännöstunnus:	Uusi kohde
Muinaisjäännösstatus:	Muu kohde
Muinaisjäännöstyyppi:	Asuinpaikat, kyläpaikat
Ajoitus:	Historiallinen
Koordinaatit:	N 6828069 E 403068 z 110 mpy
Koordinaattiselite:	Karttahavainnot ja GPS maastomittaus

Inventointihavainnot 2022:

Kaukolan kylä mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1539 maakirjasta. Tuolloin kylässä on ollut kolme taloa. Kaukolan kylä on kuulunut Päijälän jakokuntaan. Alueen vanhimmassa kartassa (tiluskartta 1791, Falck) on useita vierekkäin olevia tonttimaita, joista Kaukolan tila on yksi. Karttaan ei ole merkitty selkeitä kylien rajoja. Vuoden 1841 isojakokartassa Kaukolan kylän Kaukolan talo on merkitty samaan paikkaan. Viereinen tontti kuuluu Päijälän kylään. Suvannon (1965:249) mukaan Kaukola ollut paikallansa ”ikimuistoista ajoista lähtien”, mutta jäänyt 1900-luvun loppupuolella koulurakennuksen alle.

Nykyisin Kaukolan tontin paikalla on koulurakennus ja maasto on pitkälti muokattua ja rakennettua. Länkipohjan tielinjauksen teko on myös muuttanut aluetta. Kylätontin alue on mitä todennäköisimmin kokonaan tuhoutunut. Viimeisten vuosikymmenten aikana täysin omakotitaloistuneet tai muutoin rakentamisessa tuhoutuneet (kerrostalo, moottoritie tms.) historialliset kyläpaikat eivät ole kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Kaukolan kylätontti huomioitiin inventoinnissa muuna kohteena.

Ks. sijainti kohteen 5. Pussi yhteydestä (Kartta 18).

Muut havainnot

Kappaleessa *Muut havainnot* esitellään kohteet, joihin kiinnitettiin huomiota maastossa, mutta joita ei nuoren iän tai kohteen epämääräisyyden vuoksi määritellä kiinteiksi muinaisjäännöksiksi, muiksi kulttuuriperintökohteiksi tai muiksi kohteiksi. Kohteiden sijainnit esitetty kartassa 40.

Tonttirajapyykki (A)

Metsäkurssikeskuksen (kohde 1) tunnetun muinaisjäännöksen itäpuolella havaittiin kivinen rajapyykki. Pyykin koko on noin 1 x 1,1 metriä ja sen keskellä on suorakulmainen viisarikivi, jonka korkeus on noin 45 cm. Paikalla ei ole vanhojen karttojen mukaan historiallista rajaa, vaan pyykki sijaitsee yhä käytössä olevalla tonttirajalla. Kohdetta ei määritellä arkeologiseksi kohteeksi Museoviraston ohjeiden mukaan. Ks. sijainti kohteen 1. *Metsäkurssikeskus* yhteydestä (Kartta 15).

Pyykin sijainti: N 6829149, E 403547.

Kultalan torppa (B)

Inventointialueen koillisosassa, tien nro 24 luoteispuolella ja Nuutinrinteentien eteläpuolella, Honkahovin tanssilavan lähellä havaittiin kiviaita ja uunin rauniot. Vanhan torpan uunin rauniot sijaitsevat talon nro 63 koillispuolella kuusimetsikössä. Tila näkyy vuoden 1925 maastokartalla sekä autioituneena vuoden 1965 painetulla kartalla nimellä *Kultala*. Paikalla on kiviaita, joka kulkee yhä käytössä olevaa tonttirajaa pitkin ja sen eteläpuolella on kivinen uuninraunio. Raunion koko on noin 3 x 4 metriä. Raunion sijainti: N 6829602, E 405307, z 132-134,00 mpy ± 2 mpy.

Ks. sijainti Kartta 40.

Kuva 60. Etualalla uunin raunio, jonka päällä on poltettu risuja. Taustalla tonttirajalla kulkeva kiviaita. Koilliseen.

Korppilan kivipengerrys (C)

Korppilan tila sijaitsee Kuhmoisten keskustan itäpuolella, lähellä Päijänteen rantaa. Kantatila on perustettu Suvannon (1965) mukaan ilmeisesti jo 1600-luvulla. Tila jaettiin v. 1735 kahteen osaan, Korppilaan ja Multamäkeen. Tilan alue vaikutti nykyisin olevan ainakin joillain asteella vielä käytössä. Tilan vanhan puutarhan alueella, Korppilankujan tien koillispuolella havaittiin erikoisia kivipengerryksiä. Rinteeseen on tehty kaksi terassia, joiden keskellä on kivinen portaikko. Terassien pituus on noin 40 metriä. Lähellä asuva paikallinen kertoi Korppilan tilan vanhan isännän olleen innostuneen puutarhoista ja hän teki kyseiset pengerrykset (muistin mukaan 1900-luvulla).

Pengerrysten keskeinen sijainti: N 6826559, E 404046.

Ks. tarkempi sijainti kohteen 26. Anttula Louhela yhteydestä (Kartta 35).

Kuva 62. Tien koillispuolella tien suuntaisesti kulkeva pengerrys. Koilliseen.

Kuva 61. Ylemmän penkereen keskellä on kivinen portaikko. Koilliseen.

Hiekanotto- ja kellarikuoppa (Mustanportinmäki) (D)

Inventointialueen itäpuolella, asumattomalla metsäalueella Mustanpostinmäellä havaittiin rinnevarjosteessa kaksi kuoppaa. Ne tarkastettiin maastossa ja pienehköllä mäen kumpareella havaittiin hiekanotto- ja kellarikuopat. Kellarikuopan sijainti: N 6826697, E 404574.

Ks. tarkempi sijainti kohteen 26. Anttula Louhela yhteydestä (Kartta 35).

Koivulan torpan rauniot (E)

Kuhmoisten keskustan länsipuolella, Orivedentien eteläpuolella ja Nelostien länsipuolella on kulkenut vanha nelostien linjaus. Sen varrella havaittiin lyhyt kiviaita (n. 5 metriä), jonka läheisyydessä oli uunin rauniot. Paikalla on vuoden 1925 maastokartalla Koivulan talo ja talot näkyvät vielä vuoden 1964 painetulla kartalla, jonka jälkeen autioitunut. Uunin raunioitten sijainti: 6826221, E 401964.

Ks. sijainti Kartta 40.

Pälsilänharju, kellarikuoppa ja kiviaita (F)

Kuhmoisten inventointialueen eteläosassa, Tampereentien pohjoispuolella ja Pälsilänharjun kaakkoispuolisella metsäalueella havaittiin todennäköinen hiekanotto- tai pieni kellarikuoppa. Sen koko on noin 2 x 43 metriä, syvyys reilun metrin.

Kuopan sijainti: N 6823814, E 401929.

Ks. sijainti Kartta 40.

Kellarikuopasta noin 70 metriä etelään, aivan Tampereentien pohjoispuolella kuusimetsäalueella havaittiin massiivinen kylmämuurattu kiviaita. Kiviaita on 1,2–1,3 metriä korkea ja noin 1,5 metriä leveä. Kiviaita on yhä käytössä olevalla tonttirajalla, eikä paikalla kulje historiallista rajaa vanhojen karttojen (isojaon käyttökopio, pitäjänkartta) perusteella. Kiviaidan keskeinen sijainti: N 6823722, E 401954.

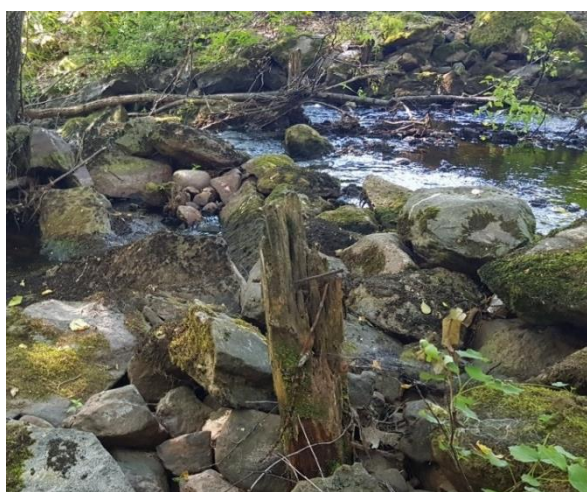
Vanha nelostien linjaus (G, H, I)

Kuhmoisten halki kulkee vanhin nelostien linjaus. Padasjoelta Jämsään kulkeva tie on ollut yksi Kuhmoisten tärkeimmistä maantieyhteyksistä. Tämä ns. Päijänteen läntinen rantareitti on ollut ratsutienä käytössä jo keskiajalla. Se kulki Yliseltä Viipurintieltä Kuhmoisten kirkon kautta Jämsään. Tien varhaisin reitti kulki Harmoisista Kuhmamäkelän kautta Kuhmoisten keskustaan ja sieltä edelleen pohjoiseen eri vaiheiden kautta Jämsän puolelle. (Suvanto 1965: 338–339 ja 341). Tietä on suoritettu useasta kohdasta ja sen kulkua tarkasteltiin pintapuolisesti inventoinnin yhteydessä. Pois käytöstä jäänyt maantiesilta, muu kulttuuriperintökohde 30. *Kopolanjoen silta* on kuulunut tähän vanhimpaan tielinjaukseen.

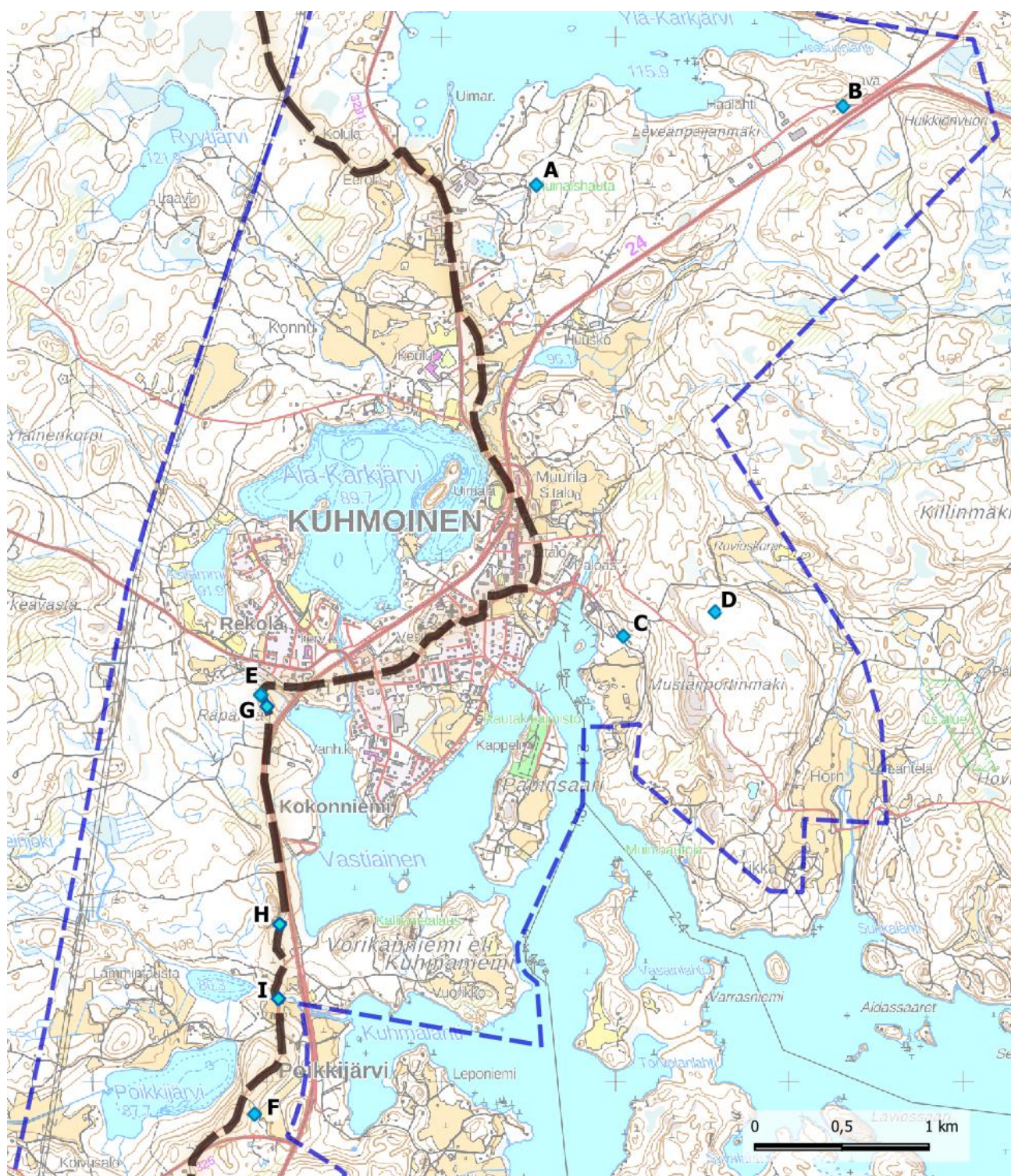
Tielinjaus on muuttunut muutamasta kohdasta ja vanha linjaus on jäänyt maastoon uuden tien viereen. Keskustan länsipuolella vanha tielinjaus on tehnyt mutkan Orivedentien eteläpuolella ja vanhan Nelostien (24) länsipuolella. Toinen pois käytöstä jäänyt lyhyt osuus tielinjaa Vuorikonniemen länsipuolella, uuden Nelostien länsipuolella. Vanha linjaus näkyy maastossa heinittyneenä metsätienä. Kartalla 36, kohteet G ja H.

Tielinjaus on muuttunut myös inventointialueen eteläosassa, Alainenlammesta Kuhmalahteen laskevan joen kohdalla. Vuoden 1791 isojaon käyttökopiokartalla ja vuoden 1842 pitäjänkartalla vanha tielinjaus, nykyinen Poikkijärventie, tekee mutkan itään joen pohjoispuolella. Vuoden 1925 maastokartalla tielinjaus vaikuttaa jo suoristetulta. Joen uomassa, nykyisen kivisen sillan itäpuolella havaittiin jäänteitä paikalla olleesta vanhemmasta sillasta. Uomassa on ainakin kolme puisen tolpan jäännettä rivissä, jotka ovat noin 30–45 cm korkeita. Poikkijärventie jäi sivutiekseksi, kun tie nro 24, eli vanha Nelostie tehtiin 1900-luvun puolessa välissä. Suvannon (1965:338) mukaan Kuhmasilta on mainittu asiakirjalähteissä jo 1663. Sillan jäänteet ovat melko vaatimattomat, eikä puisten rakenteiden ikää voi tarkalleen sanoa. Sillanjäänteiden sijainti: N 6824477, E 402066.

Ks. sijainti Kartta 40.

Kuva 63. Käytössä olevan kivilsillan itäpuolella jokuuomassa oli puisten paalujen jäänteitä. Molemmat kuvat etelään.

Kartta 40. Inventointialueen muut havainnot. Vanhin nelostien linjaus hahmoteltu ruskealla. Sinisellä inventointialueen raja. MK 1:35 000.

Lähteet:

Painetut:

Kantonen, Timo. 1996. Satakunta sahaa Suomessa 1996. Kulttuurihistoriallisesti merkittäviä saharakennuksia ja -ympäristöjä. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 18.

Niukkanen, Marianna. 2009. Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Tunnistaminen ja suojelu. Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3.

Tutkimusraportit:

Europaeus, A. 1921. Kuhmoinen Kirkon seutu Papinsaari F. Lindénin tupa Kaivauksia ja tarkastuksia 1921.

Europaeus, A. 1921. Muinaistutkimuksia Kuhmoisten pitäjän kirkon seuduilla.

Hirviluoto, A.-L. 1962. Kuhmoisten Päijälän Ylä-Karkjärven raunioiden tarkastus.

Kumpulainen, Miikka 2004. Historiallisen ajan muinaisjäännösten arkeologinen inventointi Keski-Suomessa 2004. Keski-Suomen museo.

Lahnala, Eija-Liisa; Ranta, Sirkka-Liisa; Vähäkangas, Pekka 1989–1990. Kuhmoisten rakennusinventointi. Museovirasto.

Mikkola, Esa ja Eranti, Olli 2016. Kuhmoinen Hinskala. Arkeologisen kohteen tarkkuusinventointi 8.-9.11.2016. Museovirasto.

Mustonen, Riikka 2010. Kulttuuriperintökohteiden inventointi/ KMO 2010. Metsähallitus.

Nurminen, Kalle 1983. Kuhmon Päijälän kylän rakennusinventointi. Rakennushistorian osasto, Museovirasto.

Pietiläinen, Petteri 2002. Kuhmoisten arkeologinen inventointi. Museovirasto.

Fabian Lindenin tiedonantoja muinaisjäännöksistä Kuhmoisissa, 1907–1922.

Poutiainen, Hannu & Laakso, Ville 2015. Kuhmoinen Satamarinteen asemakaava-alueen muinaisjäännösinventointi. Mikroliitti Oy.

Sepänmaa, Timo 1998. Papinsaari tarkastus. Keski-Suomen museo.

Soinen, Olli & Sepänmaa, Timo 2005. Kuhmoinen Vuorikonniemi Varisvuori, arkeologisen kohteen tarkastus 2005. Museovirasto.

Soisalo, Janne & Sepänmaa, Timo 2021. Alajärvi Möksy – Hausjärvi Hikiä. Suunnitellun uuden voimajohtolinjan arkeologinen inventointi. Mikroliitti Oy.

Digitaaliset lähteet:

Kulttuuriympäristö palveluikkuna:

<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Maankamara- palvelu (GTK):

<https://gtkdata.gtk.fi/maankamara/>

Paikkatietoikkuna (historialliset ilmakuvat):

<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Kartat:

Charta öfver Antula Tapiala Äkämäki och Lästilä sam... 1791–1792 Falck, G. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Första kartae delen öfver Päijälä samfällighet uti Kuhmois kapell Padasjoki Sn öfre Hollola härad och Tavastehus län. 1842. Lars Stjernvall. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Karta öfver Päijälä bys i Kuhmois kapell, padasjoki socken öfre Hollola härad och Tavastehus län... (H60:1/1-27 Päijälä; Tiluskartta ilman selitystä (1791-1791)) G.G. Falck. Kansallisarkisto.

Separat förrättningskarta, kartdel a, storskiftesreglering, klyvning, Tapiala by, Äkämäki by, Anttula by. Falck, G. 1791–1792. Maanmittauslaitoksen arkisto.

Pitäjänskartat 1842. Kuhmoinen 2143 09+08 ja 2144 07. Kansallisarkisto.

Painetut kartat. Kuhmoinen 214309 (1965) ja Karklampi 214407 (1966). Maanmittauslaitos.

Kuhmoisten maastokartta v. 1925: <https://urn.fi/URN:BN:fi-fd2015-00008529>